

DOM IN SVET

Čist
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 2.

Ant. Kozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Dalje)	65
Silvin Sardenko: Gorski viri in verzi. (Dalje)	71
F. S. Finžgar: Moja duša vasuje . . . (Dalje)	75
Cvetko Slavin: Le zvon samó	79
I. P. Jeseniški: Mikuláš Aleš	80
Anton Medved: Trnjevi šopki	84
Anton Medved: Na ogledih. Veseloigra v treh dejanjih. (Dalje)	85
Anton Medved: Oddaljenim dušam. 2., 3.	88
Peter Žmitek: Rusko slikarstvo. Zgodovinske črtice iz XVIII. in XIX. sto- letja. (Dalje)	90
Roman Romanov: Na valovih mladosti. Novela	93
Euricius: Sveti Kum. 2.	104
Roman Romanov: Enkrat je bilo	104
Dr. Fran. Göstl: O slepcih in oslepljencih	106
K. Sojanov: Izza kulis življenja. Črtice	109
Dr. Fr. Kos: Rokopis Simona Jenka	111
Književnost	115
Glasba	122
To in ono	123

SLIKE.

Pri vojaški paradi. — Bronasta kača. F. A. Bruni. — Mikuláš Aleš. — Evropa vstopa v Ameriko. Mikuláš Aleš. — Zadnja večerja. F. K. Ge. — Dr. Ivan Geršak. — Lavrencij Herg, stolni prost v Mariboru. — Kapelica Žalostne Matere Božje v Središču. Rojstna hiša Hergova v Središču. — Sojenice. K. Gusov. — † Janez Urbas-Selko. — Spomenik predsedniku Rooseveltu.

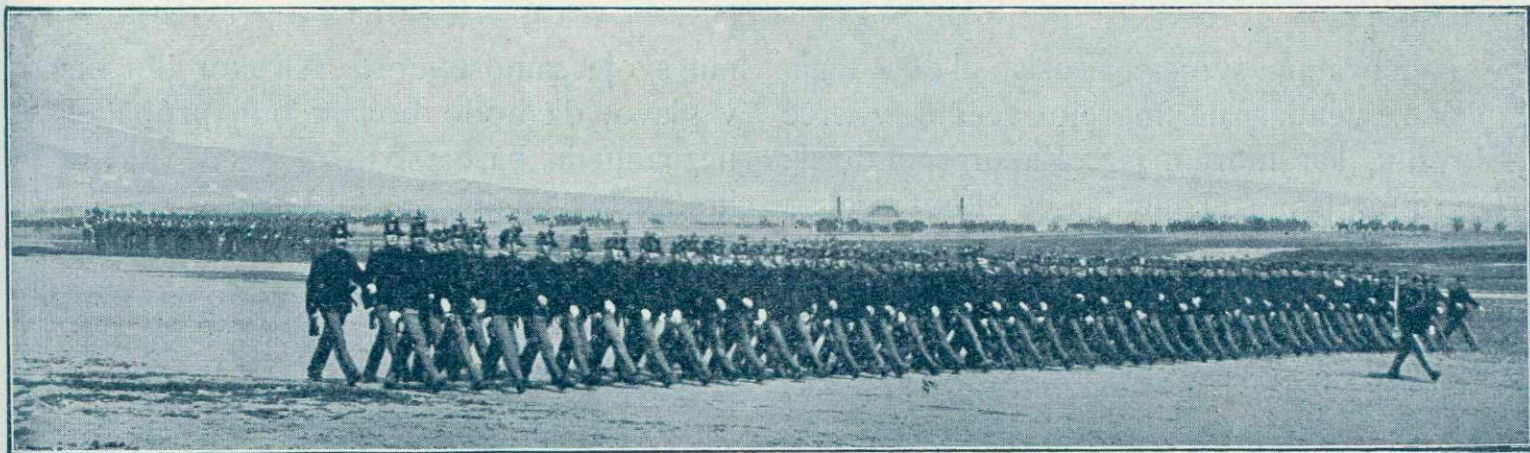
Listnica uredništva. G. I. F. M. v K.: Poslali ste nam portretno studijo, katera pa kaže, da se še niste dovolj vadili v slikanju obrazov. Dober portretist mora poznati natančno tudi anatomsno sestavo obraza, ker drugače ne more risati pravilno. Tega Vam še zelo manjka. Vadite se in proučujte anatomijo obraza!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2·5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v „Marijanišču“

PRI VOJAŠKI PARADI.

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

III.

nadknežjem dvorcu v Ljubeku pa se je pletel ob istem času, ko so pristaši stare vere v Volčji jami kovali zaroto proti krščanstvu ter njega oznanjevacem in prvržencem — povse druga-

čen, resen razgovor.

V gorenji sobani sta stala pri oknu, ki je gledalo črez celo mesto in daleč tja po deželi, poleg že postarnega, no še izredno čilega, častitljivega moža dva mladeniča, eden že visokorasel, drugi še napol otrok.

Razorano je bilo prikupljivo moževo lice. Svetlobele nitke so bile vpletene v njegovo dolgo brado. In še belejšje so srebrile njegove lase. Bil je zares častitljiva prikazen. Kdor je prvokrat videl njegov veličastni nastop, njegovo visoko čelo, njegove iskre oči, je moral reči: To je rojen vladar! Pa ko je globlje pogledal v njegove oči, je moral pristaviti: In trinog ni, on je ljudo mil, dober vladar — oče svojim podložnikom. Bil je to bodriški nadknez Gotšalk, mladeniča pa sta bila njegova sinova Budivoj in Henrik.

Vsi trije so gledali skozi okno v viharno noč. In dolgo so vsi molčali z globokim

molkom. Le kadar se je hudo zabliskalo in zagrmelo, so se prekržali, in se jim je izvil iz prsi vzdih: „Bog bodi varih!“

Naposled je izpregovoril Gotšalk:

„Kako grozen večer! Ubogi ljudje, ki se vračajo v takem vremenu iz sejma! Nebo si je zakrilo lice s črnimi oblaki jeze. In črna tema je po vsi zemlji . . .

Nebeške strele treskajo. Ledeno zrnje bije in tare. Ploha hoče zaliti vso zemljo. To je res strašen večer — —

Glejta, draga moja sinova, tudi nad bodriško zemljo je ležala nekoč taka črna noč. Tema je bila v dušah Bodričev. Črni besi so jim gospodarili. In zatemnili so jim luč oči. Bodriči so tavalili v temi. Niso se vedeli kam dejati. Že so bili blizu pogina. To je bila črna noč, grozna noč nevere. Pa jim je vstalo solnce in jim prineslo svetel, jasen, bel dan. Ta dan je bil svit krščanstva.

Sedita, otroka! Ti, Budivoj, spremiš in vpelješ jutri svojega brata Henrika v samostan v Lunenburg, v šolo k menihom. Tudi jaz sem bil tam vzgojen. Rad, res rad bi ga spremil jaz sam, ali posli me zadržujejo. Zatrdno bo Henrik slišal tam mnogo lepih nauk, kakor sem jih slišal jaz sam v svoji mladosti, in tudi že ti, Budivoj. Poznam jih, ondotne menihe; dobri učitelji so in vestni

v izvrševanju svojega posla. Toda tega, mislim, vendar ne morejo vcepiti v srce Slovanu, kar morem jaz! Kakor sem dejal: Dobri so tamošnji menihi, le škoda, da so sami Nemci. In zato slovanskemu mladeniču ne morejo podati vsega tega, kar bi si želel za ljubezen do svoje domovine iskrenovnet slovenski oče. Zato vama hočem nocoj, ko imamo čas in smo namenjeni se jutri razstati, izpregovoriti nekaj besed, kakršnih zadržano ne bi mogla slišati v Lunenburgu pri menihih Nemcih.

Sedita in poslušajta!“

Sinova sta sedla poleg očeta, in ta je nadaljeval:

„Črna noč nevere — sem dejal — je ležala nekoč nad bodriško zemljo, kakor sploh nad zemljami Polabskih Slovanov: nad zemljo Pomorcev, Srbov, Ljutičev in Bodričev.

Ob preseljevanju narodov so bila prišla ssem ta slovanska plemena od vzhoda. Prej so tukaj prebivali nemški rodovi: Heruli in Turkilingi, Senoni in Tevti, Burgundi in Vandali. Pa ti so odrinili na jug, in njih zemlje so zasedli naši rodovi.

Pomorci so se nastanili po pokrajinah med Vislo in Odro. Dalje proti zahodu so šli Srbi in Ljutiči. Najdalje na zapad pa so prišli naši pradedje — Bodriči. Zasedli so deželo ob obali Baltiškega morja med Varnavo in Travno reko. Najimenitnejša njihova plemena so bili: Drevljani, Varni, Glinjani, Smoljani, Polabljeni in Vagri.

Bili so pridni poljedelci, pa tudi večči brodarji. Častili so Svetovita, Radigosta, Triglava, Peruna, Jutriboga, Beliboga in druge manjše bogove in duhove. Postavili so tem svojim bogovom lepe hramove in sohe. Kaj se hoče — bili so zaslepljeni, in dolgo, dolgo jim ni zasijala luč krščanske vere. Ko jim je pa prisvetila, so se ji v svoji slepoti ustavljali na vse načine.

Niso pa niso mogli pojmiti, da jim krščanstvo prinaša samo dobro, in sicer mnogo, mnogo dobrega. Niso ter niso mogli razumeti, da sredi krščenih omikanih narodov vendar ne bodo mogli dolgo ohra-

niti svoje samostojnosti. Nikakor jim ni šlo v glavo, da bodo bolj in bolj propadali v neznanju in barbarstvu, če se ne oklenejo krščanstva in njegove prosvete . . .

Luč krščanstva je začel prižigati našim dedom silni in obenem pobožni nemški cesar Karel. V Hamburgu je sezidal lepo cerkev, ki naj bi bila nekaka mati dojnica Polabskih Slovanov v verskem oziru. Iz nje naj bi po njegovem načrtu blagovestniki krščanski širili sveto vero med Polabci. V tistem širokem obsegu, v kakršnem je mislil on, niso mogli za trenutek še delovati nemški njegovi misijonarji — seveda, vsak začetek je težak. Uspešnejše pa se je izvrševal njegov načrt za vladanja njegovega sina Ludovika Pobožnega.

Ta v resnici pobožni vladar je znal vplivati na bremenskega in verdenskega škofa, da sta bila pri volji odstopiti nekatere dele svojih pokrajin novozasnovani škofiji severno-saški. Zaradi nevarne lege mesta Hamburga je dodal cesar še opatijo Turholt na Flanderskem, da ne bi bil nove škofije vladika nikdar brez dohodkov in bi imel v preteči mu nevarnosti varno zavetišče.

Vkljub temu je bil vendar položaj hamburškega škofa še vedno nevaren. Res, da se je dal l. 821. krstiti takratni bodriški knez Slavomir; vendar z njegovim izpreobrnjenjem še ni bilo nič pridobljenega, ker je umrl še istega leta. Njegovi nasledniki so se izkušali na vsak način otresti nadvlade nemške, pod katero so prišli že za Karla Velikega. To se jim je kmalu po osnovitvi hamburške škofije posrečilo. Združili so se našega starega greha krivci, neprijatelji, dasi krvni bratji in sosedje: Bodriči in Ljutiči, in z njimi so potegnili tudi Polabski Srbi. Njihova svrha je bila, osvoboditi vse slovanske rodove nemške nadoblasti, zakaj Karel Veliki ni bil prisilil k pokorščini samo Bodričev, no tudi Ljutiče in Srbe. Ludovikova vojska je sicer prvopot premagala vstaše, a ti so se zopet kmalu znali otresti nemške nadvlade, zlasti lahko zato, ker je bila Ludovika Pobožnega moč oslABLJENA vsled družinskih razporov.

Ko so po smrti Ludovika Pobožnega njegovi sinovi razdelili očetovo dedščino, je postal Ludovik, priimkom Nemeč, nemški kralj. Šel je, kakor nad Čehe in Moravce, Gospodnjega l. 844. tudi nad Bodriče s svojo vojsko. Bodriči so se hrabro branili, a ko jim je padel v vojski njih nadknez Gostomisel, so se zopet podali Nemcem. Kajpada ne za dolgo. Toliko močni so še bili, da so se kmalu zopet sprostili.

L. 848. pa se je za pokristjanjenje Bodričev zopet storil lep korak. Tega leta je bila namreč škofija bremenska spojena s hamburško. In prvi škof te novoustvarjene, velike severne vladikovine je bil svetec Ansgar.

Ta svetec je bil sin plemenitega francoskega rodu iz Pikardije. Stopil je v benediktinski red in postal učitelj v samostanu Novikorvej, ki je bil ustanovljen od Ludovika Pobožnega. L. 836. je spremil kralja Haralda na Dansko in nadaljeval tam delo krščanskih blagovestnikov Ebba in Halitgarja. Kasneje je prišel Ansgar na Švedsko, zgradil tam po mnogih težavah krščansko cerkev in tam deloval, dokler ga nista cesar Ludovik in papež Gregorij, četrta tega imena, pozvala kot nadškofa v Hamburg, mesto, ki je odslej imelo biti središče misijonskega delovanja na slovanskem severu.

Mnogo je storil med nami škof Ansgar. Bodi mu časten spomin! Umril je Gospodnjega l. 865.

Njegov naslednik je bil Rimbart. Hodil je zvesto po potu, ki mu ga je začrtal njegov prednik. Kadar mu je dopuščal čas in posel, je šel misijonarit med Bodriče.

V tistem duhu je deloval tudi Rimbartov naslednik Adalgar, in za njim Hoger, Reginvart, Unni in drugi.

Največ pa je storil za duše naših pradedov nemški vladar Oto, prvi tega imena, s priimkom Veliki. Morda je imel pri tem delu izpreobračanja — kakor nemara tudi kateri njegovih prednikov na vladarskem prestolu — postranske namene. Morda, pravim; soditi ga nečem, ker ga je že sodil Gospod Bog. Lahko da si je mislil, da bo

izpreobrnenje Slovanov tudi v gmotno korist nemški državi, češ ker bodo slovanski rodovi, če se dajo krstiti, mnogo bolj vdani nemški podložniki. Resnica je pa vendar, da je mnogo pripomogel k pokristjanjenju naših očetov. Okoli l. 940. je ustanovil mesto Devin. Iz Italije je poslal devinski cerkvi mnogo svetinj in jo tudi sicer obdaroval prav bogato. Povzdignil jo je v samostojno škofijsko stolico in ji dal za prvega škofa meniha Adalberta iz svetega Maksimina pri Trierju.

Iz Devina naj bi se po njegovem mnenju zdaj posebno razširjalo krščanstvo in omika med Polabci. Res ni trajalo dolgo, pa je ustanovil od danskih mej tja do Češkega ob Labi in Odri lepo število škofij — podrejenih devinski nadškofiji. Storil je to deloma tudi zato, da bi množica gorečih škofov pomagala mejnim grofom v izomikanju in varnosti osvojenih pokrajin.

Ustanovil je škofijo v Havelbergu in jo bogato obdaril. Res, da se prvemu tamošnjemu škofu ni godilo ravno posebno dobro. V revnih razmerah je deloval v svoji škofiji. Tuintam je v kakšni trdnjavi maševal, v kaki graščini ali gradišču propovedoval trdovratnim Ljutičem, pri kakem gostoljubnem ognjišču si smel ogreti noge in posušiti obleko — in podobno usodo so morali izkušati tudi njegovi nasledniki —; vendar je misijonarjenje med Ljutiči dobro uspevalo in privedlo v naročje Kristusove cerkve dosti duš.

Veliki cesar Oto je povzdignil v škofijsko cerkev tudi cerkev v Braniboru, v starem Braniboru Ljutičev, ki ga je cesar Henrik Gospodnjega l. 927. osvojil z mečem, lakotjo in mrazom. Ta cerkev je bila odslej oporišče za misijonarjenje med Ljutiči. Cerkev in grad sta stala vstric. V gradu je stanoval mejni grof, cerkvi so pa načelovali škofje. Temu novemu škofijskemu sedežu je podelil vso obširno krajino Ukrancev, Retarcev in Dolenčanov — ljutiškim plemenom. Kajpada tudi tačas mnogi Ljutiči niso bili zadovoljni z ustanovitjo te nove škofijske stolice. Črno so jo gledali zlasti Retarci.

Ustanovitev škofije v Merseburgu je Oto pa zaobljubil pred bitko na Leškem polju. Toliko je vsaj tebi, Budivoj, že znano, da je Oto 10. dne septembra Gospodnjega l. 955. popolnoma porazil Ogre na Leškem polju pri Avgzburgu in s to svojo zmago naredil ogrskim navalom v Nemčijo za vselej konec. Torej takrat, na dan sv. Lavrencija, je cesar pred bitko zaobljubil to ustanovitev. Klečeč na tleh se je ponižno izpovedal svojih grehov in potem je med mnogimi solzami slovesno zatrdil: Če mu Kristus na priprošnje tako velikega verskega junaka, kot je sveti Lavrencij, podeli ta dan zmago in življenje, hoče v mestu Merseburgu na čast temu zmagovalcu ognja ustanoviti škofijski sedež, in veliko hišo, ki jo je začel tam zidati zase, izpremeniti v cerkev. In svojo zaobljubo je vestno in častno izpolnil. Prvi merseburški škof je bil Boso. Silno se je brigal za izpreobrnjenje Slovanov. Da bi lažje dosegel svoj cilj, jim je propovedoval v slovanskem jeziku. Pokopan je ta veliki prijatelj in dobrotnik našega rodu v Merseburgu.

In tudi v Mišnu in Žiču je ustanovil Oto škofijski stolici. Za bran nemških misijonarjev in naselnikov, ki jih je pošiljal v polabske pokrajine, je pa nastavil mejne grofe.

Ali ravno ti so najbolj bodli v oči Boudriče in Ljutiče. In ti so bili največ krivi, da se krščanska vera ni tako hitro in tako globoko zasadila v njih srca, kakor bi bilo želeti.

Zatrdno ni bil v prvi vrsti vzrok, zakaj so bili naši ljudje tako mlačni proti novi Kristusovi veri, ta, ker so jim to vero nosili nemški blagovestniki. Jaz vsaj ne morem tega verjeti. Kajpada bi bila srca Slovenov bolj vzprejemljiva za krščanstvo, če bi ga oznanjali njih rojaki v njihovem domačem jeziku! Ali kaj hočemo? Takih ni bilo. Vendar, da bi bil to poglavitni vzrok, zakaj so Sloveni tako neradi sprejemali novo vero, češ ker so jim jo prinašali nemški blagovestniki — tega ne pripoznam. Saj so skoraj vsem narodom oznanjali evangelij inozemci, drugonarodniki.

Jaz mislim, da so bili največji krivi nezaupnosti naših rojakov do nove vere nemški mejni grofje in drugi nemški priseljenci, ki so le prevečkrat kazali grdo oholost, krutost, lakomnost in grabežljivost v kljub temu, da so bili oznanjevalci ali vsaj zaščitniki Kristove vere in njenih lepih нравnih nauk o bratstvu in enakosti vseh ljudi ter iz nje izviraajoče dolžnosti in zapovedi, da se morajo vsi bratski ljubiti. Bili so včasih naši rojaki od teh ljudi le preveč tlačeni in izžemani. Zato, mislim, so bili tako nezaupljivi in mlačni napram Kristovemu nauku. In zato so često tako kruto morili pristaše tega nauka . . .“

„Saj so imeli popolnoma ali vsaj deloma prav!“ se je zdajci oglasil Budivoj. „Ali je bil na primer Gero kaj drugačen? Ali ni on izzval Ljutičev na krut način?“

„Pa res!“ se je odzval tudi Henrik. „Tudi jaz sem že slišal o Geru. Tega vendar ne more nihče odobravati, kar je on storil!“

„Kaj je storil mejni grof Gero, oziroma ali je on zagrešil ali je samo v silobranu storil, kar je storil, to se še ne ve“, je mirno odgovoril Gotšalk. „Poročila o tej stvari se ne ujemajo.“

„Po nekaterih poročilih je bil Gero dober človek, celo vnet gorečnik za krščanstvo. V Budišinu je dal — po teh poročilih — iz same gorečnosti za Kristovo vero ukaz, da se mora vsak moški odkriti, če sliši izgovoriti ime Jezusovo; kdor ne bi storil tega, bode kaznovan. Lužičani so bili zaradi tega odločnega njegovega postopanja v prilog novi veri hudi nanj. Trideset starejšin se je zarotilo proti njemu. A on jih je prehitel, jih povabil na pojedino in jih dal pomoriti. Pa se je kmalu pokesal svojega čina. Romal je v Rim, položil svoje orožje pred oltar sv. Petra in se posvetil bogoljubnemu življenju. S svojim denarjem je pa ustanovil lep samostan Gernrode.“

„Jaz sem pa slišal čisto drugače o tem možu“, se je oglasil Budivoj. „Mejni grof Gero je bil hudoben, zvit, lokav človek. Hinavsko gostoljubnost kazoč je povabil nekoč trideset lužiških starejšin in velmož

k večerji, in ko so gostje v njegovi sobi nič hudega sluteč mirno jedli in pili, jih je dal po svojih vojakih pobiti. Iz klanja je ušel samo en starejšina. Ali je to lepo? In kaj je mislil še narediti, ker v poštemem boju ni mogel premagati Slovenov? Nagovoril je Tugomera, ki je bil v njegovi sužnosti, naj se vrne med svoje Stodorance, se kaže in dela, da strašno sovraži Nemce, naj se dá izvoliti za kneza, potem pa naj ob priliki izdajalsko preda glavno mesto Branibor njemu. Tugomer se je res vrnil, a ni postal izdajavec. Pričakal je pred mestom nemško vojsko, se z njo v ljutem boju sprijel in padel kot junak.“

„Drugi pa pripovedujejo zopet drugače“, je odgovoril Gotšalk. „Da je bil namreč Tugomer res izdajavec, da je prodal Branibor Nemcem, in so se morala vsled te izdaje vsa slovanska plemena do Odre podvreči Nemcem. — Pa pustimo Gerovo stvar! Nečem se postavljati za zagovornika mejnih grofov, saj sem ravnokar sam dejal, da so ravno mejni grofje po moji sodbi bili največ krivi, da so naši dedje tako neradi sprejemali krščanstvo, in če so je sprejeli, je zopet hitro zavrgli. A to poslednje ni bilo prav; saj ta vera sama je sveta in vzvišena nad posamne osebe. In tudi lepo in častno to ni bilo za nje. — Kdo na primer bo zagovarjal Haveljance in Stodorance, ki so se uprli mejnemu grofu Dietrichu, osvojili trdnajo Havelberg, posekali posadko, razrušili cerkev, tri dni potem se polastili tudi Branibora in začeli po vsi deželi grozno preganjati kristjane in ropati in požigati kot pravi pravcati divjaki? — Ali kdo bo zagovarjal Mislava, bodriškega kneza Mistivoja sina, ki je napadal veligrajski nunski samostan, ga razrušil, izročil redovnice svojim vojakom in jih dal odtirati k Ljutičem in Rancem v sužnost in je potem po celi deželi nečloveški preganjal in moril kristjane? — Ali kdo reci, da so prav delali Bodriči pod Mistivojem, Mislavovim sinom? Mistivoj sam je bil kristjan in se je hotel osvetiti samo saksonskim stiskačem slovenskega ljudstva in svojim osebnim sovraž-

nikom, pa je šel zato nad nje. Rojaki njegovi so pa porabili to priliko in sklenili pomoriti vse kristjane brez izjeme, kar jim jih pride v roke. Šli so nad Hamburg, ga osvojili in razrušili s cerkvami in samostani ter poklali svečenike in redovnike med groznimi mukami. V Aldenburgu so jih potolkli šestdeset, potem ko so jim bili vrezali na čelo znamenje križa. — In kaj so storili Ljutiči pred tridesetimi leti v Braniboru? Kristovo podobo so opljuvali, ji izteknili oči in ji odsekali noge in roke. Ali je bilo to lepo, ali je bilo to častno za nje? Nikakor ne. In ali so si s takim počenjanjem kaj koristili? Klali so se med seboj, namesto da bi bili edini. Postajali so še bolj in bolj divji ter dajali Nemcem priliko, da so bolj in bolj pogosto prihajali z vojskami v deželo ter osvojevali kraj za krajem.

Pod Mistivojevim sinom in naslednikom Pribignevom, mojim očetom, starim očetom vajinim, se je obrnila stvar na boljše. On se ni ustavljal razširjanju krščanstva v bodriški deželi, ampak je je še pospeševal. Pri pokristjanjevanju Bodričev mu je celo pomagal škof Beno, novi aldenburški vladika, ki je bil kanonik v Hamburgu.

Dobro se še spominjam iz otroških let svetega tega moža. Z neumorno marljivostjo se je trudil, da bi zopet uredil aldenburško škofijo, ki je v zadnji vstaji toliko trpela. Pa stvar mu ni šla tako gladko izpod rok, kakor si je želel on, in kakor je želel tudi moj oče. Le nekaj malega si je priboril nazaj od nekdanj tako obilnega cerkvenega premoženja te škofije. Njegovi in njegovih duhovnikov dohodki so bili tako skromni in pičli, da je večkrat moral iti k škofu Bernwardu v Hildesheim po podporo in včasih tudi za dalje časa uživati njegovo gostoljubnost. Bil je dober propovednik, pobožen in previden škof. Večna mu slava!

Njegovo delo sta nadaljevala naslednika škofa Rajnold in Abelin z veliko gorečnostjo in tudi velikim uspehom.

Da je moral moj oče blagega spomina leči v prezgodnji grob, da je bil zavratno umorjen, to vesta.

Kakšen sem bil jaz v mladosti ravno zaradi te očetove smrti, sta tudi že slišala zatrdno.

Kakšno je pa bilo kasneje moje delovanje, kaj bi vama pravil na dolgo in široko, saj mislim, da sem že tako predolgo govoril nocoj, in da sta že utrujena.

Povem naj vama samo še, zakaj sem vama ravno nocoj pripovedoval žalostno povest krščanske vere v Bodričih.

Ti, Henrik, greš jutri v Lunenburg v šolo. Kdo ve, ali se še vidimo. Upajmo! Ali Gospod Bog je gospodar našega življenja in naše smrti. Človek je kakor rosna kapljica na veji: veter zaveje pa jo odveje.

Bodi priden v šoli. Dosti dobrega se boš lahko naučil pri menihih. Toda človek lahko kmalu potem, ko pride iz šole, vse vzore pogazi in potepta. To sem jaz — žal — izkusil sam na sebi. Ali jaz želim, da ostaneta vedno dobra: dobra kristjana in dobra domoljuba.

Glejta, krščanstvo pri nas zdaj lepo cvete. Noč nevere, ki je nekdej s tako težo ležala na naši zemlji in jo pokrivala s strašno temo zmot in spačenosti, bolj in bolj izginja in beži. Svit krščanstva pa se lepše in lepše razliva nad deželo.

A jaz bi tako rad dočakal časa, da bode ta svit razlit čez vse naše rojake, čez vse Bodriče in čez vsa naša polabska plemena. In zakaj bi te dōbe pričakal tako rad? Ker sem trdno prepričan, da bode naš polabski rod prav srečen šele takrat, ko bodo krščeni vsi njegovi otroci, in da šele od takrat, ko

v deželah naših ne bo več nobenega častilca starih bogov, šele od takrat, ko bo rod edin v sveti veri, sme ta rod mirno zreti v svojo bodočnost, v svojo samostojno, veliko bodočnost.

Ah, rad bi pričakal te dōbe, neizmerno rad. Toda temna slutnja mi ovija dušo že nekaj časa sēm... Tesno mi je pri srcu zlasti danes, ko sem izvedel, da se je svečenik starih bogov, Slavomir, zopet prikazal v mestu in da je oholo stopal po trgu, in so se marsikaterega oči srečale z njegovimi in z njimi tiho govorile, kakor z očmi prijateljskimi.

Bojim se, da se ne bi natihem kaj kuhalo zoper sveto našo vero. Dal Bog, da me vara črna slutnja, ki ovija dušo mojo kot kača strupenjača.

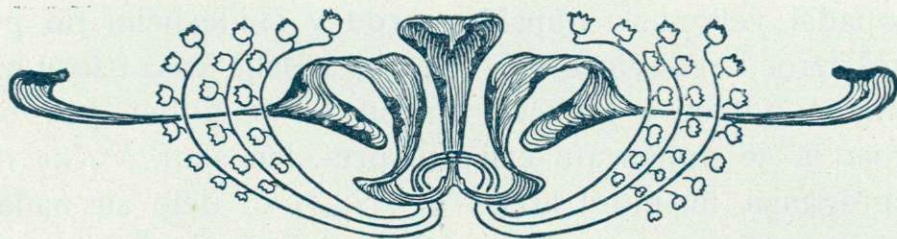
Vendar, naj že pride karkoli, jaz bom vztrajal pri svojem prepričanju in tudi še dalje delal po tem prepričanju, po starem geslu, da je samo v krščanstvu naš spas, samo v krščanstvu naša bodočnost. Ali mi obljubita, da se hočeta tega gesla oklepati tudi vidva ves čas svojega življenja?"

„Obljubiva!“ sta radostno odgovorila Budivoj in Henrik — — —

Zunaj je bila med tem že preminila nevihta in se je naredila svetla, zvezdnata noč.

Mladeniča sta šla počivat. V gorenji sobani pa je pri oknu, ki je gledalo čez mesto in daleč po deželi, še dolgo stal in za to deželo šepetal tihe molitve nje največji sin — veliki Gotšalk.

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

GORSKI VIRI IN VERZI.

Izliv iz zapuščenega srca.

1.

V oknu posedala,
k nebu je gledala,
kak so visoko tam
zvezdice vse.

Zvezdice blažene,
varno zastražene,
kdo bi vas trgati
mogel, oj kdo!

Jaz pa pod vami sem,
daleč pod vami sem,
dušo mi trgajo
bridke reči.

Dala sem prstan zlat,
godec in drug in svat,
vsi so že čakali
sladkega dne.

Cerkev ozaljšana,
miza podaljšana,
vse je pripravljeno —
ženina ni — — —

2.

Zakaj si prstan vzela, zakaj,
ko vedel si, da najin
ne more biti rožni maj?

Kaj si prisegat hodil k nam,
ko vedel si, da vedno
ljubezen sili te drugam?!

3.

Nebo in svet, oba že vesta
da bila tvoja sem nevesta.
O meni, mislim, govorita,
kjerkoli dva po cesti gresta:

Glej, ta-le v našem je ohribju
med zapuščenimi že šesta . . .
Najrajši bi, da bi na mestu
zagrnila me bela cesta!

4.

Pri cerkvi svete Ane
dokaj leži grobov,
še več ljudi v grobovih —
in spet en grob bo nov.

Tja noter pojdem kmalu
po svoj poročni dan,
in štirji bodo balo
zanesli mojo vanj.

Zvonovi bodo godci,
moj drug bo temni mrak,
pogrebci bodo svatje,
in ženin — mir sladak.

A ti, moj dragi, pridi,
da boš za tega vsaj,
ki gleda izza vogla
na ženitninski raj.

Ni treba, da bi jokal,
pobožno se odkrij
in zmoli par iskrenih
„češčenasmarij“.

5.

Ljubila sem tvoje modro oko
in mislila, da mi bo zvesto
kakor modro nebo.
Ljubila sem tvoj mladostni obraz
in mislila, da bo miloten
kakor majnikov čas.

Ljubila sem vsako tvojih besed
in mislila sem, de je slajša
kakor grozdje in med.
Ljubila sem tiho
kot vrelec z visokih gora:
nalahno poteka
in vedno močnejše šumlja.

6.

Ne smem stopiti več
na ljubljene livade,
ko cvetejo v cvetočih krasih!
Preživa in prebridka
v srce mi žalost pade:
kako je bilo včasih,
kako je pa sedaj.

Nekdaj sem cvetke trgala
do nežnih mehkih korenin,
da sem jih tudi v zimskih dneh
gojila v lončkih za spomin
od blažene pomladi
na ljubljeni livadi.

Sedaj nekdo je rože moje
pobral iz srčnih globočin,
a zanje lončkov ni nobenih,
da bi jih vzeli za spomin
od blažene pomladi
na ljubljeni livadi.

7.

Še tista drobna zvezdica,
ki je doslej svetila v hram,
še tista me je pozabila
in skrila se je kdovekam.

Še moja mala sestrice,
nedolžna naša Danica,
me več ne ljubi —: morda ve,
da je zapala slanica
mladostne moje dni.

8.

Zakaj sem misli svoje
tako zapletla vate!
Če solnce žarke svoje
zaplete v mehke trate,

pa travica mu slednja
kristale vrne zlate.
Oj ti pa meni vračaš
le solze prebogate . . .
Pa ko bi ti jih jokal!
Le jaz jih jokam zate —
Zakaj sem misli svoje
tako zapletla vate!

9.

Na vasi črna dremlje noč.
Zaprle so oči se tvoje,
zaprle so oči se moje,
zaspale rade bi oboje —
a moje kar ne morejo.

Za hišo teče Bistrica.
In čudno se ji to dozdeva,
da še pri meni lučka seva,
ko že je sedem ur od dneva,
do dneva le še uri dve.

Ne čudi se mi, Bistrica!
Ko sama ne zaspíš nikoli,
po bregu vedno tečeš doli:
še srcu mojemu dovoli,
da je nemirno kakor ti.

10.

Še grlica iz ozke kletke
zasmeje se mi redkokdaj,
da ne predrami mi spomina
na moj nekdanji nasmehljaj.

Rezedice na oknuujem
počasi se razcvitajo,
da s cvetjem lepe sreče moje
nekdanje ne očitajo.

Poglej, še tisto me tolaži,
kar utolažiti ne zna . . .
In ti! Le „da“ bi hotel reči —
a ti si človek brez srca.

11.

Polomljena je brvica,
ki hodil k meni si po njej,
in Bistrica narasla je,
da skoraj ne pozna več mej.

BRONASTA KAČA.

F. A. ERUNI.

Če spet čez brvico bi šel,
gotovo bi ti bilo žal!
znosila bi se nad teboj,
da bi v globoko vodo pal.

A jaz ti tega ne želim.
Le živi vrsto srečnih let;
spominjaj se še mene kdaj,
ko vidiš kje odtrgan cvet.

12.

Jaz se te bom spomnila,
marsikdaj in marsikje:
ko bom kosce videla,
ki po travnikih kosé;
ko bom lovca slišala,
ki po šumi nosi strel;
ko bom zrla jastreba,
ki je drobno ptičko vjel ...

13.

In dasi bridek bo spomin,
ne bo mi v srcu vstala jeza.
Natihem žalovala bom —:
med temnim drevjem bela breza
tako žaluje vrh planin.

14.

Ko pojdem mimo tistih borov,
kjer sva si s toplimi pogledi
zažgala ogenj v srčni sredi,

oj takrat, moj nezvesti, vedi
poslala vérna vzdihá dva
do milostnega bom neba:
in prvi vzdih naj sreči tvoji
in drugi moji naj velja.

15.

Pridi, ptiček samotarček,
tudi tebi vzét je parček,
pridi, bova jokala!

— O, imel sem krasen parček
gnezdo, čedno kot peharček,
pa ga nisem hotel več.

Prosta srca, prosta krila,
to je prava sreča mila,
pridi, bova rajala!

16.

Nikar se, mati, ne hudujte,
za sveti maši dve darujte
preljubemu svetniku
Antonu pomočniku.
Če bo mu prošnja moja draga,
gotovo mi Anton pomaga
iz žalosti globoke
do radostne poroke;
a če bi boljša bila zame
samota samotarke same,
izprosil mi bo sveto zbranost
in v božjo voljo tiho vdanost.

FR. S. FINŽGAR:

MOJA DUŠA VASUJE...

II.

Zvonček s tihih Poljan.

o kolena sam stal v snegu . . .

Na dvocevko se je naletelo za prst snega. Moje oči so zrle nepremično po dolgi preseki med gostimi borovci. Videlo se je komaj trideset korakov daleč. Tam je pa izginjala preseka v mračno - sivkastem sneženem metežu, v katerem so bile videti kakor črne pege temnozeleno veje borov, ki so se šibile pod težo snega. Na vrh gore se ni videlo. Legla je nanjo gosta megla, in zdelo se je, kakor bi to zaveso milijoni demonov skubli na koščke in jih v neprozorni množini trosili na zemljo. V daljnih vrhovih je tulila bora. Krog mene je vršalo čudovito skrivnostno prasketanje ledenih zvezdic, katere je burja metala z veliko jezo preko hriba v dolino. Tako misteriozno je to donelo v suho listje trdovratnokošatega hrasta, ki je sameval med bori, da je zvenketalo, kot bi nekje daleč sipal kdo prožne kovinske igle na bronasto pločo. Zamaknil sem se čisto v to hrestljanje in zvenketanje, plašč mi je zdrsnil ob puškini cevi, v roko so pikale ledene iglice, lice me je peklo, kot bi od daleč kdo metal vanje šivanke, a jaz sem stal nepremično, zapal od snega, in moje oči so zrle po ozki preseki med gostimi borovci.

Divje, silno divje je bilo krog mene, in prav to je ugajalo moji duši. Narava nepokvarjena, čisto nedotaknjena od človeške roke, je plesala divje orgije, sferični zvoki so ji godli za ples, vetrovi so jo venčali z zimskim belim cvetjem in jo ovijali kot nevesto pod mirtnim vencem s čudovitim pajčolanom, ki je bil tkan iz milijonov kristalčkov in nanizan iz milijard prekrasnih zvezdic.

Da, bal sem se prestopiti, bal sem se otresti sneg s klobuka in plašča — in dvocevke si nisem upal obrisati, da ne bi s tem dejanjem posegel kot disakord v mogočno melodijo elementov. Poslušal sem, užival, strmel in bilo mi je ugodno, tako mogočno ugodno, da ne bi dal tega užitka za največjo simfonijo, ki so jo zamislili kralji glasbe.

Hov, hov, hov! Hov, hev, hov hev!

Izpreletela me je jeza. Pred par urami sem še veselja zadrževal, ko so se oglasili lovski psi in gnali naravnost proti meni čedico preplašenih srn; puška se je dvignila k licu kakor sama od sebe, petelin je škrtnil, in prst je nervozno obvisel za jezičkom, da pritisne in sproži na bližajoči se plen . . . A sedaj me je spreletela jeza. In videla je burja moje jezno lice, zabučala je s silnejšo ihto in sipala ograbke snežink v kotlino, kjer so se oglasili psi, zasipala sledove, slepila jim oči in mašila bevskažoče gobce. Še nekaj silnih žvižgov — borovec nad mano je zaječal, postaren je bil, divji ples ga je zmučil — in zopet nekoliko pasjih bevsikov, pa so umolknil tisti glasovi, ki so se drznili motiti — pritlikavci! — kraljevo godbo svobodne narave.

Do kolena sem stal v snegu . . .

Lovski rog je hripavo zaječal in velel, da je konec gonje. Slišal sem ga, toda ostal sem apatičen. Premaknil sem se proti borovemu deblu, naslonil se nanje in moje srce je zaprosilo naravo, da smem še nekaj časa prisluškat divji godbi, kot otrok, ki se prikrade v vaški cirkus in se stisne za plot ter z odprtimi usti gleda, kako preobračajo pisani klovni kozelce in plešejo po vrvi.

In dobil sem dovoljenje od svobodne narave. Še več. Burja je spoznala, da sem sanjav človek, da mi je kultura pokvarila živce in da bi jim utegnil škodovati pre-

divji ‚galop‘, zato je zaigrala mehko in nežno, kot bi brenkala harfa pred otomanom orientalske kraljice. In snežinke so padale rahleje na listje suhega hrasta; harfo so spremljali tihi cimballi in zvončkali melanholično uspa-vanko.

Mene je pa zagrinjala pravljica tančica rahlih in gostih snežink. — — — — —

Prigazil sem v dolino za samotnim logarskim domom, kjer so se zbirali lovci. Mrak je bil že teman. Komaj so se ločile konture hribov od ravne, zasnežene doline. Prišel sem zadnji med lovce. Vsak je bil zavrt čez ušesa, na potlačeni klobukih in plaščih je bilo vse polno snega. Nekateri so otresali snežene plasti s sebe in jezno otepali klobuke. Dan je bil naporen, pota silno slaba — plena skoro nič. Izmučenost je zato umorila običajni humor, ki se redno razvije po lovu. Psi so čepeli v snegu, otvezeni na lance, in drgetali mraza, brakirji so hukali v prezeble roke in trkali s težkimi črevlji ob tla pa tiho rentočili na to pasje vreme. Hladno so se poslavljali lovci in, zbrani krog mladega, visokega logarja, kateremu so se svetile kaplje tajajočega se snega v fino pristriženi bradi, ukrepali kdaj se zopet snidejo pred njegovim domom, da zopet poizkusijo lovsko srečo, nadejajoč se, da jim bo milejša kot je bila danes.

Mene to baratanje za dan in kraj ni čisto nič zanimalo. Spoznal sem, da sem pravi tujec v tej družbi, tujec namreč po svojem srcu, ki je upravkar zajelo čarovitih užitkov v divji prirodi. Ker sem se bal, da bi mi prozaični pogovori ne ubili še tisto malo poezije, ki se je komaj rodila v moji duši — in poezijo ubijati znajo nekateri ljudje mojstrski — zato sem šel nekaj korakov proč ob beli, ljubeznivi logarski hišici. Na holmčku stoji, sredi tihih Poljan, kakor dremajoča pastirica sredi pašnika. Skozi severno okno je žarela luč. Nehote sem se ozrl skozi nezastrito okno. Komaj sem okrenil glavo, že se je oglasil konvencionalni ton v prsih: „Se ne spodobi!“ — Hm, koliko stvari se ne spodobi! Moje oči so kljub temu giasu ob-

tičale na pramenih velike svetilke, ki je visela izpod stropa in bila zasenčena z rožastim zastorom. Pod svetilko je sedela ob mizi mlada gospa.

„Soproga logarjeva!“

Obrnil sem se hitro in se počasnih korakov vračal k družbi. Lovski zbor je bil čedalje glasnejši. V debato so posegali stari, dolgobrabi lovci, ki so utemeljevali umetnost lova na Hudem gozdu z dolgim pripovedovanjem, ki je bilo prepleteno s številkami plena za petdeset let nazaj.

„Debata bo še dolga!“ — si mislim jaz in namerim korake nazaj proti luči. Vleklo me je s čudno radovednostjo do okna, da bi še enkrat videl mlado gospo. Zazdela se mi je namreč znana, ko sem se bil ravnokar prvič ozrl skozi okno. Sneženi kosmiči so plesali v žarkih luči tako gosto in tako naglo, kakor bi hoteli prepusti nezastrito okno z neprozorno tančico, da ne bi moglo prodreti nepoklicano oko v svetišče samotne kraljice — snegulčice — sredi tihih Poljan. In vendar meni moja radovednost ni dala mirovati.

Obstal sem precej daleč okna. Rožna luč je padala na njene kostanjave lase, ki so bili najskrbnejše urejeni. Ni je zapeljala samotna sredi tihih Poljan, da bi zanemarila le en kodrec, opustila le eno zalasnico; ne, ona ni bila vrtoglava lahkoživka, ki hoče biti lepa svetu — ona je bila nazorov, da mora biti plemenita in čednostna ženska lepa najprvo — sama sebi.

Na mizi je bil odbit majhen zabojček, iz katerega je gledal bel papir. Na odtrganih pečatih se je poznalo, da je prišel pred kratkim po pošti. Pred njo je bilo razgrnjeno pismo. Pa ga ni več brala. Desnica je podpirala glavo, velike oči so gledale v nasprotno steno, kot bi se ne mogle ločiti od kake ljubljene podobe. Tanki, dolgi prsti levice so se igrali z majhnim, srebrnim zvončkom. Belo je bilo srebro, a je temnelo vpricho njene aristokratsko lepe roke. Ko je tako slonela, sem videl naravnost njen markantni profil. Vsaka poteza, od lepega čela do majhne brade, vse je bilo kakor profil

iz alabastra v kiparjevem ateljeju. Po licu pa ji je polzela — solza — —

„Dà, nekje sem jo že videl!“

To je bila gotova sodba. Toda kje? kje? — — Vrtinec spominov, hitrih kakor misel, je preplul mojo glavo. Snežinke niso hitreje plesale pod nebom, kakor so se vrstili vtiski mojega življenja nazaj, vedno nazaj, globlje in globlje, dokler se spomin ni hipoma ustavil v lehnem čolničku sredi sinjih valčkov — Blejskega jezera.

* * *

„Da, odtam jo poznam!“

Avgustovo solnce se je že nekoliko nagibalo, z Zelenice je popihaval hladen veter, da se je jezerska gladina rahlo vznemirjala. Kako sem prišel v njihov čoln, sam ne vem. Neki znanec me je menda predstavil v gostilni, in ker nihče ni znal veslati, sem se ponudil jaz tujim izletnikom, da jih popeljem do otoka. Bila je mama, tri hčerke in sinček — prvošolec — pa dotičnik, ki me je predstavil — dijak, inštruktor. Jaz dijak — on dijak, deca — sami dijaki in gospa vdova, ki je takisto dihala sredi svojih otrok samo dijaško ozračje — bili smo hitro dobri znanci. Najstarejša hčerka je bila štirinajstletna Maša. Naročil sem ji, kako naj vodi krmilo, sedel njej vis-a-vis, drugi pa so sedeli za mojim hrptom.

Izpočetka sam se upiral krepko v vesli; na sredi jezera sem pa odnehal, da smo se zibali, kakor je bilo drago valovom. Maša je skrbno držala za vrvici krmila in gledala vame z vprašajočimi očmi, ali je prav, ali ne, ko še le prvič krmari. Njene rahlorjave oči so plavale v blesteči vlagi neizmerne radosti, lice ji je gorelo; velik slamnik ji je visel na hrbtu, in kostanjevi kodri so se vsipali na čelo in po sencih doli na vrat.

Mehanično sem pomalem veslaril. Mama je zadaj tuintam zinila kako modro, inštruktor je neprenehoma svaril Vilkota, da ne bi padel v vodo — mi drugi smo se pa smejali. Smejali smo se — pa kako zvonko in čisto, kako glasno in veselo!

Toda ne dovtipom, ne naučenim šalam ali duhovitim satiram. Ne, ne! Vsega tega še poznali nismo. Smejali smo se, če se je zaujčkal čoln, smejali, če je brizgnila voda od vesla in je s par kapljicami oškropila tenko obleko Maše, smejali, če se je prikazala ribica na površju. Dà, takim stvarem smo se smejali — vsaj mislili smo tako. A danes vem, da se nismo smejali ne kapljicam, ne ribam. Smejala se je tista neizrazljiva, kakor cvetni prašek rahla, pa kakor demant čista mladost — sama sebi. In tega nismo vedeli! — — — —

Triglavski vrhovi so rdeli v večerni zarji. Vrnili smo se z izprehoda ob jezeru, kamor smo šli, vrnivši se od otoške cerkvice. Maša je vezala v šopek ciklamne. Nikoli jih še ni toliko imela.

Pri večerji se je nadaljevala ista otročje nedolžna živahnost. Maša je postala vrto-glavo poredna. Poseznanila sva se tako kot ptici istega gnezda. Izmislila si je vse mogoče nagajivosti. Poveznila mi je na glavo svoj širokokrajni slamnik, tako da so višnjevi trakovi viseli po mojem licu. In tedaj so udarili vsi otroci v smeh in ploskali z rokami, da jih je morala miriti mama. Živelimo prekrasne ure, ko se je smejala mladost — sama sebi — In tega nismo vedeli. — —

Voznik je javil, da za četrtno ure napreže. To je bila slana na sveže in rahle rože naše mladosti.

Mami se je zresnil obraz; šlo je za račune od treh dni. — Maša je umolknila. Z neko nejevoljo je neredno stlačila nekaj stvari v kovčeg, potem se je pa naslonila na ograjo ob jezeru in nemo zrla po vodi. — Prav tako je nedostajalo besed meni. Nerodno sem se obračal, stopil blizo nje, vrnil se k mizi, govoril nekaj z dijakom, pa bil zopet samemu sebi odveč. — Kar mi šine nekaj v glavo. Stekel sem preko ceste v prodajalno in kupil majhno pah-ljačko. Na njej je bilo napisano: *Spomin z Bleda*. Glas se mi je skoro tresel, ko sem poprašal za ceno. Imel sem v žepu velik kapital revnega dijaka — pet belih dvajsetic. A bil sem pripravljen žrtvovati vse do zad-

njega vinarja. Za vsako drugo stvar bi se bil desetkrat premislil, a tu se nisem nič prašal, jeli škoda, ali ne. Samo da ima spominček od mene.

Z neizmernim ponosom sem se vrnil na verando k mizi. Maša je še vedno gledala po vodi.

„Prosim, za spomin!“

Ozrla se je na pahljačko, prijela jo z drobno roko, potem pa pogledala vame z velikimi, jasnimi očmi. A njene oči so bile solzne. Krog ustnic je bila sicer komaj vidna, a tako bridka poteza, da me je zbolelo in zazeblu krog srca.

„Pojte z nami!“

Na pol tiho in boječe je izrekla to prošnjo.

„Ne morem!“

Njene oči so postale še bolj rosne.

„Maša! Maša! Le hitro! Voz čaka!“

Materin glas je veleval odločno.

„Za spomin!“

Tri ciklamne je vzela iz šopka in mi jih dala, potem pa hitro odšla k vozu. Naglo sem jih spravil v notes, vtaknil notes v žep in ga vedno tiščal z roko, kot bi skrival zaklad.

„Z Bogom! Z Bogom! Hvala za družbo!“

„Klanjam se.“ — — —

Voz je oddrdal, Maša je mahala z belim robcem. — — — — —

Vračal sem se v mraku po pašnikih domov. Krog mene je donel smeh Maše, šumelo njeno krilo, in gledale so me njene oči kot zvezde z jasnega neba.

Zjutraj sem se probudil. Na vzglavju je bil notes in v njemu trije ciklamni.

* * *

Videl sem jo! Takrat razvijajoči se rožni cvet, danes dovršen model resnega življenja. Pri slovesu je imela solzo v očeh, danes ji je pritekla solza po licu in kanila na pismo. Zakaj? Ali ni srečna? Kako je prišla sem? — V meni so se dvigali spomini, plalo je srce. — Morda se motim? Ne! Še enkrat naj pogledam, nekoliko bliže. Stopim korak proti oknu. Mlada gospa se je zganila, obri-sala solzo, spravila pismo in vstala. — Lovska

družba je dognala torišče prihodnjega lova in se razhajala.

Ker sem imel precej daleč, mi ponudi logar sani da se peljem domov.

„Izvolite, da bo napreženo, z menoj v sobo!“

Vleklo me je noter, a v družbi se tako navadimo fraz, da ne vemo, kdaj jo izbleknemo. Zato sam se moral opravičevati in brani: da sem ves moker in umazan, da je prepozno, da se ne spodobi...

„Prosim!“

Pokazal mi je odločno vhod v vežo mož svobodne narave, kateremu so bile moje fraze gotovo priskutne. Ker je bilo temno, je šel naprej v sobo. Gospa mu je prihitela nasproti z iskreno ljubavjo; objela ga je vroče, kot bi hotela pritisniti nase srečo vesoljnega sveta, in poljubila ga je z gorkoto prvega poljuba.

Malce se je zdrznila, ko je soprog pokazal name, ki sem stal še v veži blizu odprtih vrat. Srce mi je burno utripalo, da sem bil sam nase nejevoljen. „Domišljija!“ sem se ošteval. „Ta romantični dan, pa živ spomin na otročjo preteklost, to me razburja. Pametni ljudje se za to ne menijo!“

Z odločnim korakom sem stopil pred gospo in se ji dostojno poklonil, ko je logar imenoval moje ime.

Pogleda me v lice s tistim globokim, sodečim pogledom, ki je last skoro vsake ženske.

„Vi ste?“

Spoznala me je.

„Me poznate?“

„Poglejte!“

Pokazala je na steno, kjer je bilo mnogo spomin-obeskov. Med njimi — moja pahljačka.

Sedli smo in pri čaju sem izvedel vzrok njene solze. Izpovedal sem ji odkritosrčno, da sem jo opazoval skozi okno, jo tudi spoznal in videl, da ji je kanila solza na pismo.

Bilo je pismo matere. Poslala ji je raznih darilc in okraskov za božično drevesce. Pridejala je tudi srebrni zvonček, s katerim

je nekoč ona vedno zvonila mlajšim sestricam in bratcem, ko se je odkrilo razsvetljeno drevesce. In zvonček ji je prizvončkal iz očesa prvo solzo v zakonu.

Njegov srebrnoskrivnostni glas ji je pričaral v spomin celo vrsto svetih večerov, katere je praznovala med svojimi. In letos bo prvič — odtrgana od njih, prvič sama sredi zasneženih tihih Poljan. Vse žilice tihe ljubezni do doma so naenkrat zakrvavele, njena duša je poletela vun iz te samote v svetlo dvorano, v šumečo družbo, kjer vonjajo dehteče toalete, kjer se krešejo pogledi, kjer blesté uniforme, kjer se tako galantno klanja in zabava na levo in desno. — — — Njeni duši se je stožilo po domu, stožilo po svetu, katerega pa v resnici ni poznala prav nič. Nekaj veselice, par sijajnih plesov — to je bilo vse, kar je dovolila mama svoji hčerki. Prav zato ji je plaval pred očmi svet ves ogrnjen z vonjem in krasoto, spremljan s šumom in sladko godbo in vse to ji je še pozlatil veliki kontrast neme tišine sredi tihih Poljan. In prvič v njenem življenju se je dvignila v srcu grozna intrigantinja zakonske sreče — ledena mržnja.

Že si je stavila vprašanje, zakaj je prišel on s tistimi dobrimi očmi, zakaj je prišel s tistimi ponosnimi koraki, vitkim stasom in lepo brado — zakaj, da je posegel v vrt in odtrgal njo, ki se je razcvela čez noč — zakaj je prišel in jo odvel v samoto. — Tako intrigantinja.

A bila je dosti krepka, da je zmagala. In ko ga je iskreno poljubila pri dohodu, je bil to poljub kesanja, da je dovolila le trenutek takim mislim prostora v duši. Res, vse ji je vzela, a vse ji je tudi dal.

Pokazala je soprogu materino pismo, pokazala zvonček in se mu izpovedala. Njegove dobrodušne oči so jo objele in ji sveto prisegle, da več, kot on, ji ne more dati nihče. — Govorilo je oko sveto prisego, usta so pa izrekla mirno in šegavo, kot govori mož prirode:

„Zato zvonček konfisciramo!“

„In jaz to takoj izvršim, če dovolite, gospa!“

„Prosim! Revanche — za pahljačko!“

— — — — —
Zdaj visi nad mojim pultom zvonček s tihih Poljan. (Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

LE ZVON SAMÓ . . .

Prinesel sem, grobar,
ti krone tri,
pa grob mi tihi, črni
izkoplji ti!

Zahaja solnce, glej,
mi za goró:
možje me kmalu štirje
sèm prinesó . . .

In takrat vsak pogled
boš zrl vesel —
le zvon v visokih linah
grenkó bo pel.

Le zvonov glas iz lin
bo spel v nebó,
le on samó bo prosil
za me gorkó . . .

I. P. JESENIŠKI:

MIKULÁŠ ALEŠ.

Najbolj narodnim in popularnim češkim slikarjem se prišteva Mikuláš Aleš, ki je v septembru l. 1902. praznoval dvojni jubilej: petdesetletnico svojega rojstva in tridesetletnico svojega delovanja na umetniškem polju. Neštevilno dokazov ljubezni in spoštovanja mu je pri tej priliki podal češki narod; saj je videl v njegovih delih sebe, kakor živi po preprostih čeških kočah sedaj, in kakor je živel nekdanj, v dōbi svoje slave.

Rojen je bil Mikuláš Aleš v Miroticah v okraju piseckem dne 18. novembra 1852. Sin preprostega češkega seljaka je preživel mladostna leta med narodom, in vtiski mladosti so vplivali na vse njegovo poznejše delovanje ter bili odločilni za smer njegove umetnosti. Oba brata njegova, Frančišek in Jan, sta bila slikarja in pesnika, toda zamrla sta v najlepših letih. Na domu mladih Alešev je gospodaril stric Tomaž, star konjenik iz časov Napoleonovih vojsk, ki je pripovedoval radovednim nečakom dogodke iz francoskih in laških bojev, jim opisoval vojake v čeladah in leskečih oklepah, z iskrimi konji in veselimi pesmimi, ter netil bujno domišljijo mladeničev. Kadar so v dolgih zimskih večerih hodili vasovat sosedje in pripovedovali razne novice, bajke in pravljice, pripovedke o vitezih in roparjih, jih je mali Mikuláš verno poslušal, zvesto je opazoval njih kretanje in gibanje ter si vse to zapomnil. Spomini na to dōbo so bili neusahljiv studenec, iz katerega je še v poznejših letih črpal snovi svojim umotvorom.

Gimnazijo je obiskoval v Pisku. L. 1869. ga je vzprejela praška slikarska akademija v svoje naročje; njen verni gojenec je bil do l. 1875.

Prva večja njegova dela spadajo v dōbo od l. 1872.—1874. Snov jim je zajeta iz do-

mače zgodovine. „Setkaní¹⁾ Jiřího z Poděbrad s Matyášem Uherským“, „Zajetí krále Václava IV.“, „Čechie v slávě“, to so naslovi prvih umotvorov.

Po dovršenih studijah je moral k vojakom. Bolj kakor taktika in drugi vojaški predmeti so ga tu zanimali tovariši cigani in Slovaki. Služil je namreč pri 25. ogrskem polku. Rad je poslušal njihove melanholične pesmi, polne hrepenenja po domačih gorah in gozdih. Priljubilo se mu je pestro vojaško življenje, njegova žalost in veselje; zato rad slika vojake, zlasti konjenike, ulance in dragonce.

Po dokončani vojaški službi je ostal še nekaj časa na akademiji, potem pa potoval po čeških selih, proučeval narodno nošo, domačo opravo in njene okraske ter postavil temelj svojemu delovanju v tej smeri. V širšo javnost je prišlo njegovo ime, ko je za foyer „Narodnega gledišča“ podal skupno z F. Ženiškom načrte k štirim velikim slikam: „Česke dějiny“²⁾, „Pevce Lumir“, „Život starých Slovanů“ in „Pohřbívání“. Sam pa je narisal za isti foyer prosluli cyklus „Vlast“³⁾, ki predstavlja junaka, potujočega po najslavnejših čeških krajih, znamenitih po bajkah in povestih. Navajam tu posamezne: „Pověsti a osudy“. Pred soho poganskega boga plapola ogenj, a starček pripoveduje. Devotka prestane presti, zastalo vreteno ji visi z roke, pozorno posluša in se zgraža nad osodo junakov. V „Rudo hoři“ začrnel kovač kuje ostri meč, na katerega čaka bojevnik, dočim je oprl svoj ščit ob kamenito peč. Na „Taborsku“ prihaja bojevnik na belem konju pred seljake. Eden izmed njih s cepcem v roki zamišljen posluša selovo poročilo, drugi, starček sivih las, kloni glavo

1) Sestanek. — 2) Zgodovina. — 3) Domovina.

pod težo groznih novic. V dalji trepečejo v temnih oblakih divji bliski. Končno privede pot junaka v „Žalov“¹⁾, kjer mu pokaže Morana²⁾ k večnemu pokoju pokopališče, ograjeno s kamenjem.

v cerkvi Device Marije v Vodňanech. Tu ne vidite svetnikov, kakršnih ste navajeni na mrzlih oknih gotskih svetišč; to niso nepristopne, trde in skoro odbijajoče geste onih mučenikov, umirajočih v teatralnih,

MIKULÁŠ ALEŠ.

Veliko je število Aleševih fresk (slik na mokrem ometu) in sgrafit (slik na mokrem ometu, ki je napravljen iz oglenega prahu, peska in apna). Med najboljše spadajo one

umišljenih pozicijah, ki ne zbujaajo v človeku niti pobožnosti, niti kesanja. Na eni strani skesana Magdalena, na drugi odpuščajoči Jezus. Zdi se vam, kakor bi se prikazal Odrešenik v nebeški slavi svojega odpuščenja. Njegovo oko ne očita, ne gleda gospodujoče, njegova usta ne karajo, ampak

1) Kraljestvo smrti.

2) Boginja smrti.

šepečejo oproščenje. Preproste poezije polni sta sliki „Zvěstování“¹⁾ in „Narození Páně“²⁾.

Sgraffita na praški vodarni: „Student“, „Königsmark“³⁾, „Jezovita Plachý“, „Švedský praporečník“ in „Colloredo“ so típi iz dijaških bojov proti Švedom na Karlovem mostu l. 1648. Enostavne figure, toda ostro označene, brez umetnih pozicij, izdelane z značilnimi potezami. „Na vojně“ je sgraffito v Smetanovi ulici v Pragi. Koliko je tu humora in žalosti obenem! Stara mati plače, ko odhaja sin k vojakom. In ta podprta koč, kakor bi žalovala za mladim gospodarjem! . . . Pa pride dečko v kantino, in ko se je cel dan mučil z ekserciranjem, si oddahne pri dudakovi pesmi . . . Veselo je v taboru; ponosno vihra prapor, gospod general dela načrte in meri polje, dočim natararica s koketno glavico in nožicami kakor k plesu pripravljenimi čaka, da si gospodje ohladé žejo po delu . . . Vojna je. Topovi pokajo, straže pri ognju pazijo na sovražnika. Če zaspé, odmeri jim profos zaslužen kaznen na klopi . . . To so Aleševe snovi na tem sgraffitu.

Tudi Plzeň se ponaša s krasnimi umotvori Aleševimi. Dom v Jagelonski ulici je popisan z zgodovino žalostnega l. 1525. Tu vidite bitko pri Mohaču, kjer je Ludovik Jagelonski izgubil svoje mlado življenje. Vidite ga, kako pada s konja, in njegovo mlado ženo, kraljico Elizabeto, žalujočo za njim. Tudi Nerudova ulica je okrašena s cveti Aleševe umetnosti.

Najbolj pa se je proslavil s svojimi ilustracijami k raznim knjigam, posebno z risbami k narodnim pesmim. Tu je v pravem pomenu besede nedosegljiv umetnik. Mnogo knjig se je prav radi njegovih ilustracij tako razširilo med češki narod. Med najboljše spada Quisov „Hloupý Honza“, ki nam v lepih verzih pripoveduje veselo osodo glupega Janeza. Kako zna Aleš tu slikati češke seljake in nosate meščane v dolgih

kabatih¹⁾, z dolgimi lasuljami in topimi obrazi! Prehod od ilustracij knjig k ilustracijam narodnih pesmi tvori knjiga „Sirotek“. To je ena najlepših, do srca segajočih čeških narodnih pesmi, slična slovenski „Siroti Jerici“. Na revnem vaškem pokopališču plače „osiřelo dítě“²⁾ in toži mrtvi majki svoje gorje. Doma več ne more obstati sirota, mačeha je neče trpeti:

když má chleba³⁾ dáti,
třikrát jej obrátí.

Sklepa z iskreno prošnjo, naj jo mamica vzame k sebi: Le pri njej ji bo dobro. Mati odgovarja:

Idi domů, mé dítě,
zejtra⁴⁾ na úsvitě⁵⁾
přidu, vezmu si tě.

Dete pride domov in zboli. V sanjah govori:

Ach táto, tatíčku!
Už vidim mamíčku.
Ach táto, tatíčku!
Chystejte⁶⁾ rakvičku!

Kako je tu Aleš pogodil skesani obraz očeta, kateremu očita vest, da prepušča svoje lastno dete zlobni mačehi! In konec:

Jeden den stonalo⁷⁾,
druhý den skonalo⁸⁾,
třetí pohřeb mělo.

„Bude vojna bude“ obsega sedem risb k istoimenski narodni pesmi. Junak se poslavlja od zaročenke, ko odhaja na vojno.

Vrať⁹⁾ se milá domů
poruč Panů Bohů;
až sedm let mine,
ta vojna pomine,
potom si tě vernu.

Mine sedem let, a dragega še ni z vojne:

Ach Bože, Bože můj,
on mi tam zachynul¹⁰⁾
má radost přechází¹¹⁾.

Tako zdihuje dekle in povprašuje Dunaj¹²⁾:

Jsi-li tak hluboký,
jako jsi široký?

1) Oznanjenje.

2) Rojstvo Gospodovo.

3) Švedski general.

1) Suknjah. — 2) Osirotelo dete. — 3) Kruha.

4) Jutri. — 5) Ob svitu. — 6) Pripravite.

7) Zbolelo. — 8) Umrlo. — 9) Vrni. — 10) Umrlo.

11) Gine. — 12) Donavo.

V obupu skoči v Donavo :

Ach Bože, Bože můj,
nade mnou se smiluj,
co jsem učinila!

Med tem prihaja mili z vojne in povprašuje svojega vranca :

Což pak můj koničku,
což mi tak těžče jdeš?
Zdali mne mladého
jinocha švarného¹⁾,
unéstí ne můžeš?

Konj mu odgovarja :

Netíží tvé tělo,
tíží mě tvá milá,
která se pro tebe
včera utopila.

In nato :

Milý se otočil²⁾,
s koně dolů skočil,
a svůj ostrý palaš³⁾
v srdci si omočil.

To tragedijo vam v preprostih besedah opeva narodna pesen. In zraven Alešove risbe, v čudovitem soglasju z besedilom pesmi! Z malo potezami risane podobe izražajo vso mehkost čuteče, idealno ljubeče duše nepokvarjenega mladeniča. In število takih drobnih del je nad tisoč! Omenjam le še ilustracij v knjigah „Rukopis Kralovédvorský a Zelenohorský“, Čelakovskega „Ohlas písni ruských“ in Havlička „Tyrolské elegie“.

Med obsežnejša dela spadajo cikli „Pět smyslů“⁴⁾ in v „Světozoru“ l. 1891. reproducirani: „Život starých Slovanů“, ki je zanimiv radi studij poganskih noš, navad in naprav naših pradedov. Ob njegovi petdesetletnici so izšli „Živly“⁵⁾. Snov jim je vzeta iz življenja ameriških praprebivavcev Indijancev; vendar tudi tu ni zatajil Aleš

1) Brhkega mladeniča. — 2) Obrnil. — 3) Meč

4) Čutov. — 5) Prvine.

svojega slovanskega mišljenja in čuvstvanja. Predočuje nam boj kulturne presile evropske s primitivnim praprebivavstvom ameriškim — boj, ki se je vršil po brezsrčnem zakonu: „Slabejši podleže in izgine.“ V tem boju nam štiri podobe predstavljajo prvine, in sicer: „Evropa stopa na ameriška tla“ (Zemlja), „Vožnja čez slap v divjaškem čolnu“ (Voda), „Požar v preriji“ (Ogenj), „Boj z zvermi v nadzemskih loviščih indijanskih“ (Zrak). Prvo izmed teh slik vidijo čitatelji na str. 89.

Plodovi Aleševoga tridesetletnega delovanja so raztreseni po vsem Češkem; njihovo število je nad tri tisoč. Vendar bi se motil, kdor bi mislil, da njegova umetnost ni imela nasprotnikov. Bili so časi, ko so nad vse cenili zunanost umetniškega dela, vse to, kar se dá priučiti; občudovali so le rokodelstvo, tehnično dovršenost. Takrat so nasprotniki tudi Alešu kratili naslov umetnika. To pa njega ni motilo. Delal je dalje; poln lastnega značaja si je ustvaril svoj slog v soglasju z narodno umetnostjo ter se prav v tej dōbi, ko je imel največ nasprotnikov, razvil v tip pravega narodnega češko-slovanskega umetnika. Resničen umetnik mora imeti poleg vajene roke tudi čuteče srce, in to ima naš Aleš in zna s preprostimi potezami zbuditi v vaši duši svoje čute. Nedosežen mojster je zlasti v ilustracijah narodnih pesni. Najlepša harmonija vlada med besedilom in ilustracijo. Iste občutke kakor narodna pesem vam zbuja v duši njegova risba, tako preprosta in vendar neizmerno bogata. Tu ni nič ponarejenega, izmišljenega, vse pristno, iz duše k duši govorjeno.

Najlepše je proslavilo Alešev jubilej društvo čeških umetnikov „Manes“, ko je dne 25. novembra prošlega leta otvorilo razstavo njegovih del in tako Čehom pokazalo celega Aleša.

ANTON MEDVED:

TRNJEVI ŠOPKI.

Nova quaedam legis, sed lima rasa recenti.

Martial.

Saj nič ne rečem, saj pravimo samo —
začetek bodi novega konca!
Kaj bodi začetek? Edino to,
da konec napravim starega lonca.
In kaj je lonec, to veste sami . . .
Kadar ste pojedli do konca iz njega,
pogledate ga na vse plati,
potem ga vržete konec brega
in mislite siti: saj se dobodo
še boljši lonci, ki so novi.

A novi lonci niso vsi lepi —
seveda lončarjev nočem žaliti —
saj nič ne rečem, saj pravim samo,
lončarjev je malo, a ti so zviti,
kot Teharjani 'plemeniti'.
Za pravo — plemenit je vsaki,
ki zna razsojati, kaj naj zna,
ki zna premisliti v družbi vsaki,
kaj zna in koliko zna . . .

1.

Mi znamo vse in vsi,
da je res težko živeti.
Kaj nas knjiga vsega pouči!
In brati zna vsakdo na sveti,
če družega ne, vsaj črešnje poleti —
hm, tisti pa znajo čitati.

2.

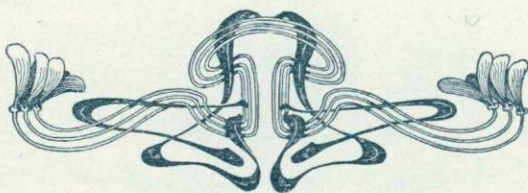
Dà, čtivo, to vam je lepa reč,
spominja nas babilonskega stolpa,
takrat, ko je Sava nehala teči
in breg prestopila — Kolpa.

Prešeren, kako si že bil naredil
svoj slavni tisti sonet,
kako je Bog jezike zmedel,
ljudi pa pognal med svet?

3.

Bog dobrotni! Jaz sem Te prosil
(bodi oddaljena šala!)
večkrat, da ne bi tepec trosil
praznih porêkel med narod,
narod moj, ki ljubim tako ga,
kakor milo mater otrok . . .
Ah, kako bi le mogel — za Boga —
vero in jezik prodati drugam!

Ako je kdo radoveden,
jaz pa gostobeseden,
rečem mu glasno v obraz:
Kaj sem jaz?
Nisem ni Košut, ni Hus,
jaz sem najprvo katoličan,
potlej jeklen Slovenec,
potlej Avstrijec, potlej Rus.

ANTON MEDVED:

NA OGLEDIH.

VESELOIGRA V TREH DEJANJIH.

Drugo dejanje.

Hladnica poleg Razbornikove hiše.

Pavla. Te ceremonije! (Pogrinja po mizi platnen prt in razpostavlja kupice.)
 Peter (stopi nenadoma v hladnico in obstane preplašen pred Pavlo; momlja:)
 Kaj pa . . . bo . . . ?

Pavla (ljubeznivo se smehljaje.) Nič, gospod Peter! Ali hočete kupico vina?

Peter (nerodno, a neprisiljeno se obnašaje:)
 Le prinesite! O da, pil ga pa bom. (Pavla odide v hišo po vina.) Če ni ta-le punca bolj pripravna zame, pa tudi nič nečem. Kaj bi jemal take, za katerimi baroni postopajo! Bara — ali kako se že imenuje, ne bo nikdar moja žena.

Pavla (prinese polič vina.) Tega Vam pošlje gospodičnja Barica. (Natoči kupico in jo postavi predenj.) Le pijte ga, gospod Peter! (Poudarja vedno besedo gospod.) Bodite veseli! . . . (Se zamisli. Peter izpije natočeno kupico.) Dobili boste bogato, lepo in omikano ženo.

Peter (ves neveden.) Katero?

Pavla. I no, Barico, tukajšnjo . . .

Peter (natoči kupico in s smehom prekine nadaljni nameravani Pavlin smeh.) Ribničanje nisimo baš tako neumni. Jaz bi se res rad oženil, ne samo na ljubo svojemu očetu —

Pavla. Temuč tudi — ?

Peter. Hm, ko bi me imeli Vi radi . . .

Pavla. Z Bogom! Moram iti. (Poda mu roko in odide.)

Peter (vstane in pokrije čelo.) Pač res, to dekle mi ugaja! (V tem se začuje šepetav razgovor.) Nespametni ogledi! Boljše je, da grem strani! (Gre z upognjeno glavo na desno.)

Barica (se drži Konrada rahlo za roko. Jokaje:) Glej, vse je že pripravljeno, da me prodajo!

Konrad (pol sočutno, pol norčevaje se:)
 Veš, kako se iznebiš Ribničana Petra?

Barica (tiho.) Konrad, kako?

Konrad. Ti ne maraš zanj, kaj ne? Sicer Peter, kolikor se meni zdi, ni slab fant; a zate ni. Ti mu torej odločno pokaži, da ga ne moreš. On bo pa tudi spoznal, da kar tako ne gre zakonov sklepati — Barica, servus! Le pogumna bodi! (Odide.)

Barica (se drži za glavo.) Ah, svalčic sem mu pozabila dati! (Prisluškuje) Zdaj prihajajo . . .

Peter (pride izza hladnice.) In jaz, ki me najmanj maraš, sem prvi, ki sem prišel —

Barica (v zadregi.) O, gospod Peter!

Peter (samozavestno.) Jaz nisem nikakršen gospod —

Barica (hudomušno.) In jaz — nikakršna gospa. (Se prikloni smehljaje.)

Peter (sede in suče med prsti ponujeno kupico.) No, gospodična — no, frajla, — pravimo mi, sedite in povejte nam kaj! No!

Barica (sede.) Vi ste kmetiški!

Peter. Kaj pa si ti!

Barica. Od kmetov sem, pa sem se učila in izobrazila. Sicer pa, kako si Vi upate mene tikati? Gospod Peter . . .

Peter. Jaz nisem gospod!

Barica. In jaz ne gospa!

Peter. I no, zato te pa tičem. — Očetje pravijo, da bi se vzela.

Barica. Se pa!

Peter (izpije vino.) E, da bi nas take! (Vstane in gre iz hladnice na desno.)

Barica. O ti ljubeznivi, sladki, prisrčni, mili, zvesti — (se udari po čelu) — — menda nisem zblaznela! (Se zasmije in takoj sede zamisljena k mizi.)

Pavla. Očeta prihajata. Barica, zdaj-le bo —

Barica (hitro vstane) — kupčija! (Odideta.)

Cesar (z Razbornikom.) Kam je šel Peter?

Razbornik. Sedi no! (Sedeta.) Saj je vseeno, če ga ni zraven. (Natoči vina.) Veš, plavke pa res ne dam,

Cesar. I kaj pa potlej govoriš! Pa pri doti primekni!

Barica in Pavla (s tihim smehom ob hladnici prislušujeta.)

Razbornik. Tisto pa ne! Dva tisoč — hm — to je lep denar!

Cesar. No, pa daj par vederc vina povrhu! Imel bom vsaj kaj vlačiti čez Gorjance.

Razbornik. Tisto pa ne! Vinske letine so slabe. Vin je denar. (Trčita in pijeta.)

Cesar. Kaj meniš: moj sin je pošten in priden, da ga v naših krajih ne dobiš goršega. Pri nas dobi deklet na vsak prst deset, ko bi jih hotel.

Razbornik. Naša Baruša pa tudi ni, kar si bodi. Bogme, da sem plačal zanjo v šolah v kloštru več kot tristo goldinarjev. Kako zna pa nemški! Ti, Cesar! Zadnjič mi je pisal s Koroškega neki puholtar, čakaj, kako že (premišljuje) — —: „Pštel cen estrajh ajmer . . .“ pa saj ne vem — A veš, da je ta poštajna od Baruše vse razumela in razložila! (Zopet pijeta.)

Cesar. Ti boš videl, da iz tega nazadnje ne bo nič . . . Midva si morava še na neko vprašanje odgovoriti. Ali ti misliš, da bi se moj sin k tebi priženil, ali da bi se tvoja hči k meni primožila?

Pavla in Barica (ob hladnici ves čas zadržujeta smeh, da ju očeta ne začutita.)

Razbornik (ves začuden.) Kako jaz mislim? Ali ti nisem pravil? Na vsak način: tvoj sin k meni! Ali kako? —

Cesar. Na vsak način: tvoja hči k meni! Saj nisi samo ti vzdihoval, da hočeš gospodarja, saj sem tudi jaz vzdihoval, da nimam gospodinje.

Razbornik. Saj ga imaš — Petra.

Cesar. In ti — Barico.

Razbornik. A Barica je prelahkoživa.

Cesar. In Peter preresen. (Pijeta.) Pa daj hčer učitelju. Saj sem slišal, da se imata rada.

Razbornik. Ko bi imel le tisoč na leto!

Cesar. Ali baronu!

Razbornik (ga užaljen pogleda.) Veš kaj, norčevati se pa ni nič treba!

Šolar in Peter (prideta od zadaj pojoč: „Ta sladka vinska kapljica . . .“ Oba sta precej vesela. Zasledita Pavlo in Barico.)

Barica (položi prst na usta in se oklene Šolarja pod pazduho.)

Pavla (na glas.) Pojdimo v hladnico!

Peter. Pa res, pojdimo! Gospodična — no, frajla — pravimo mi, pa še midva tako pojdiva! (Poda ji roko in obe dvojici gresta v hladnico, kar Cesarja in Razbornika spravi v neljubo zadrego.)

Barica (resno proti Petru.) Gospod Peter, očetje pravijo, da bi se vzela. (Pomigne Pavli z očmi.)

Pavla. Se pa!

Peter (vidoma užaljen hoče roko potegniti iz njene, a Pavla ga pridržuje.)

Pavla. O ne, Peter, tako pa ne bo šlo! Prej si mi roko sam ponudil in zdaj jo odteguješ. To ni lepo! (Mu odtegne roko.)

Peter. Nikar mi ne zamerite!

Razbornik (po strani gledaje.) To so otroci —

Cesar. Nič več nego otroci!

Barica (objame očeta.) Kaj ne, očka, Peter bo moj?

Pavla. Ne, moj bo! (Objame svojega očeta.)

Šolar. Vesta, kaj vama povem, moža? Mi se gledé možitve sami pomenimo, mladina pa tudi sama.

Barica (tleskne z rokami.) Bravo, bravo! Pojdimo! (Potegne Pavlo za sabo.)

Pavla. Pojdimo! (Potegne Petra za sabo.)

Barica. Gledat pojdemo grad baronov, ki bo v kratkem prodan. (Šepetaje Pavli, ko so bili že izstopili iz hladnice:) Pojdemo mimo šolskega vrta. Tam se nam pridruži še Konrad! (Odidejo na desno.)

Šolar (sede k mizi; smehljaje Razborniku.) Ali se ti še vedno zdi škoda tvojega obilnega denarja? (Prime kupico in trči z drugoma.) Ti si stari nepoboljšljivec! Pusti punco, naj se omoži kamor hoče!

Razbornik (vrti kozarec v rokah.) Bežite! Za denar, kolikor ga pač imam, sem mnogo trpel.

Cesar. No, seveda. Sploh pa je tvoja Bara tako-le pregosposka za mojega Petra.

Šolar. I tako gosposka pa vendar ni. Saj je prijazna, ponižna . . .

Cesar (z nasmehom.) Razbornik, le baronu jo daj in nikomur drugemu!

Razbornik. Ti me venomer žališ! (Vstane.)

Šolar. Oho! Tega pa ne! (Ga potisne nazaj na sedež.) Ali nismo možje! Kaj, Cesar?

Razbornik. Jaz hočem dobrega zeta.

Šolar (pogovarjaje.) Manjka se jih!

Razbornik. Manjka, manjka! Na domu hočem imeti dobrega človeka, ki me ne potisne v kot, kadar se polasti mojega denarja.

Cesar. Beži, beži, kdo pa se lasti tvojega denarja. Če ima tvojo edino hčer zares rad, potem ima gotovo tudi tebe rad.

Razbornik. Kdo to ve? In kdo bi bil tisti?

Šolar. Nadučitelj.

Razbornik. Kaj? Koliko pa ima učitelj plače?

Cesar. Pa ima čast.

Karimpalti (prihiti z važnim licem.) Bog daj srečo dobro in božji blagoslov! Kako sem truden! (Sede na predstoječi stebriček hladnice.) Možje, toda kaj sem rekel — gospodje, nekaj čudnega sem slišal. Nič dobrega se ne sliši, bogme, da se ne!

Razbornik. Kaj pa si slišal?

Karimpalti. Tako sem vroč! (Si briše čelo.)

Razbornik. Ná, pij! (Mu ponudi kozarec vina.) Kaj si slišal? Povej!

Karimpalti (izpije.) V goščevju sem ležal, ko je prišel baron mimo. Pa je naročal tistemu staremu nepridipravu, svojemu hlapcu, da naj brv čez Krnico podere ali pa tisti dve žaganici napol prežaga, da se upogneta in zlomita — Bog ve, zakaj. (Možje se spogledajo.)

Šolar (ustrasen.) Kako? Še enkrat povej! Ta brv je blizu. Kaj, ko bi . . . (Nemiren:) Povej! —

Karimpalti (resno.) Prav gotovo! On je to naročal hlapcu. Če jaz vem — če sem jaz sam to slišal!

Razbornik (miren, a poln skrbi.) Karimpalti, ti! Ali je res? (Cesarju:) Ali ni šel tudi tvoj sin proti gradu?

Baron (pride vesel in gleda okrog, koga bi zagledal. In ko zagleda tri može, vpraša s pogledi in besedami.) Kje so Cezar in . . . ?

Razbornik. Tiho! Molči! Plačaj mi dolg! Ali je res, da si dal prežagati brv? Čakaj . . . (Vstaja.)

Baron. Jaz nič, kako . . .

Karimpalti (priskoči od strani, kamor je bil o prihodu baronovem odskočil.) Jaz sem slišal, jaz (kaže na svoja ušesa), ko sem ležal v goščevju — há — (Se oddaljuje.) Vašemu hlapcu Tilnu . . .

Baron. Molči, berač! Ti boš hudiča videti!

Karimpalti. Imam ga že pred seboj.

Razbornik. Jurij, pojdi spat!

Karimpalti. Jaz ne precej. Odtod grem, pa — ne spat, temuč čakati jutranje zarje.

Baron (se obrne do Cesarja vprašaje:) Kam Barica?

Cesar. Kaj meni mar!

Baron (do Razbornika.) Dajte meni Bari!

Razbornik. Gospod baron! Zadnjikrat Vam rečem, 'baron' in 'gospod'. (V ozadji se pogovarjata pol smeje, pol resno Šolar in Cesar.) Pravim, zadnjikrat! Vaš grad bo tako v kratkem prodan.

Baron (nosljaje.) To jaz sam vedeti. In, in, če daste Barico v moje roke . . .

Razbornik. Nikoli, nikdar . . .

(Od desne se začuje bolestno zdihovanje, ki je tem glasneje, čim bližje.)

Vsi. Kaj je to?

Razbornik. To je Barica.

Cesar. A ne —

Razbornik (vedno plašnejši.) To je Baričin glas!

Baron (oprezno odide naglih nog na levo.)

Šolar. Jezus, Marija, kaj pa je!

(Barico privedeta pod pazduho od obeh plati Konrad in Pavla.)

Barica, (kateri Razbornik nasproti priskoči.) Očka, očka! Hu — kako — to — boli! Jezus, Jezus!

Razbornik (z vso ljubeznijo do svoje edinke:) Kaj pa je, Bare?

Pavla, Konrad, Peter (vsak hoče dovedati vse. Zmešana govorica.) Ona je prva . . .

čez Krnico . . . silil sem jo nazaj . . . brv strohnela . . . nadučitelj . . . jaz nisem . . .

Barica (zdihuje naslonjena zdaj na roke svojega očeta, zdaj na roke Pavline.)

Razbornik (jezno.) Eden naj govori!

Konrad. Brv je bila trhla, in gospodičnja hčerka je hotela prva priti čeznjo; brv se ji je udrla in ona je omahnila. E, saj ni nič nevarnega. Nogo si je malo zvinila.

Barica. Na posteljo — na posteljo!

(Razbornik in Pavla jo odvedeta.)

Cesar. To je torej delo baronovo —

Peter (Konradu.) Kako ste le upali, gospod, ponjo splezati; ni ravno globoko, a strmo je navzdol.

Šolar. To vse napravi — ljubezen.

Cesar. Barona morate vendar enkrat naviti. Vraga, še mene jezi, da si damo s takim cepcem dela. (Ogleduje se.) Kam pa je šel Karimpalti? Tega porabite na kakov način! Vražje ste neumni, bolj kot mi Ribničanje, ki smo tako razglašeni . . .

Konrad (ki je ves čas zamišljen stal zraven.)

Da, navili ga bomo in sicer pošteno!

Cesar. Saj veste, gospod nadučitelj — ne, saj res — Vi ne veste, da je dal baron podžagati trama pri brvi čez Krnico.

Konrad. Kdo to ve?

Cesar. Karimpalti nam je to ravnokar povedal.

Konrad (ves razburjen.) Kaj? — Dobro! Z Bogom!

Peter (ga prime za roko.) Prosim, majhno bi jaz rad z Vami govoril. (Cesar in Šolar se oddaljita.)

Konrad (otresito:) Kaj?

Peter. Povejte mi, prosim, ali ima Barica mene rada?

Konrad. Vprašajte jo!

Peter. Meni se zdi, da ima bolj Vas —

Konrad. Pravijo, in tudi ona pravi.

Peter. No, potem je prav. Ona ne bo nikoli moja žena. Zato, gospod nadučitelj, ne smete biti name hudi, če . . .

Konrad (se nasmehlja in ga potrka po rami.) Poštena duša! (Mu seže v roko.) Midva si ostaneva prijatelja!

Zavesa pade

(Koniec.)

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

3.

V bridek mi hodite spomin,
ali sladek, kakor vi hočete,
dragi udje mirnih družin,
ki zdaj za mano se jočete.

Saj vem, da nisem vreden jokú.
Zato le nikar ne jokájte!
Jaz jočem včasih, a takrat Bogú,
in Njemu za mene odgovor dajte!

4.

Kako oddaljena, rajna mati
in rajni oče moj!
Povejta, kod moral bi vaju iskati
in vaju najti in pokoj svoj?
Vrh néba?

Ah, da bi bila že srečna tam!
Ah, da bi meni ne bilo treba
iskati vaju drugod in drugam!

EVROPA VSTOPA V AMERIKO.

MIKULÁŠ ALEŠ.

PETER ŽMITEK:

RUSKO SLIKARSTVO.

ZGODOVINSKE ČRTICE IZ XVIII. IN XIX. STOLETJA.

(DALJE.)

Na vse te pogreške so začeli obratiti svojo pozornost v višjih krogih, kjer so hrepeneli, da bi se ustanovila taka akademija umetnosti, s kakršnimi se je ponašala zapadna Evropa. Že l. 1746. je predložil državi tajnik in profesor na „Akademiji nauk“ v Peterburgu *Stube de Pirmont*, celoten načrt, po katerem naj bi se ustanovila nova „Akademija umetnosti“. A ta načrt se ni izvršil; zakaj ga ni vlada potrdila, nam ni znano. Čez enajst let potem pa je ustanovitelj in prvi kurat moskovskega vseučilišča *J. J. Šuvalov* predložil senatu prošnjo, da bi mu dovolil otvoriti akademijo za tri glavne umetniške stroke. Tej prošnji so ustregli in dovolili *Šuvalovu*, da otvori pri moskovskem vseučilišču „Akademijo umetnosti“, in vlada mu je dovolila za vsako leto 6000 rubljev podpore za vzdrževanje te „Akademije“.

Po prizadevanju *J. J. Šuvalova* je torej dobila Rusija akademično umetniško šolo. Ker pa ni bilo mogoče dobiti dobrih ruskih umetnikov, zato je naprosil *Šuvalov* pariško akademijo, katera je bila takrat na najvišji stopinji svetne umetnosti, naj bi mu nasvetovala dobrih francoskih umetnikov, kateri bi hoteli vstopiti kot učitelji v rusko službo. Med samimi člani pariške akademije se je odločil slikar *L. Ž. Leloren*, da odpotuje v Rusijo. Imenovali so ga za prvega profesorja na „Akademiji umetnosti“. Za njim pa so prišli pozneje še znameniti risar *Ž. M. Moró*, arhitekt *Vallen de la Mat* in kipar *N. Fr. Schmidt*. Izmed ruskih umetnikov so sprejeli samo enega učitelja za tehnično risanje *S. Čevakinskega*. Kakor smo zgoraj omenili, so hoteli otvoriti akademijo pri moskovskem vseučilišču, toda naseljeni inozemski umetniki niso hoteli iti v globino Rusije, ampak so zahtevali, da

se osnuje akademija v Peterburgu. Vlada jim je v tem tudi ustregla. Za prve slušatelje se je oglasilo šestnajst nadarjenih in za umetnost vnetih dijakov moskovskega vseučilišča, dvaindvajset pa so jih nabrali še med raznimi peterburškimi vojaškimi gojenci. V začetku l. 1758. so torej vendar otvorili v Peterburgu rusko „Akademijo umetnosti“, katera obstoji še dandanes. Toda takrat še ni bilo prave ruske umetnosti. Vse preveč so še posnemali zapadno-evropske vzore. Saj so bili profesorji na akademiji večinoma tuji; a ta tuji vpliv je bil tako močan, da je vladal tudi še potem, ko so delovali kot profesorji že domači ruski umetniki.

Omenili smo že, da so začeli na Ruskem vpeljavati zapadno-evropsko slikarstvo že ob času, ko je vladal Peter Veliki. Že v tej dōbi so se odlikovali nekateri posamezni ruski umetniki v tej ali oni specialni stroki, toda manjkalo jim je izobrazbe in medsebojne zveze. Prava ruska slikarska šola nastopa šele s slikarjem profesorjem *A. Losenkom* v drugi polovici XVIII. stoletja. *Losenko* se je učil izpočetka pri skromnem domačem slikarju *Argunovu*, potem pri *Lelorenu* in pri grofu de Rotariju, a višje umetniške studije je dovrševal v Parizu in potem v Italiji. Tako si je prisvojil tehniko tedanjih francoskih akademičnih slikarjev, kateri so se osvobojevali od strogih staroitalijanskih antičnih šol. V Parizu se je izpočetka učil pod vodstvom starca profesorja *Petyja* ter naslikal nekoliko potretov in sliko „*Ribji lov*“; pozneje pa je v ateljeju *Vjenna* pod učiteljem *Davidom* izvršil za oni čas izvrstno sliko „*Abraham daruje Iza ka*“. V Rimu pa je proučaval klasično umetnost, kopiral *Rafaelove* slike in dovršil samostojno izvirno sliko „*Kajn in Abel*“, katero je poslal l. 1770. na razstavo v Peter-

burg. Ko se je vrnil nazaj na Rusko, so ga imenovali za profesorja na umetniški akademiji v Peterburgu, pozneje pa kmalu tudi za ravnatelja. Njegova tehnika in smer sta vladali v ruskem slikarstvu še dolgo časa po njegovi smrti. Navajal je svoje učence, da se naj držé stroge risbe, ter jih nagibal bolj k antičnemu slikarstvu in k italijanski umetnosti za časa eklektikov. Premalo pa so slikali po prirodi. Ker so že do pretiravanja ponavljali vedno isti kolorit in jim je primanjkovalo domišljije za sestavljanje izvirnih kompozicij, zato ti slikarji tudi po dovršeni akademiji niso dosegli znatnih uspehov, ampak so bili dokaj slabi.

Na ruske slikarje je posebno vplivalo tedanje zgodovinsko slikarstvo, katero je gojila tudi peterburška akademija. Ta umetniška smer je gojila in povzdigovala domoljubje ter slavila zgodovinska dejanja. A ruski slikarji niso bili dovolj kulturno neodvisni, da bi bili mogli ustvariti pravo narodno zgodovinsko šolo. Zato so izbirali snovi iz stare klasične zgodovine, iz starega grškega ali rimskega bajeslovja, ali pa so slikali alegorije v antičnem smislu. Pri tem so pa rabili iste oblike, kakor tedanji italijanski ali francoski slikarji. Le redkokdaj so si izbrali kak predmet iz domače ruske zgodovine. A takrat se je šele prav pokazala odvisnost od tujega duha. Ako so hoteli naslikati kaj iz ruske zgodovine, se namreč tudi niso mogli osvoboditi od tujih vzorcev. Držali so se svojih akademičnih pravil, posnemali italijanske in francoske oblike, in slednjič na sliki ni bilo nič ruskega, kakor le ime in snov: Vse drugo je bilo tuje.

Tako pomanjkanje narodnega duha opazujemo sploh pri vseh zgodovinskih slikarjih, naslednikih Losenkovih. Najznamenitejši so bili: G. Kozlov, profesor na „Akademiji umetnosti“, rano umrli P. Sokolov, učenec Natuara in P. Battonija v Rimu, in J. Akimov, najboljši posnemovavec Losenkov, kateri je tudi najbolj gojil in podpiral na akademiji nazore svojega učitelja. Poleg teh so pa v XVIII. stoletju sodelovali na polju zgodovinskega slikarstva tudi še umetniki:

J. Tupilev, E. Moškov, J. Janenko, A. Volkov in še nekateri drugi.

Vendar pa si je med vsemi zgodovinskimi slikarji v tej dōbi pridobil najznamenitejše ime G. Ugrjumov, kateri je naslikal mnogo verskih in zgodovinskih slik, a tudi portretov. Pri tem pa je bil odločen nasprotnik inozemskim umetnikom, posebno Francozom, kateri so začeli prihajati po francoski revoluciji v Peterburg. Mnogo se je trudil, da bi pri carju Pavlu I. povzdignil veljavo ruskih umetnikov in zagotovil obstanek same akademije. Pod njegovim vodstvom so se izobrazili nekateri slikarji v risanju do skrajne dovršenosti in občudovanja vredne natančnosti. Glavne opore akademiji so bili ob vladanju Aleksandra I. in v začetku „nikolajevske dōbe“: A. Egorov, V. Šebujev in Andrej Ivanov. Prvi se je bavil večinoma le z verskim slikanjem ter je posnemal največ staro-italijansko slikarstvo, posebno Rafaela. Šebujev je pa najbolj čislal Poussina; slikal je tudi večinoma cerkvene slike, in le včasih se je poprijel kake snovi iz ruske zgodovine ali iz bajeslovja. Andrej Ivanov pa je bil sicer pohleven, a jako pridn umetnik ter izvrsten risar; vsak njegov umotvor priča, kako vzvišene umetniške nazore je imel. Največjo slavo si je pa pridobil s tem, da je vzgojil dva velika umetnika: Bil je učitelj K. Brjulovu, ter prvi vzgojevalec svojemu sinu, pozneje znamenitemu slikarju Alekseju Ivanovu. Tudi mnogim drugim umetnikom je v marsičem koristil s svojo pedagoško marljivostjo.

Niso še izginili učenci Ugrjumova, ni še minilo v akademiji klasično posnemanje, ko je iznenadila Rusijo znamenita slika K. Brjulova „Poslednji dan v Pompejih“ (glej str. 9.), katera je zbudila splošno občudovanje. Stvaritelj te slike je hipoma dosegel svetovno slavo. Najodličnejši ruski umetniki so se mu klanjali, mlajši slikarji pa so ga obožavali kot oznanjevalca novih potov v umetnosti. Ta slika se po pravici prišteva najboljšim svetovnim umotvorom.

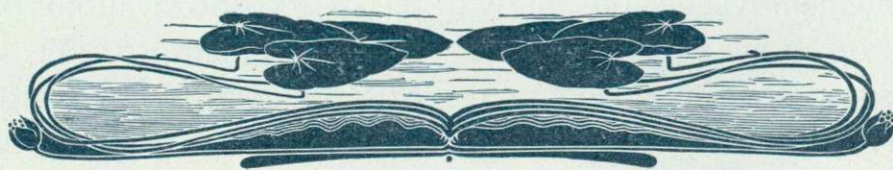
Dasiravno opazamo na tej veliki podobi še mnogo akademičnega klasicizma, ki spo-

minja tedanjih zapadno-evropskih šol, vendar je na njej mnogo novega, kar je zaneslo novo življenje v rusko umetnost. Živi melodramski teatralni značaj in bogata dekoracija ob efektni bengalični razsvetljavi — to je vzeto iz zapadnega romantizma. Kolosalna velikost, novost predmeta, zedinjene in slikovito razprostrte kompozicije, prekrasna harmonija barv in vituozna dovršenost — to pa dela velik, nepričakovan kontrast proti malim šablonsko-enostavnim in mrtvim umotvorom tedanjih ruskih umetnikov. Med vsemi ruskimi slikarji se je Brjulov prvi osvobodil od formalnih akademičnih pravil, ter nastopil novo pot umetniškega stvarjenja. S tem je pa zbudil po svojih znamenitih umotvorih pri občinstvu novo zanimanje za slikarstvo ter povzdignil spoštovanje do umetnikov. Poleg Brjulova sta si pridobila veljavo in slavno ime njegova tovariša P. Basin in F. A. Bruni. Vsi trije so združeno vodili akademijo koncem prve polovice XIX. stoletja. Posebno jih je spoštoval car Nikolaj I. ter jim dajal najvažnejša državna naročila. Glavna slika Bruni-jeva je „Bronastak ača“ (glej str. 73). Velikost ji je ogromna, podobe so silno izrazite, le kolorit je malo preveč črnkast.

Ta čas pa so se odlikovali tudi še nekateri drugi manj znameniti umetniki kakor: A. Markov, S. Živago, F. Zavjalov, F. Brjullo, H. Tihobrazov, N. Majkov, P. Šamšin in drugi. Nekateri so se držali natančno formalnih akademičnih pravil, drugi pa so sledili novim nazorom K. Brjulova. Večina teh slikarjev je okraševala „Isakijev sobor“ v Peterburgu; pomagali so jim pa še nekateri inozemski slikarji kakor: K. Šteiben, K. Duzi, Č. Musini, I. Dorner, E. Pljušar in F. Neff. Pod Aleksandrom II. so pripeljali iz Italije na

rusko dve ogromni sliki: „Pridiga svetega apostola Janeza na otoku Patmu“, katero je naslikal F. Moller, sicer inozemec po rodu, ki se je pa v Rusiji popolnoma udomačil, in drugo sliko: „Mesija se prikaže ljudstvu“, katero je izvršil Aleksej Ivanov. Prva slika je napravila slab vtisk; umetnik je hotel namreč dovršiti večjo nalogo, nego je bila primerna njegovim silam; a to se mu ni posrečilo. Večji uspeh je pa imela slika A. Ivanova „Mesija se prikaže ljudstvu“. Trideset let se je trudil umetnik, da bi izpolnil svojo resno in težavno nalogo ter izrazi globoko idejo z izvirno kompozicijo in tehnično dovršenostjo. Izogibal se je vseh šablonskih formalnosti ter predočil vzvišeni prizor kolikor mogoče realno z višjim idealnim pomenom. Slika je napravila na izobraženo ljudstvo velikanski vtisk, toda na razvoj umetnosti ni mnogo vplivala. Preden je bila dovršena, so že nastopili novi nazori, ki so odkazali slikarstvu druge smeri. Vendar pa je Ivanov pokazal umetnikom, kako vztrajno morajo delovati, da izvrše vzvišene in težavne namene. Mnogo več so koristile umetnosti njegove izborne študije; za to sliko je proučeval nad štirideset raznih tipov, katere je risal in slikal posamezne, preden jih je porabil za celotno kompozicijo. Za tedanjo dobo je bila slika „Mesija se prikaže ljudstvu“ zadnji versko-zgodovinski monumentalni umotvor. Mnogo umetnikov se je obrnilo potem k omejenim formalno akademičnim tēmam; tudi so se začeli zanimati za žanrove snovi, katere so slikali v bolj prostih, nevezanih in majhnih razmerah. Slikar K. Venig je posnemal Rafaela in druge italijanske klasike, kar jasno priča njegova slika „Sodoma“; K. Flavicki pa je začel posnemati Brjulova, kar se vidi v njegovih „Mučenikih“.

(Dalje.)

ROMAN ROMANOV:

NA VALOVIH MLADOSTI.

NOVELA.

I.

Maj je trosil svoje bogastvo široko naokoli, trosil ga je v taki obilici, da ga je bila deležna vsaka najmanjša stvar. Mladost je zaživela zunaj, mila mladost s cvetočimi sanjami, in vsakdo jo je zaslutil — celo starec in starica sta jo zaznala, kako gre mimo njiju s prikritimi in lahkimi stopinjami.

Solnčni žarki so se bili že umaknili z ravnin in poljan in vzplavali gori na visoke vrhove, ki so rdeli in bleščali, ko da bi jih bile potresle nevidne roke s samim suhim zlatom. Prijeten hlad je prihajal nad vso naravo; mehki, hladeči dihi so veli sèm od zapada, in solnčni žarki so se pomikali više in više. Že so bili zapustili visoka gorska slemena, in solnce se je skrilo za strmimi vrhovi. Le še nebo tam na zapadu je žarelo v živih in vročih barvah, in samotni oblak je rdel v večerni zarji.

Na prostran vrt, ves preprežen od visoke seči in od stoterih stezic, je bil pridihal prijazen hlad umirajočega majevega popoldneva. Mimogredočemu se je zdelo, da prihaja iz gošče cvetočega in dehtečega španskega bezga, da speje iz kelihov vrtnih rož, ki so dvigale svoje trudne cvetove kvišku.

Železnični uradnik Feliks Dobravnik se je izprehajal s hčerko svoje gospodinje po belih vrtnih stezah, in videlo se je, kako je bil njegov obraz poln radosti in kratkočasnosti. Dekle je opazilo to, ko se je ozrlo po njem. Spoznalo je, koliko veselega pričakovanja je v enem samem njegovem pogledu, kako izvira od srca vsak njegov smeh, in kako daleč so njegove misli od tistih besed in poklonov, ki jih je govoril to pozno popoldne. Bilo ji je neprijetno, zakaj ona je ljubila odkritosrčnost. Ni ji bilo do zlatoodičenih fraz in ni iskala skrivnostnih

pomenov v izgovorjeni besedi ali žaljivih misli v izrečenih stavkih, ni jih prekrojala po svoji razigranosti. V njej namreč sploh ni bilo velikomestne razigranosti —; zato je sprejemala besede kakor so prihajale iz ust, popolnoma nedotaknjene in neskvarjene. Bila je ljubeznivo dete sentimentalnih oči in popolnoma nalahko-rdeče nadahnjenih lic.

„Ali, gospod Feliks, vi mi govorite toliko sladkih besed, in vaše misli so tako daleč odtod! . . . Ali nimate danes zame nič odkritosrčnosti več?“

Feliks Dobravnik je spoznal prikrivano užaljenost, ki je zvenela v njenih besedah; obrnil se je k nji in govoril z mehkejšim glasom.

„Aj, gospica Vera . . . vi Verica! Kdaj nisem imel za vas odkritosrčnosti? A glejte, v resnici, danes sem razmišljen; pred oči mi je stopil moj dom, moj tihi dom ob veliki temni reki, tam za daljnimi gorami, ki ga bom obiskal že jutri!“ . . .

Obrnil se je k nji, in njegovo lice je bilo polno prijaznosti. Vera je stegnila drobno roko in utrgala cvet španskega bezga.

„Povejte mi kaj o svojem domu! — Glejte, vse vaše misli so pri njem, njemu veljajo vsi vaši smehi . . . Povejte mi, ali je lepo tam?“

Feliks Dobravnik je še začutil, kako diha tudi iz teh besed lahka in komaj zaznana pikrost. Ali njega je bilo prevzelo veselo čuvstvo; zakaj dopust je imel v žepu in jutri na večer stopi zopet enkrat na domača tla. Bil je človek, v katerem prevladujejo hipna čuvstva, ki vstaja in hodi od okna do vrat z vse zamišljeno glavo in povešenimi očmi . . . Za njim je hodila vsak čas cela množina sanj, vsa oprezna in previdna, in čakala, kje ga najde prostega. Ob takih trenutkih so se ga oklenile sanje nanagloma

in naenkrat, ostale pri njem ves nemoteni čas, in on se jim je bil že popolnoma privadil. V zadnjem času je iskal pogostokrat sam prilike, da jo ponudi svojim sanjam, da pridejo in ga objamejo. Zdelo se mu je, da zaživi v njih čudovito lepo življenje, nedotaknjeno od umazanih svetnih rok in nepohojeno od blatnih svetnih nog... Sicer pa je bilo njegovo življenje do tistihdob popolnoma preprosto, brez burnih trenutkov in brez naenkratnih in nepričakovanih dogodkov. Svojo službo je opravljal vestno in intimnih prijateljev takrat ni imel. Bilo je že dolgo od tistikrat, ko so se porazgubili zadnji njegovi drugovi-dijaki po širokem svetu — porazgubili so se, in tudi prijateljstvo je usahnilo. Včasih, ko ga je obšla dobra volja, je rad pravil vesele dogodke iz radostipolnih dijaških dni in pri taki priliki se je spomnil na tiste vesele fante z razigranimi besedami in kratkočasnimi izrazi.

Večino večerov je preživel v družbi gospodinje in njene hčerke, ki se je bila razvila baš takrat v ljubeznivo dekle. Zelo rada je pela, njen glas je bil čist in prijazen, in železnični uradnik je imel veselje, ko jo je spremljal na klavirju. Ali njene ljubeznivosti in vrline so mu ostale popolnoma neopazene. Bil je namreč že več let v stanovanju pri isti gospodnji; prišel je bil tja, ko je bila Vera še otrok s kratkim krilcem pri trinajstih letih in tako se je bil nanjo čisto privadil in ni opazil, kako postaja iz nje lepa devojka. Tistikrat je bila Vera stara sedemnajst let, in Feliksu je bila vdana s popolnoma otročjo vdanostjo in sestrskim prijateljstvom. Včasih ji je prišlo na pamet, in bilo je to baš v zadnjih dneh, da bi odšel Feliks od njih in se ne bi nikoli več povrnil. In pri tisti priči je sklenila zatrdno, da bi stopila k njemu in ga vprašala z objokanimi očmi: „Gospod Feliks, vi odhajate?“... Zdelo se ji je jasno, da bi jo pobožal po licih in ji odgovoril ves dober: „Nikamor ne grem, Verica!“... Ona pa bi se smejala v solzah in v veselem smehu bi odnesla in pospravila pripravljene kovčege...

Dobravnikove sanje so navadno sestajale iz različnih spominov izza mile mladosti. Čestokrat je videl n. pr. na peronu stasovito mladenko z bledim obrazom, črnimi očmi in črnimi lasmi — in to so ovile in odičile njegove sanje. A tak obraz ga je zalezoval en dan, in vse je bilo končano. Drugič je zopet zrl v svoji domišljiji preprosto dekle z objokanim obrazom in tresočimi ustnicami... In tako so hodile njegove sanje okrog različnih predmetov. Ali Vere ni bilo nikoli med njimi. Bil se je nanjo privadil, kakor se privadi človek na ljubeznivo sestro, da misli nanjo in se je spominja šele takrat, ko so ga že ločile od nje gore, visoke in vse nevarne, in doline globoke in brezmejne. — Sanjava nprav pa je bila ostala Dobravniku sèm iz prvih dijaških let. Ukvarjal se je namreč v tistih letih z literaturo: njegova srčna radost je bila, postati pisatelj ali še bolje — pesnik. Tistikrat je imel tudi žepno knjižico vso polno negodnih in zaljubljenih verzov in osnov in imenitnih načrtov za dolgovezne romane in novele. Premišljal in presanjal je vse proste ure — in to mu je ostalo v poznejši dõbi.

Vera je dvignila cvet španskega bezga k obrazu in potegnila váse njegov opojni vonj. Dobravnik je govoril s prijetnim glasom in nabral obraz v prijazne poteze.

„Dà, lep je moj dom, moji domači kraji so lepi. Temna reka se vije kroginkrog mojega rodnega mesta in ga oklepa od treh strani. Prav tik nje stoji moj dom, kjer sem preživel otročja leta. — Tisti prijazni gozdovi v okolici mojega rodnega mesta, kako lepi so, Verica! Ob jutranjih urah tam na griču nad mestom — kako je lepo gledati solnce, ki vzhaja tam pred nami, in nebo žari, in vrhovi gorski se rdé. V dolini pod nami se vije tista temnozelená in tiha reka, na njenem desnem bregu rastó mnogoletne smreke in visoki bori, in njihove sence se plazijo boječe in plašno po gladini tihe reke in se topé v njeni globočini!“ —

Vera je spoznala, kako je objela Dobravnika misel na dom in kako so vsega očarali mehki spomini na dragi rojstveni kraj.

Videla je, kako se veseli trenutka, ko bodo stopile njegove noge na rodno zemljo, in zavoljo tega se je poslovila od nje vsa neprijetnost, ki se je bila polastila početkoma, pri prvih Feliksovih besedah. Izkušala je čuvstvovati z njim.

„Gospod Feliks, ali se boste spomnili name, ko boste doma, ko boste v svojem domačem kraju prvi dan, peti dan, prvi teden, deseti dan, drugi teden? . . . Ej, težko da, gospod Feliks! . . .“

Govorila je s kratkočasnim izrazom, in Dobravnik se je ji ves čas prijazno smehljajal.

„Ni res, Verica, ni res! . . . Boste videli, kako lepo se vas bodem spominjal! Vsak dan razglednica, okrašena z lepimi rožicami . . .“

Dobravnik se je kopal v sami dobri volji in dokazoval je Veri, kako nelepo bi bilo, če bi on na dopustu v svojem domačem kraju pozabil nanjo. —

Mrak se je že zgostil, in večernica je že zagorela na jasnem nebu. Tam iz bližine je bilo čuti slavčevo petje, ki se je razlivalo z očarujočo krasoto nad sanjajočimi rožami in grmi. Lahko se je zaznal večerni mir, ki je plaval nad širnim vrtom, in hišni prebivalci so prihajali doli iz velikega poslopja, da se naužijejo lepega večera.

Vera in njen spremljevalec pa sta šla po stopnicah v stanovanje, in ona je zaželela, da bi prepela nocoj še dolgo vrsto pesmi: Feliks bi sedel pri klavirju in jo spremljal, okna bi bila odprta na široko, lahki glasovi mlade pesmi bi odhajali pod milo nebo, in v sobo, vso prepreženo od večernih mrakov, bi prihajal spomladanski mir . . . Z roko je prijela za krilo in odhitela pred njim z veselimi koraki. Na vrhu stopnic pa se je ozrla nazaj po njem, ki je stopal kvišku s popolno enakomernostjo. Dvignila je drobni roki prav do obraza, jih sklenila in nabrala svoje ustnice in svoja zardela lica v izraz dražestne prošnje.

„Gospod Feliks, gremo pet? . . .“

Tu se je Dobravnik prvič začudil njeni sveži dražesti.

Rad, Verica! Pojdimo!“

Začutil je v prsih lahkoto in zazdelo se mu je, da ga je v tem trenutku obiskala pomlad, da je prišla na dno njegovega srca in da sadi tam bogate cvetove . . .

Po sobi je plaval mrak, in Vera je hitela odpirat okna. Polni akordi so zazveneli v mogočni melodiji, ki je kipela, kakor zakipi življenje v mladem srcu, ko se zave ljube pomladi in mile mladosti . . . Vera je stopila h klavirju in iz njenih prsi so priklopili mehki in lahkotrepetajoči glasovi . . .

II.

Mlado majevo jutro je prišlo na široke poljane in objelo je vse strme gore in priložne holme in zelene drage in skrite doline. Pripeljalo ga je s seboj solnce, naznanilo njegov prihod z jutranjo zoro in ga poslalo po svojih svetlih žarkih v bogato naravo. Po ravninah so vstajale rože, dvigale svoje orošene glave, in rosa je blestela po dražestnih kelihih. In žarki so hiteli in poljubljali solze z obrazov ravninskih cvetov. Dahnilo je življenje nad poljanami in pridihalo je do sanjajoče loze. In zašumela je veselo prebujena, in zaplulo je po njenih prebivalcih življenje, kakršno vstane v majevem jutru, priklicano od spomladanske lepote. Oglasila se je sladka pesem iz grma in z visokega vrha, vse polno pesmi se je rodilo in srečavale so se in hitele druga mimo druge . . .

Vlak je hitel čez širno ravnino, vso pokrito od plodonosnih njiv in zelenih travnikov. Oblak dima je plaval za njim, se dvigal kvišku in izginjal.

V kupeju drugega razreda je sedel Feliks Dobravnik popolnoma sam in gledal skozi odprto okno. Gledal je to bogato ravnino, in radostil se je ob zavesti, da je to slovenska zemlja. Prišlo je k njemu vse polno sanj, vse lepih in prisrčnih: pripeljale so mu pred oči njegov tihi dom, ki se mu bliža, bliža . . . Na spomin so mu stopili kraji njegove mladosti, vesele urice prve mladosti so prišle k njemu z mehкими in plašnimi koraki. In prigodilo se je, da je stopil pred njegove duševne oči, da je vstal

prav tam na sredi veselih uric mile mladosti obrazek Veričin. Videl jo je pred seboj kako mu je pri odhodu želela:

„Gospod Feliks, adijo!“ . . .

Krog njegovih ustnic je legel kratkočasen nasmeh, in prijetno mu je bilo pri spominu na to današnje slovo. Spominjal se je natančno in lepo povrsti, kako mu je prinesla stara vdova-gospodinja čaja za zajutrek, kako mu je vse lepo z materinsko skrbjo naročala, naj se varuje prehlada, naj se zdrav zopet kmalu povrne — in zlasti se je natančno spominjal, kako so se odprla pri tej priliki vrata v sosednjo sobo in se je prikazal zaspan obrazek, obdan od razpuščenih las in z napol zaprtimi očmi:

„Dobro jutro, gospod Feliks!“ —

Prigodilo se je prvokrat tisto jutro, da so priplavale k njemu sanje s podobo Verino, da so pripeljale s seboj njen zaspani obrazek in njene napolzaprte oči. V tistem trenutku so ga prevladala hipna čuvstva in zaželel je, da bi se ustavil vlak in ga popeljal nazaj tja v šumno mesto. Kako bi se začudile Verine oči, ko bi ga zagledala pred sabo z veselim obrazom in smeh na ustnicah!

Solnce se je bilo dvignilo od gorskih slemen, in jutranja zarja je bila izginila. Vse ravninsko cvetje je dvignilo glave pokoncu in rosa je bila usahnila. Tuintam je zletela plašna ptica iz grmovja tam ob železničnem tiru, in pisan metulj se je umaknil hitečemu vlaku.

Dobravnik se je zbudil iz svojih sanj; poiskal cigareto in jo prižgal. Potem pa se je preko svojih novih sanj poglobil v misli na svoj tihi dom in ljubi rojstveni kraj. Delal je načrte, kako bo uporabil svoj dopust, kako bo obiskal vse kraje, ki so nanje priklenjeni njegovi spomini, in lotevalo se ga je novo veselo čuvstvo — — —

Enakomerno je potekalo dopoldne, pol dne je že minilo in pozno-popoldanske ure so prihajale. Solnce se je zopet bližalo gorskim vrhovom, njegovi žarki so zapuščali širna ravninska tla, hiteli više in više, in večerna zarja je pričela barvati zapadno stran sinjega neba in pod njim molčeča gorska

slemena. Po ravninah in njivah in travnikih, po vseh ravninskih cvetovih se je poznala utrujenost: bili so povešeni, in lahen vetrič jih je zibal semintja. Tudi po samotnih drevesih in senčnatih gozdih je bila zaznati utrujenost: listi so bili povešeni, in njihovi prebivalci so molčali — —

„Krški polotok!“ . . .

Dobravnik je zaslišal ime svojega rojstnega mesta in čutil je pri tem slučaju, kako je šinila prikrita radost po vseh njegovih udih. Polastila se ga je bila velika utrujenost — ali v tem trenutku je bila izginila popolnoma. Čudovito lahke so bile njegove noge, zakaj tudi nanje je prišlo veselje, ki ga občutimo, ko stopimo po toliko in toliko letih na svoja nepozabna domača tla. Stopil je na peron in oddal kovčeg postrežčku. Pri tej priliki se je ozrl v dolino doli pod postajo. Videl je tam tiho in temno reko, po kateri se je vozil v čolnu v tistih davnih dneh mile prve mladosti, živook deček, ter se upiral s srečnimi rokami ob veslo. Kakor v davnih dneh se je vila vsa mirna in tiha mimo zelenih bregov in visokoraslih borov tam na nasprotni strani. Tihe sence košatih dreves so sanjale vse mirne v njeni globočini, in tam niže doli se je zrcalila v nji večerna zarja, vsa potresena z žarečim solničnim prahom.

Odhitel je po znani poti v svoje rojstno mesto. Obšlo ga je sladko veselje; opazil ni, kako so hiteli mimo njega sami tuji obrazi, kako so gledale nanj samo tuje oči . . .

Dospel je v mesto. Potoma se je oziral po novih poslopjih, sezidanih v desetletju, kar ga ni bilo v teh krajih. Šel je skozi drevored in začudil se je novim ličnim klopem, ki so stale tam, začudil lepi ograji, zlasti pa veliki čistobi, ki jo je bilo opaziti po belih in peščenih tleh . . . Objel ga je prijeten hlad košatih kostanjev in na uho mu je udarila spomladanska pesem pisanih in drobnih prebivalcev. Sèm od velike hiše na nasprotni strani so priplavali objestno-radostni glasovi klavirja, in on se je spominjal veselih večerov, ki jih je preživel nekoč v tistih visokostropnih sobah.

Prispel je do svojega doma in stopil v vežo. Prišli so mu nasproti neznani obrazi in tuje oči so se mu začudile.

„Gospod, želite?“

Prašal je po stari gospé, ki je bila njegova bližnja sorodnica; njegov dom je bil v njeni lasti. Prišel je do nje, in pri tem svidenju se je razveselila stara gospa in od radosti, da vidi njene oči enega ljubih domačih, mu je ponudila obe roki.

Odkazala mu je prijazno sobo z okni doli na reko, ki je tekla popolnoma nepopazno mimo njegovega doma.

Hodil je na izprehode in si obujal spomine davnih dni. Poizvedoval je po starih znancih, po mladih drugovih in po razigranih prijateljicah. In odgovarjali so mu, da leži ta in oni na pokopališču, da ga je že drugič obiskal maj v njegovem miru in okrasil njegovo rušo s pisanimi rožicami; in pravili so mu, da je odšel ta in oni v tujo zemljo, odkoder se nikoli več ne povrne; in naznanjali so mu, da se je omožila ta in ona izmed razigranih prijateljic, da je šla ta in ona učiti na deželo, ta in ona upravljat poštno zadeve, in še katera druga da je stopila v samostan, da se odtegne prevaram sveta...

Tiste dni je obiskal Dobravnikovo sorodnico učitelj iz bližnje vasi, in Feliks se je seznanil z njim. Učitelj je bil star in prijazen mož in v svoji prijaznosti je povabil Dobravnika na svoj dom. Hotel mu je razkazati lepe šolske nasade, bogato sadno drevje, lepo gojeno vinsko trto in svojih lepih hčeric krasni cvetličnjak.

V učiteljevem stanovanju in ob tistih nasadih in bogatem cvetličnjaku je občutil Dobravnik vselej tiho zadovoljnost in neizrazno srečo: plavali sta kakor skrivaj po vseh teh prostorih. Učitelj ves prijazen, dober in šaljiv, njegova priletna gospa vsa ljubezniva in s prisrčnim nasmehom na obrazu, in tisti dve hčerki drobnih obrazkov in temnih las, in vsa tista neizgovorjena ljubezen, ki je plavala med njimi in jih družila tesno in tesneje — vse to je vplivalo na Dobravnika s čudovito močjo. In prigodilo

se je, da si je zaželel sam tacega tihega in ljubeznipolnega življenja. In v tistih dneh so bile njegove običajne sanje sila idilične in vse prepletene od prizorov večerne romantike. — Prihajal je k učitelju čestokrat, in težko je minil dan, da ne bi sedeli ob večernem mraku tam za vrtno uto med dvema vrstama srednjevisokih in košatih ter gostih smrek: on, stari učitelj in prijazni dekletci. Koncem prvega tedna svojega dopusta je bil že popolnoma domač v tej prijazni rodbini in dogodilo se je, da Vera — ni prejemale nobenih razglednic več — —

Uboga Vera! Mnog večer je sedela pri oknu in njene mokre oči so strmele tja v mračne daljave. Zunaj je pršil droben dežek, in vse nebo je bilo zagrnjeno z nepretrganimi oblaki. Dolgčas je priplaval nad vso široko naravo in jo zagrnil v svoj sivi plašč. Doli na vrtu je bilo vse mirno — kakor od trudnosti. Košati grmi so stali tihi in sanjajoči s povešenimi in mokrimi listi, rože so nagnile svoje glave, vsi cvetovi so bili nagnjeni k tlom in mokri.

Vera je torej sedela pri oknu in strmela tja v mračno daljavo. V njenih mokrih očeh so se zbirale solze, drsale čez trepalnice, se spuščale doli po nežnih, snežnih licih in kapale druga za drugo na okno. Kako je vse otožno, ko ni več Feliksa, kako so zdaj prazni in mrtvi vsi majniški večeri!... In težko ji je bilo, ko je spoznala, kako se je on nič ne spomni in ji ne pošlje nobene razglednice več... Vse to je prišlo s skrivnostno bridkostjo do njenega srca in to se je krčilo od skritih in skelečih bolečin. Bilo je prvič, ko je zaznala veliko bol, ki ji je vzrok hrepenenje po nečem, česar ni, a česar želi srce...

Gledala je z mokrimi očmi v mračne daljave, in solze so se zbirale in spuščale po njenih licih... Zaželela si je, da bi ležala mrtva in s sklenjenimi rokami na odru... Sveče bi gorele in obsevale njen blede, voščeni obraz... Takrat bi pa odprla vrata Feliks z veselim obrazom in z nasmehom okrog ust. Ozrl bi se po nji, in njena siva mati bi izpregovorila: „Čakala

je, in vas ni bilo ...“ Veselje bi izginilo z njegovega obraza, in smeh bi usahnil okrog njegovih ust. Pogledal bi njeno bledo in mirno lice, in od žalosti in kesanja bi se zaprle njegove oči ...

III.

Solnce se je obračalo proti zatonu in zunaj je zavladata precejšnja toplota. Ali vendar ne tista poletna vročina, v kateri utihne vse življenje — temuč prijetna spomladanska gorkota, ki se je razveseli popotnik, ki v nji molči gozdna ptica od vselega zadovoljstva, in roža poveša glavo v sladki utrujenosti.

Tistikrat so bile pale že sence tostran učiteljeve ute, in v prijaznem hladu so sedeli notri učiteljevi hčerki in Dobravnik. Feliks in Gizela sta sedela na klopi, ki je stala ob utini steni, Mira pa na lesenem stolcu med temnobarvnimi smrekami, ki so rastle v kratkih vrstah ob obeh straneh. Bile so nizke in košate, in čutiti je bilo, kako prihaja iz njih prijeten hlad.

To popoldne je bil Feliks poln kratkočasnosti; delal je vesele dovtype in se smejal s prisrčnim smehom.

„Čakajte, gospodična, povem vam kratkočasno anekdoto o nekem godcu. Veste, nosil je dolge in hude brke, zasmel se je z glasnim in hrupnim smehom vselej nenkrat in nepričakovano, a v istem trenutku je bil zopet njegov obraz resen — in igral je izborni klavir. Veste, ta godec je stal nekoč pred mestnim hotelom, držal v naravnost od sebe iztegnjeni roki ključ vežnih vrat in bil čisto resen in miren. Pivci, ki so prihajali iz hôtela in ga videli tako resnega in mirnega, s ključem v iztegnjeni roki, so se mu smejali in ga vpraševali: „Hej, kaj je, ti?“ ... On pa jim je govoril zelo modro: „Vse se vrti v moji glavi, vse hiše celega mesta plešejo zdaj-le okoli mene, pa čakam, kdaj pride na vrsto tista, kjer stanujem jaz, da vtaknem ključ kar v vežna vrata ...“ — Gospodična Mira, kaj ste tako zamišljeni? — Tam sedite med temnobarvnimi vejami tako mirna, in vaše oči sanjajo!“ —

Gizela se je smejala na glas, in tudi Mira se je nasmehnila pri zadnjih besedah. Ali komaj je prišel smeh na njen obraz, že je izginil: tisti dan se je je bila polotila velika sanjavost, in neizrazen nemir je zavladal v njeni duši. Zaželela si je samote in nestrpnost se je je polotila v družini.

Učiteljeva gospa je poklicala Gizelo, ki se ji je odzvala s prijetnim glasom in odhitela z lahkimi in prožnimi koraki.

Tedaj je Dobravnik pristopil k Miri, in ona je obrnila svoj zamišljeni obraz kvišku.

„Gospodična Mira, kaj ste tako mirna, in vaše oči sanjajo? ... Kaj vam je — ali ste bolni?“ ...

„O — nič ni, gospod Dobravnik!“ ...

Njen glas je bil popolnoma miren, in tista lahka rdečica, ki jo je bila obšla, je zopet izginila z njenih lic. Samo njene oči so bile prebujene in vznemirjene, sicer pa je legel poprejšnji pokoj na njen obraz.

„Ali je vam kaj težkega pri srcu? ... Povejte mi!“ ...

Dobravnik je imel navado, da je govoril z mladenkami čudovito prisrčno, in prigodilo se je, da je mislila ta in ona, da je že ves njen, ko se je niso spomnile niti njegove sanje. Tudi tistikrat so šle njegove besede globoko v Mirino srce, in njena duša se je zamislila ... Dobravnik pa je stal tik nje z izrazom prijaznosti in pričakovanja na obrazu.

V tem se je vrnila Gizela vsa vesela in razigrana in rekla s povzdignjenim glasom:

„Jutri večer je sv. Janez, in na Krki bo slavnost! Pojdete z nami, gospod Dobravnik? — Jutri nas obišče tudi naš Evgen, Mira. Pojdemo skupaj, ali ne?“ ...

Gizela je govorila z radostipolnim naglasom, in Dobravniku je šinila senca čez obraz.

„Gotovo, pojdem! ... Aj, gospodična Mira: Evgen — zaročenec — ne-li? Zato ste tako nebeško-mirna in polna skritega pričakovanja, zato sanjajo vaše oči!“ ...

Mira se je sklonila naprej, in Gizela se je smejala.

„Njen zaročenec, njen zaročenec ...“ je nagajala Gizela.

„Gizela pojdi, pojdi!“...

Mirin glas je bil užaljen, in njene oči so se povesile. Gizela je stopila k nji in jo objela.

„Saj ni res, ni res! . . . Moj ženin je to, gospod Dobravnik, moj!“ —

Dobravnik je ponudil Gizeli roko in čestital:

„Bo kmalu zaroka, poroka?“

„Zaroka je že bila, poroka bode pred pustom!“

Solnce se je bližalo že čisto zatonu, ko je stopal Dobravnik sredi travnikov in njiv po zarasli stezici od učiteljevega doma proti mestu. Neštevilno mnogo misli je vstajalo v njegovih glavi, rodile so se druga za drugo, se srečavale in križale in izginjale brez sledu. Le tiste, ki so nosile s seboj mehke in gorke Mirine besede, le o teh se mu je zdelo, kakor da bi hodile s skritimi koraki po njegovem srcu, in tiste stopinje bi se včrtavale globoko, globoko . . . Pred oči mu je stopilo tisto lepo življenje učiteljevih: ves oni prijazni izraz, ki je plaval na obrazu učiteljeve soproge, in vsi sveži dovtipi in vsa zadovoljnost učiteljeva. Prišlo je, da si je res čimbolj želel sam takega ljubomirnega življenja. Želel je, da bi imel preprosto in domače stanovanje, dve sobici in kuhinjo; in ko bi prišel iz urada in odprl vrata svojega stanovanja, takrat bi mu stopila nasproti Mira, vsa prijazna in ljubeznivredna. Radost bi se brala in razlivala po njenem obrazu, njene oči bi se mu smejale, in hitela bi k njemu z lahkimi in veselimi stopinjami . . . Prav iz globočine srca si je želel takega življenja, in na njegovih licih je bilo opaziti zadovoljnost in vdanost — —

* * *

Na večer istega dne so stopali vsi učitelji in Evgen in Dobravnik proti mestu. Dogovorili so se, da si vzamejo čolne in se bodo vozili na lepi in prijetni večer svetega Janeza po Krki. Učitelj in soproga sta stopala zadaj, pred njima pa sta šla z veselimi stopinjami oba mlada in vesela para. Dogodilo se je, da sta se Mira in Dobravnik

nekoliko oddaljila od ostalih. Mira je bila prva, ki je to opazila; presenetilo jo je in prosila je svojega spremljevalca, naj počakata ostalih.

Kroginkrog se je razlivala tema, zakaj lune ni bilo. A nebroj zvezd je drhtelo gori na nebu vse nemirnih in hrepenečih. Bil je razlit večerni mir daleč nad vso naravo, in vse je molčalo kako zadivljeno od nebeške milobe . . .

Mira je popravila klobuk in se ozrla na nebo.

„Vse so — le zvezde moje sreče ni!“...

„Kako, vi niste srečni, Mira?“

Dobravnikove besede so bile vse razburjene in polne nemira in nestrpnosti. Obrnil se je od nje in ozrl se je za seboj, ko da bi hotel videti in pregledati vso gosto temo.

„Srečna in — tako nesrečna!“...

Dobravniku se je zdelo, da je razumel te besede. Baš kakor on: nesrečen — tako sam in zapuščen na svetu . . . a srečen ob njej — in srečen v svojih sanjah o lepi prihodnosti, ki jo bo živel ž njo!

Bilo je vse mirno daleč naokoli, in vse je molčalo. Mirine besede so se dvignile, tako vse mehke in dobre; večerni dihi so imeli z njimi veselje in odnesli so jih do daljnih mej. Lahek vetrič se je zbudil in bilo je opaziti, kako je vstal naenkrat in pridihal sèm čez široka polja. Rože in trave so se nagnile, in listje po drevju je zatrepalo.

Gizela in Evgen sta prispela do njiju, vsa vesela in razigrana. A že pri prvih besedah sta opazila razmišljenost Mirino in Dobravnikovo. Njuni stavki so bili kratki, tuintam nepričakovano in naenkrat presevani . . . Videti je bilo, kako daleč od izrečenih izrazov so njiju misli. In pošalila se je Gizela med radostnim smehom:

„Nocoj hodijo tihe skrivnosti ob naši Krki; ali nisi nobene opazila, Mira? . . . In vi, gospod Dobravnik?“...

Tudi učitelj in gospa njegova sta jih že došla in tako so se napotili vsi lepo skupno doli proti mestu. Prihajali so bliže in bliže,

in mimo njih je hitelo vse polno ljudi. Vse je bilo veselo in zgovorno; mladeniči so hiteli in peli poltiho veselo popevko, mlade deklice so hitele z veselimi smehi in lahkimi stopinjami, in starček je stopal urneje in krepkeje, zakaj tudi on je začutil, kako je prinesla pomlad vse polno novih in svežih moči.

Naši so prispeli v mesto, se dogovorili za čolne in stopili vanje. V velikem in prostornem čolnu so sedeli učitelj, njegova soproga in Gizela ter njen zaročenec; v majhen čoln je stopil Dobravnik, in tudi Mira je bila izvolila sama zase majhen čoln: navdalo jo je bilo veselje, da sede, se upre ob vesla z radostnimi rokami in veslja daleč, daleč v ta tihi večer, vsa obdana od srečne zadovoljnosti.

Majhna kapelica pri lesenem mostu, ki se vzpenja čez široko, tiho in temno Krko, je bila vsa v lučkah in vencih, in veseli plamenčki so tisočkrat odsevali iz svetlih zrcal. Vse polno ljudi se je bilo zbralo tam pred njo; prišli so obiskat sv. Janeza Nepomuka, ki je stal v kapelici, glavo nagnjeno in prst na ustih. Tudi na lesenem mostu je bilo vse polno ljudi. Gledali so doli po mirni krški gladini, ki je bila tisti večer vsa oživila. Čolni z razsvetljenimi balončki so plavali semintja, tuintam je vstal na vodni gladini bengaličen ogenj, in kakor iz kamna izklesani so bili videti mnogobrojni čolni, in krška gladina se je isknila v živordečih bojah. Priplavala je pesem gori od tihe gladine, ki so jo peli mladeniči v prostornem čolnu v lahkih in krepkih glasovih. V zrak so švigale svetle rakete, in glasni streli so odmevali od oživelih bregov...

Mira je vozila hitro in spretno in prihitela je do Dobravnika, ki je vesljal po sredini.

„Gospod Dobravnik, poglejte, kako lep je ta večer!“...

Njen čoln se je približal njegovemu, in takrat je spustil nekdo doli pri mostu vodno raketo, ki je vzhajala iz vode in se zopet potapljala. Mira se je ozrla po njej in vstala naenkrat in nepričakovano. Čoln

se je zagugal, dekletu je zmanjkalo ravnotežja in omahnilo je v vodo... Ali že v par trenutkih jo je držal za roko Dobravnik, zakaj vse se je zgodilo tik njegovega čolna. Tudi učitelj in drugi v velikem čolnu so čuli bolesten vzklik Mirin in opazili, kaj se je zgodilo. Dobravnik je dvignil Miro v čoln, in vsi so hiteli k bregu, prestrašeni in zbegani. V gostilni na nasprotni strani ceste, ki se vije ob krškem bregu, so dobili voz, spravili Miro vanj in se podvzivali proti domu. Bila je vsa bleda in preplašena, tresla se je od strahu in od mraza. Vseh se je polotila neka skrb in strah, da se ne bi prehladila...

Drugi ljudje so le malo opazili nesrečo; prigodilo se je bilo namreč vse to daleč doli od mosta, in baš takrat so se dvignili tam od kapelice veseli glasovi in se razkropili na vse strani. Prišla je bila mestna godba, in veseli komadi so se vrstili v veselem redu. Pred kapelico pa je prižigal zadnje lučke sivolas, debel možak, očali globoko doli na koncu nosa in čisto obritega obraza. Oziral se je po godcih in po veselih lučkah, in radost in zadovoljnost sta sejali z njegovega obraza...

IV.

Drugo jutro po tistem dogodku je hodil Dobravnik po sobi gori in doli, glavo povešeno in z zamišljenim obrazom. Ni mogel umeti, kako je prišel tako nanagloma in nepričakovano v tako tesne zveze sladkih razmer. Bil je kot človek, ki se boji takih vezi, ker gleda pred seboj čisto gotovo in jasno pot, lepo zamišljeno po ravnih stezah z gostim grmičevjem in hladnimi sencami. Zato ga je skoro objela prikrita nejevolja, ko je spoznal, da se držé njegovih rok čudovito fino pletene vrvice, in da so od istih vse preprežene njegove noge. Hotelo se mu je, da bi šel prostih rok in s prostimi koraki čez veselo polje mladosti, z radostipolnim srcem, in škrjančki bi peli nad njim o spomladanskih urah in o lepi prostosti, in njegova duša bi bila vedra in jasna kakor duša otrokova...

Zavoljo prikrite nejevolje in zavoljo puščobe, ki se mu je zdelo, da plava krog njega in ga objema, se je napotil v gostilno. Prišel je tja in sedel pod senčnat kostanj in ni se zmenil za nikogar. Zvrnil je par kozarcev dobrega vina in čutil je, kako se poslavlja od njega vsa dolgočasnost in kako prihaja dobra volja. Ozrl se je gori v kostanjeve zelene in goste veje, kakor bi prihajala od tam, in on bi jo izvolil pozdraviti. Lotevalo se ga je veselo čuvstvo, in polagoma se mu je spuščal v spomin Mirin obrazek, in zaželel si je, da bi sedela ona v tistem trenutku pri njem.

Pozval je natararico, plačal in odšel proti učiteljevim, površnik čez ramo in palico v roki. Pozabil je bil na vso tisto nejevoljo, ki jo je bil doma občutil, in bodočnost mu je stopala lepša in lepša pred oči . . . Vse močne so bile njegove roke in vse silne njegove mlade prsi, in rad bi bil izrazil v tistem hipu veselo spoznanje nad to radostjo: „Mira, moja nevesta, glej, vse samo zate in za tvojo ljubezen!“ . . .

Solnce je stalo že visoko in Dobravnik je hitel po stopnicah gori v sobo. Potrkal je in odprl vrata. V sobi na postelji je ležala Mira z bledim in izmučenim obrazom. Dobravnik je stopil k postelji, in takrat so se široko razprle njene oči in se mu nasmejale v bolelnem smehljaju.

„Ti si, Feliks!“ . . .

Dobravnik je čutil, kako je njen glas slaboten in truden, in zasmilila se mu je globoko v srce. Ni se nadejal, da bo imel včerajšnji dogodek tolike posledice.

„Mira, moja Mira — bolna!“ . . .

Njegove besede so bile tople, in poznalo se je, kako prihajajo iz srčnih globočin.

Dobravnik je začutil pridržan strah, ki je plaval po vsem učiteljevem stanovanju in ki je bil izražen na vsakem obrazu. Zaslutil je tudi, kako prihaja ta strah v njegovo srce in se širi od tam na vse strani, in obšla ga je neprijetnost . . .

Mira je ostala v postelji več dni, zakaj bila je po tistem večeru vsa slaba in bolna. Njen obraz je bil čisto pobledel in žalostni

kodri so mirovali po njenih belih sencih in na njenem snežnem čelu. A na dan, ko je vedela, da pride Dobravnik po slovo, se ji je zdelo, da se ji vrača vsa prejšnja moč, in vstala je iz postelje. Pri tej priliki je opazila, kako so oslabele njene noge tekom tedna, kako je vsa slabotna in nezmožna. Ali hotela ga je pričakati pokoncu, zakaj vedela je, kako se bo razlilo veselje po njegovem obrazu.

Sedela je na zofi, in njene oči so se ozirale na vrata trudno in izmučeno.

Dobravnik je prišel kmalu in v resnici ga je prevzelo veselje, ko jo je našel pokoncu. Sedel je k nji, govoril je gladko in naravno o lepi bodočnosti, o sreči, ki pride in jima posije, ko pojmeta roko v roki čez polje veselja. Mira je opazila prisrčnost njegovih besed; ali vedela je, kako je bolna in slabotna, in kako daleč so tisti lepi, napovedovani dnevi . . . Solze so ji stopile v oči. Ali samo pokazale so se in izginile so zopet — pekoče, pridržane solze. Dobravnik je vse skrivoma opazil, in polotila se ga je globoka žalost. Bilo je videti, kakor da se je izpremenil tekom nekaterih dni popolnoma. Vezi, ki so ga vezale z Miro in v katerih se je čutil še nedavno tako neprostega — so mu postale sladke. Zdaj je čutil, da bi dal svoje srce, če bi dobil zanje Mirino zdravje in rešil njeno mlado življenje.

„Ne bodi otožna, Mira, in žalosti ne pusti do sebe. Glej, moje misli bodo pri tebi vsako minuto! Žalost bi ti pomogla uničiti tvoje življenje, a ž njim bi usehnilo tudi moje . . .“

Pri slovesu je bilo Dobravniku hudo, da bi vstal in šel in od žalosti umrl . . .

Hitro so potekale ure, in Dobravnik je stopal na postajo. Bilo je v njegovi duši vse polno težkih misli, ker je v njej zavladała žalost. V desnici je še čutil drobno Mirino roko, ki mu jo je bila podala k slovesu, vso vlažno in mrzlo. Zdelo se mu je, da leze sedaj tisti mraz po njegovem telesu in da je našel pot v globokost njegovega srca . . . V prsih ga je zbolelo in z roko se je prijel za čelo . . .

Na postajo je prišel baš pravočasno. Oddal je kovčeg in stopil v kupé. Bilo ni notri nikogar. Sedel je k oknu z zamišljenim obrazom in podprl glavo z roko.

Vlak se je pričel pomikati in je drdral z enakomernostjo po svoji progi.

Dobravnika je obšla misel, kako vse mine, kako ugasnejo lepi hipi . . . In tedaj se mu je zazdelo, da zbledi tudi njegovi Miri obraz in jo ponesejo na kraj miru. Ta misel mu je stopila pred oči z vso istinitostjo in mraz je začutil po vseh udih. Sedel je pri oknu, in v njegov obraz se je upirala močna in hladna sapa: kakor da bi bili to dihi smrti, ki pridejo in dahnejo v Mirin obraz — tako čuvstvo ga je objelo . . .

Zunaj se je bilo skrilo solnce za oblake, in sence so izginile. Tema je poglela po široki naravi in postalo je soparno. Zbudila se je močna sapa: rože so se sklanjale globoko v njeni oblasti, in drevje se je zibalo v plašnem šumu. Pričele so padati debele deževne kaplje, in pričakovati je bilo, da se vlije ploha.

Vlak se je ustavil pred veliko postajo, in Dobravnik je opazil slokega človeka, ki je hotel vstopiti v sosednji kupé. Obraz mu je bil čisto znan in spoznal je v njem davnega prijatelja Ozbilnika.

* * *

„Hej, Florijan, sem stopi!“

Ozbilnik se je ozrl in se začudil.

„Kaj? Dobravnik! Dobro!“ . . .

Ustavil se je za hip in takoj stopil bliže.

„A ti si gospod — v drugem razredu se voziš, mi pa, ki smo proletarci, v tretjem!“ . . .

„Uradnik sem pri železnici . . . Sicer pa lahko sedem v tretji razred . . .“

Dobravnik je vzel prtljago in šel za Ozbilnikom v tretji razred. Sedla sta drug proti drugemu, in vlak se je zopet pričel pomikati dalje.

„Kako se počutiš, Ozbilnik? — Pišeš in pišeš — — In tvoje stvari so krasne.“

Po znančevem suhem in koščenenem obrazu je legel pritajen nasmeh, in tudi njegove drobne oči so se nasmehnile.

„No, seveda! — Pišem same krasne, stvari, zakaj neumnost bi bila pisati stvari, o katerih ljudje trdijo, da so grde!“ . . .

Njegov glas je bil oster in zadrt. Kadil je cigareto in tuintam se je nasmehnil. Pri taki priliki se mu je pokazalo dve vrsti črnih, napol zdrobljenih zob. Dobravnika je izpreletel mraz, ko je gledal v njegovo mrzlo in orumenelo lice. Zdelo se mu je, da vidi pred seboj nekoga, ki ga je tudi poznal in ki je bil — jetičen ter je hodil do zadnjih ur okoli ves prepadel in kakor mrlič.

„Kakor tisti Mirtič — šibečih nog in negotovih korakov — tak se mi zdiš, Florijan! — Kakšno je tvoje življenje?“ . . .

Ozbilnik se je nasmehnil z rezkim smehom in udaril z roko ob koleno.

„Imenitno, vidiš . . . Jaz nimam službe in je več ne iščem. Jaz grem čez polje in skozi vas z lahkimi in prostimi koraki in s — tiho pesmijo na ustih . . . To se zgodi takrat, kadar pijem prej, vidiš! — Ali sicer mi je včasih čudno: niti mize nimam, da bi sedel in pisal svoje besede . . . Sem doli sem prišel obiskat mater. Izvedel sem, da leži izpita in izsušena v nesnagi in bedi. Prišel sem s honorarjem za svoj spis in pustil sem ji skoro celega. Zaradi nje bi šel rad v službo; včasih umira od glada . . .“

Dobravnika so globoko presunile te besede in razvidel je, koliko dobrega človeka je še v Ozbilniku.

„Florijan, jaz ti dobim službo! — Hočeš službo?“

„Daj mi službo, Dobravnik, daj mi jo!“ —

Ozbilniku je šinilo v obraz čudno življenje; mišice po njegovih sencih in krog ust so zatrepetale, in iz njegovih oči je prišil poseben ogenj . . .

„Spravim te k železnici, dobrega znanca imam tam. Diurnist boš početkoma in sčasoma postaneš uradnik!“

„Karkoli, Dobravnik, karkoli!“

Ozbilnik je vrgel cigareto skozi okno, stegnil svoje suhe in koščene roke z dolgimi, tenkimi prsti, prijel za Dobravnikovo desnico in jo s isnil v vidnem in veselem presenečenju.

„Dobro, Dobravnik! — Ti si dober človek, vidiš!“ . . .

Prišlo je vanj kar v enem samem trenutku popolnoma novo življenje, polno upov. Pri tisti priči se je zamislil v lepšo bodočnost: Tiho stanovanje z kratkočasno-ljubeznivim mirom . . . ljubodobra ženka z drobnim detetom v naročaju . . . In nasmejale se bo nedolžni obrazek, po meni se bodo iztegnile male ročice, in mala usteca bodo klicala, klicala . . . Ob tej podobi mu je prišel na spomin znan obraz iz njegove mladosti: bleda lica, črne oči in par vlažnih kodrov na čelu . . .

„Ti, ali imaš ti nevesto?“ . . .

Iz svojih misli se je zdramil nepričakovano in naenkrat, in Dobravnik se je na tihem začudil njegovemu vprašanju.

„Imam. Učiteljeva hči je, Mira ji je ime“ — je odgovoril odkritosrčno.

„Jaz jo poznam! Tisto sanjavo dekle!“ . . .

Ozbilnik se je pogladil z roko po čelu in spoznati je bilo lahko vznemirjenje, ki ga je izpreletelo.

„V resnici! . . . Jaz sem ji tisočkrat pravil, kaj vedno tako sanja . . .“

Pri teh Dobravnikovih besedah se je Ozbilnik nasmehnil čisto po sili.

„Da! Vidiš, jaz se je spominjam iz svoje mladosti — —“

Dobravnik se je spomnil, kako mu je pravila Mira o Ozbilniku.

„Tudi ona te ima še v spominu. Pravila mi je, da si pisal o nji verze, da si hodil mimo njenega doma na izprehode, da si stopil nekoč v njeno družino, samo po obrazu znan in nepredstavljen — nepričakovano in naenkrat . . .“

„Da! To je bil tisti majniški večer! — Včasih ob samotni uri se spomnim nanj tako živo, da čujem šmarnične zvonove, ki se gubijo tam v mračne daljave . . . Ali kje

so tisti časi! — — Žalostno mi je pri srcu, ko mi stopi pred oči moje življenje, ki ni bilo sreče v njem. Stojim na holmu in gledam doli, tja v široko dolino pod sabo, in vidim svojo mladost, ki hiti pred menoj z veselimi stopinjami, se gubi v daljavi širne doline in se ne spomni več mene . . . Na holmu stojim in se oziram nazaj, pridržan od neznane moči, in upiram svoje trudne oči tja nazaj v tisti mili obraz: bleda lica, črne oči, in par vlažnih kodrov na čelu . . . Glej, Dobravnik, to je Mira, vidiš!“ . . .

Dobravnika je izpreletelo neprijetno čustvo: kakor bi šel čez vroča bratska srca, pa bi stopil nanja, in kri bi pritekla iz njih, žalostna, gorka bratska kri . . . Bilo mu je, kot da bi prišla do njega mrzla roka in mu vzela iz prsi srce; v prsih je začutil praznoto — pustinjno, ki nima konca ne kraja. Čutil je, kako izginja Mirin obraz, zaviti v megle, ki se gostijo in gostijo, in obraz izginja, izginja . . .

„Florijan, ti mi oprosti! . . . Jaz nisem kriv ničesar: jaz nisem vedel . . . Ali glej! vse postane še dobro . . . Ti mi oprosti, Florijan!“ . . .

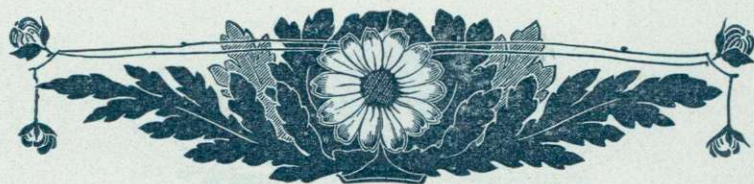
„Nič hudega, vidiš! — Saj jaz nisem do zdaj imel bodočnosti! . . . A ti mi jo pripraviš. — Ti mi dobiš službo!“

Ozbilnik je bil vznemirjen in za trenutek mu je bilo žal, da je govoril prej tako naravnost iz globočine srca.

„Da! Ti dobiš službo in postaneš uradnik, Ozbilnik! In Mira . . . postane lahko tvoja žena — Oprosti mi, Florijan, jaz nisem vedel!“ . . .

Vlak se je ustavil, in maloštevilni potniki so izstopili. Dež je padal popolnoma na redko, in vse nebo je bilo oblačno. — Dobravnik je stopil iz kupeja in kupil razglednico. Spomnil se je Vere — —

(Konec.)

EURICIUS:

SVETI KUM.

Pod svetim Kumom — pravi narod moj,
počiva kralj Matjaž in njégov voj,
počiva mirno mnogo dobrih let,
nad njim preraja ljudstvo se in svet.

— — — — —
A vedno slabše vse je vrh zemlje,
in vedno bolj se nam množi gorje,
in beda naša raste dan na dan,
in vedno bolj zatiran je Slovan.
Doklej bo trpel še tvoj verni rod,
kdaj se usmilil bodeš ga, Gospod! —

— — — — —
„Ko božja zemlja polna bo krivic
in svet pod vlado črnobelih ptic,
ko vseh dovolj zasekanih bo ran,
takrat rešitve se približa dan . . .

Iz spanja vstal bo dobri kralj Matjaž
ž njim dvignil bode ves se narod naš,
junak potegnil bo svoj stari meč,
za staro pravdo, narod svoj braneč . . .

MA SVETI SVETI — naš slovenski knez,
MA SVETI VERI — naša moč in vez,

ROMAN ROMANOV:

ENKRAT JE BILO . . .

Enkrat je bilo — in takrat bogato
rože krasile so moje polje —
zdaj pa poglej na to mrtvo praznoto,
skrito pod vlažne in temne meglé . . .

2.

MA SVETI VERI — naš nesrečni rod,
tedaj ne bode zabil nas Gospod!
Se tresel svet, grmelo bo nebo
ko šel naš kralj bo s svojimi v vojsko,
in vnel se boj krvav bo in besneč,
moril sovraige bode bridki meč . . .

Prevzetnim tujcem več ne bo tlačan
na svojih dedov rodnih tleh Slovan.
In vi, ki vas navdaja srd in črt
in nam oznanjate pogubo, smrt:
ko pride dan, moril vas bode gnev,
ko boste slišali naš zmagospev!“ —

— — — — —
Tako je pravil sivolasi ded,
in vprašal sem ga, deček mladolet:
„Moj ljubi ded, povej mi le, kdaj naš
iz spanja vstane dobri kralj Matjaž?“ —

Otrl z rokavom je solze si ded
na sveti Kum obrnil je pogled:

„O sveti Kum, edini ti to veš, —
zakaj sinovom dneva ne poveš?“

ZADNJA VEČERJA.

F. K. GE.

DR. FRANČIŠEK GÖSTL:

O SLEPCIH IN OSLEPLJENCIH.

Stevílo slepcev je mnogo večje, nego navadno mislimo. V navadnem življenju imenujemo marsikoga slepca, ki ima le skrajno slab vid. Znanstveno pa prištevamo slepcem le one, ki pri dobri dnevni luči ne morejo razločiti števila prstov v daljavi tretjine metra in ki se vsled tega tudi sami ne morejo gibati v prostoru. Samo te vštevamo v statistiko slepcev. Po Mayrjevi cenitvi je med 250 milijoni prebivavcev vsega sveta 215.585 slepcev, torej pride približno na 1000 prebivavcev po en slepec. Zelo različno se slepota razdeljuje na razne dežele. V Avstriji je bilo po štetju l. 1869. med 20.217.531 prebivavci (Ogrske ne upoštevamo) 11.326 slepcev. Na Kranjskem je prišel en slepec na 1891 prebivavcev. Primeroma največ slepcev je bilo v Dalmaciji; tam je prišel en slepec že na 1027 prebivavcev. Po štetju l. 1890. pride v Avstriji (Cislajtaniji) 81 slepcev na 100.000 prebivavcev.

Najmanj slepcev je na Holandskem (44 na 100.000 prebivavcev), v Italiji in Švici jih pride 75 na 100.000 ljudi, na Francoskem 84, na Nemškem 85, v Zed. državah Severne Amerike 97, na Ogrskem 128, v Norvegiji 136, v Španiji 148, v evropski Rusiji 210, v Izlandiji 340.

Povprek pride na 10 moških 9 ženskih slepcev. Mnogo slepcev je med judi. Pruska statistika kaže na 100.000 protestantov 82, katoličanov 84, judov 110 oslepelih.

Od rojstva sem je slepih le nekaj nad 5⁰/₀ vseh slepcev. Vsled očesnih bolezni jih oslepi 64⁰/₀, vsled poškodbe oči 9⁰/₀ in zaradi drugih bolezni 22⁰/₀. Med poslednjimi pouzročajo oslepljenje zlasti razne možganske in živčne bolezni.

Prošla stoletja je bilo število slepcev še mnogo večje nego je sedaj. Zelo mnogo ljudi je oslepel po osepnicah (kozah).

Osepnice so bile ena najhujših bolezni, prava morivka človeštva. In med onimi, ki so jih preboleli, je veliko število izgubilo vid. Ko so uvedli cepljenje, je mnogo manj ljudi obolelo na osepnicah in vsled tega se je tudi zelo skrčilo število ljudi, ki so oslepli vsled te bolezni. Skoraj tretjina vseh je poprej oslepela na osepnicah. Statistika na Francoskem je navedla osepnice kot vir oslepljenja, preden so uvedli cepljenje, v 35⁰/₀, po uvedbi pa v 7⁰/₀ vseh slučajev. Statistika na Pruskem, kjer so cepljenje zakonito uvedli, kaže še ugodneje razmerje: popreje 35⁰/₀, potem 2⁰/₀.

Že samo te številke nam jasno kažejo korist cepljenja! Kljub temu je še vedno veliko število slepcev, pri katerih moremo trditi, da bi se dalo oslepljenje preprečiti! Pred vsem se le preveč in prepogosto zanemarjajo očesne bolezni; mnogokrat išče bolnik pri zdravniku pomoči, ko je že prepozno!

Mnogo manj oči bi se poškodovalo, ako bi se po tovarnah skrbelo tudi za brambo oči, in ako bi delavci pri opravilih, kjer pogosto odletavajo pezdirji, imeli obrambena očala. Kamnoseki, pilarji itd. naj bi vedno delali s takimi očali.

Mnogo ljudi oslepi v vojni. Skrebicki méni, da je v rusko-turški vojni oslepelo do 2000 vojakov; izvedelo se je to le o 839; o ostalih méni, da se niso prijavi.

* * *

Slepec se vsakomur smili. Skoro si ne moremo misliti človeka, tako brezsrčnega, da bi komu iz sovraštva ali maščevanja nalašč prizadejal to največje zlo, da ga oslepi. In vendar so imeli oslepljenje za kazen v barbaričnih vekih. O zmagovitem bizantskem vojvodu Belizarju pripovedujejo povestničarji, da so ga oslepili v kazen za vojno

nesrečo; beračil je po Italiji, spremljan od zveste hčerke, ki ga je vodila. Tudi slavni pesniki večkrat opisujejo taka zločinstva. Shakespeare nam v drami „Kralj Ivan“ riše v krasnem prizoru, kako hoče dvornik Hubert vsled kraljevega ukaza oslepiti princa Arturja. Prečitati mu dá kraljevi ukaz. Nato ga vpraša princ: „Izžgati mi torej morate obe očesi z žarečim železom?“ Hubert pritrdi, in princ ga spominja, kako prijazen in ljubezniv je bil vedno ž njim. Ko pa Hubert kljub temu pokliče pomočnike, da izvrše grozno nalogo, ga poprosi, naj jih zopet odstrani, obetajoč mu, da hoče mirno in vdano vse pretrpeti.

Za Boga, da je vam v očeh
le zrno, prah, mušica ali las,
ki oškoduje vam ta žlahtni čut,
čutili bi, kako boli in skli,
nakane grozne ne zvršili bi.

Hubert ga opominja obljube, a princ odvrne:

Govor jezikov dveh zadosten ni,
da ž njimi bi izprosil si oči.
A ne velite mi, da naj molčim!
Da, ako si očesi obdržim
rad jezik si odrezati pustim.

Mile prošnje prinčeve res omehčajo dvornika, da ne izvrši povelja. —

V „Kralju Learu“ pa res oslepé nesrečnega Glosterja po izdajstvu njegovega sina Edmunda. —

Schiller nam v „Viljemu Tellu“ pripoveduje, kako so oslepili starega Melchthala. Krasni stih, v katerih njegov sin opisuje to nesrečo, slovejo v prevodu Cegnarjevem:

O lep nebeški dar je luč očesna,
na zemlji vsaka stvar živi od luči —
veselo roža k solncu se obrača,
al' on sedeti mora v temi večni;
ne bo se veselil več trat zelenih,
ne pisanega cvetja na livadi,
ne bo več videl zarje na snežnikih.
Smrt ni nesreča, — al' življenje in
slepota je nesreča neizmerna.

Zato nam tudi narodne pravljice in po njih posneta krasna pravljica Andersenova za neizmerno materino ljubezen ne vedó

boljšega in večjega merila, nego to, da mati radovoljno žrtvuje oči in si s tem izprosi od smrti vrnitev ugrabljenega ljubljenca.

* * *

V starih časih so slepce častili; mnoge so imeli za preroke ali vedeževavce. Bajka pripoveduje o Homerju, da je bil slep; tudi med srbskimi pevci in guslarji so bili mnogi slepci. Znano je, da imajo slepci mnogokrat zelo izobražen glasbeni čut in da so izborni igravci po posluhu. Žalostna usoda je onim, ki se niso mogli preživiti sami, zagotovila milosrčno oskrb v hiralnicah in bolnicah. Najstarejši zavod za slepce je oni, katerega je ustanovil l. 1260. kralj Ludovik Sveti v Parizu za 300 vojakov, ki so pri njegovi križarski vojni oslepeli v Egiptu. Tudi pozneje so v raznih krajih ustanavljali zavode za slepce, a to so bile le preskrbovalnice; da so postale tudi učilnice in vzgojevalnice, to se je doseglo šele ob koncu XVIII. veka.

Visoko izobražena in zlasti v glasbi izvežbana slepa Dunajčanka, Terezija plemena Paradies, je kot virtuoziinja potovala po svetu in povsod zbujala veliko zanimanje. V Parizu jo je spoznal človekoljubni Valentin Haüy, in v tem blagem možu se je porodil sklep, da hoče tudi drugim nesrečnim slepcem, ki so bili dotlej večinoma obsojeni v večno duševno in telesno temo, pridobiti možnost obče izobrazbe. S podporo filantropskega društva je ustanovil 1784 v Parizu prvo učilnico za slepe otroke. Leta 1791. je ta postala „kraljeva“ učilnica; združili so jo z gluhonemnico, a že leto potem zopet od nje ločili. Ko jo je Bonaparte združil z zavodom za odrasle slepce, je opustil Haüy njeno vodstvo ter ustanovil novo zasebno učilnico za slepce. Car Aleksander ga je pozval v Peterburg. Na potu se je mudil Haüy v Berolinu, kjer se je po njegovem prizadevanju in po njegovih navodilih 1806 ustanovila učilnica za slepce. V Peterburgu so 1807 otvorili javno učilnico za slepce. Na Dunaju se je magistratni tajnik Fr. Gaheis mnogo trudil, da ustanovi tak zavod. Združil se je v ta namen z rav-

nateljem ubožnice, Iv. Vilj. Kleinom. Ta je poučeval nekaj slepih dečkov s tolikim uspehom, da se je 1808 ustanovila zasebna učilnica za slepce na Dunaju, ki se je l. 1816. pretvorila v državni zavod. Blagi Klein je postal tu ravnatelj; pridobil si je mnogo zaslug za pouk slepcev, a tudi za njih nadaljno oskrb; kajti po njegovem prizadevanju se je 1834 ustanovila na Dunaju oskrbovalnica in delavnica za odrasle slepce. Kost tega 1848 umrlega človekoljuba so 1896 prenesli v „častni grob“ na centralnem pokopališču.

V Pragi je 1807 gubernialni svetnik vitez Platzer ustanovil privatno vzgojevalnico za slepce; 1834 prof. dr. Al. Klar oskrbovalnico za odrasle slepce; hranilnica je ustanovila zavetišče „Francisco Josefinum“ za onemogle slepce. — V Brnu se je iz dobrodelnih ustanov 1846 ustanovil zavod za slepce iz Morave in Šlezije; 1851 so otvorili zavod v Lvovu. Za judovske slepce so po prizadevanju pesnika dr. A. L. Frankla, prijatelja našega Anastazija Grüna, l. 1872. ustanovili zavod na takozvani „Hohe Warte“ v XIX. okraju dunajskem. Državni zavod se je pred petimi leti preselil iz VIII. okraja v novo, krasno poslopje v bližini Pratra. — V Avstriji je še več drugih zavodov za slepce in za ustanovo nekaterih novih se še vrše razprave. Tudi v Ljubljani namerava dežela že dalje časa ustanoviti zavod za slepce. Doslej se to zaradi denarnih ovir še ni moglo izvršiti. Gluhonemnico smo dobili pred kratkim; upajmo, da tudi zavod za slepce ne izostane!

Veselo znamenje je to, da se vedno bolj širi skrb za slepce. Na Ruskem si prizadeva posebno „Marijino društvo za slepce“ ustanavljati take zavode; v Nemčiji je 32, na Francoskem 23, na Angleškem 40 zavodov. Severna Amerika šteje 31, Avstralija pet zavodov, dočim imata Srednja in Južna Amerika doslej le po en zavod.

* * *

Pouk slepcev se ne sme omejevati le na govor, temveč preskrbeti jim je treba tudi berila, s katerim si morejo sami pridobivati izobrazbe in zabave. Zato je izkušal že Hauý sestavljati knjige in spise za slepce. Izumil je vzbočene pismenke, katere slepec tipa in zлага ter tako bere. Ko si pridobi vajo, lahko čita jako naglo in spretno. Težje gre s pisanjem. Slepec ne vidi, kam naj piše in kod je že pisal. Zato se mu lahko zli-vajo črke in vrste druga v drugo. Slepec si pomaga, da piše s posebnim ravnilom, ki ima za vsako črko svoje okence. Da to pismo čita drug slepec, bilo bi zopet treba vzbočene pisave, ki bi jo mogel otipati. Tako vzbočeno pisati bi bilo pa vendar prepočasno in preokorno. Zato je izumil Charles Barbier 1830 posebno pismo, zelo preprosto kombinacijo pik, ki zaznamujejo črke in številke. Te pike se precej hitro delajo in lahko otipljejo.

Tako so izkušali po možnosti olajšati slepcem njih žalostno stanje in jim pomagati, da se udeležé ugodnosti, katere nam srečnejšim zemljanom nudi človeška družba. V zavodu jih vzgajajo in poučujejo, tu si slepci pridobivajo marsikaterih spretnosti, tu se priučujejo mnogim ročnim delom. Kdor je videl kdaj razstavo del, ki so jih razstavili zavodi za slepce, ta se čudi, kako krasne izdelke v pleteninah, v ženskih ročnih delih in drugih strokah izdelujejo ti gojenci. Mnogo se zlasti skrbi za glasbeno izobrazbo, za katero usposablja slepce dobri posluh in velika nadarjenost. V petju in v instrumentalni glasbi dosežejo često veliko izvežbanost, in orkester slepcev proizvaja težke skladbe z vso točnostjo. Velika zasluga prošlega veka je, da je začel vzgajati slepce; naš vek naj nadaljuje to človekoljubno delo zlasti s tem, da širi in pospešuje blagonosno delovanje teh zavodov ter teži po tem, da postanejo te dobrote deležni v si oni reveži, ki niso videli belega dneva in rumenega solnca, in ki vsled tega zaslužijo naše sočutje v največji meri!

K. SOJANOV:

IZZA KULIS ŽIVLJENJA.

ČRTICE.

I.

Teta.

Na vratih dvonadstropne hiše je bil nabit mrtvaški list, čigar vrstice so se pričenjale s šablonskim in, vsaj zame, sumljivim „Tožnega srca javljamo“ i. t. d. . . . Umrla je „draga, iskrenoljubljena, nepozabna“ gospodična Jugova.

Rajna je bila samica, ki je imela poleg mnogih čednosti tudi precej penězov. Klepetulje iz okolice so pridejale še eno vrlino, namreč mehko srce, katero ni moglo drugače, kakor da je vsak drugi večer povabilo nekaj zgovornih babnic na čašo „rjavega“. Srebale so gorko kavo in prigrizovale človeške slabosti . . .

Nikdar je ni nihče poprosil, naj mu bode družica v življenju, čeprav je Jugova rada pripovedovala, kako so se sukali mladi kavalirji okoli nje ter kadili njeni lepoti, o kateri pa je svet pripovedoval, da je bila res le — bajna. Vso ljubezen svoje deviške duše je rosila Jugova na svojo nečakinjo Klarico, ki je bila že od petega leta pri teti. Da se je Klarica le za eno uro odtegnila tetinim očem, naj je že šla v vizite ali na izprehod — pa je že vzdihovala petična teta, kakor da se ji je nečakinja za večno izgubila.

„Ljuba tetka!“ je klicala potem vrnivša se Klarica. „Ljuba moja tetka!“

„Srček, kje si se mudil? Oh, kako so ljudje vendar nadležni, da te ne izpusté, ko vendar vedó, da sem sama, prav sama na svetu.“

Umetno-nežno je ovila Klarica roki tetki okoli vratu in poljubovanja ni bilo konca.

Kadar je Klaričina nečimurnost zahtevala nov klobuk, novo modno obleko, je trebalo

le, da je tetko malce posrčkala; nekaj igral-skih vzdihov, katerih finale se je vedno in vedno glasil: „Tetka, kako te ljubim!“ — pa je bila tetina denarnica v oblasti vročeljubeče Klarice.

Ako se je teta semintja upirala, kadar je Klarica hotela iti v gledišče ali koncert, tedaj pa je uprizarjala prebrisana nečakinja uprav komedijantsko ljubkovanje svoji teti.

Včasih se je Jugova delala nekam trdosrčno. Takrat je pristopil še Klaričin zaročenec Viktor, in vsak od ene strani sta ji dopovedovala svojo ljubezen in vdanost. In tetka je dovolila vsak izhod in vsak izlet — vse. — Skrivaj pa je Klarica brž nato pripomnila svojemu izvoljencu:

„Ali misli stara, da je tako lepa, da jo moram vedno gledati, ali pa tako modra, da moram vedno poslušati njene neslanosti!“

„Potrpi, vsaj dolgo ne bode“, je tolažil adjunkt Viktor Česenj. — — —

* * *

Sedaj pa je bila teta Jugova mrtva.

Prišle so jo kropit oficialova gospa, notarka, soseda mesarica, štacunarka, ki je imela vis-à-vis svojo prodajalno, in druge dobre duše.

„Kako jo je vzelo!“ je vzdihovala ob mrtvaškem odru precej obilna notarka.

„Revica!“ ji je sekundirala skoro z otročjim sopranom suhljata oficialovka.

Klarica pa je imela rdeče obrobljene, kalne oči. Da se je le kdo spomnil ljubeznive tetke z malo besedo, pa si je zakrila oči in med ihtenjem vzdihovala:

„O, kako sem jo jaz ljubila! Kdo bi mislil, da me tako kmalu ostavi . . .“

Njen zaročenec Viktor je tudi prišel kropit Jugovo in tolažit Klarico. Ko je pričel svoj nepotrební posel pri Klarici, je za-

čela ta iznova ihteti, ker ste jo videli no-tarka in oficialovka. Adjunkt sta se že krivili ustni, in kmalu bi bil začel še on Klarici pomagati, da ga ni le-ta nalahno potegnila za seboj v nasprotno sobo.

„Viktor — vse je moje!“

„Vse?“

„Da, vse je najino . . . Pomisli, dvajset tisoč!“

„Da je toliko imela, tega bi ne bil verjel. In pogreb?“

„Saj veš: ukazala sem drugi razred. Ljudje imajo strupene jezike . . . Naj stane, kolikor hoče, samo da me ne bodo potem obsekavale babnice.“

Objokana Klarica, tako zaplakana Klarica, srček rajne Jugove, se je sladko nasmihala svojemu zaročencu, ker je tetka zapustila vse nji . . . Saj tisto ‚vse‘ je Klarica bolj ljubila nego dobro Jugovo, ki je sedaj v nasprotni sobi ležala mrtva. — — —

* * *

Prišli so možje v črnih, s srebrnimi trakovi našitih frakih, dvignili krsto ter jo postavili v vežo, kjer so, razgovarjaje se, pričakovali duhovnika.

„Miserere mei . . .“ Globokopretresujoči psalm, ki človeku vedno kliče: Prah, moli k svojemu Bogu, da se te usmili! — je zadonel; sprevod se je začel pomikati.

„Tetka, moja tetka, kam te nesó? O, ostani pri meni, ki te tako ljubim! Tetka, moja tetka!“

Viktor in neka prijateljica sta jo vodila pod pazduho, kajti bila je taka, kakor da

se utegne vsled žalosti vsak hip sesesti na mrzli tlak.

„Tetka!“

„Ljudje te opazujejo“, je prigovarjal adjunkt. Mesarjevi mami, ki so se v bližini Klaričini pomikali za sprevodom, so zaiskrile solze v očeh in od samega ginjenja so prekladali glavo z ene strani na drugo.

„To je pa res lepo, da sta se tako radi imeli“, so pripomnili svoji sosedi. — — — — —

Krsto so spustili v zemljo.

„Vzemi zemlja, kar je tvojega . . .“, je molil resno duhovnik.

„Tetka, zlata tetka, zakopali te bodo!“ je zaihtela Klarica.

Grobarjevi hlapci, višnjevcasto - rdečih obrazov, so začeli pogrebati prst v jamo — Pogreb je bil končan.

„Klarica, ondi čaka voz“, je pripomnil adjunkt.

Sedla sta v kočijo, ki je oddrdrala proti hiši rajne Jugove. —

* * *

„Poberite to šaro!“ je rekla Klarica stari dekli, kazaje na nekaj tetinih stvari.

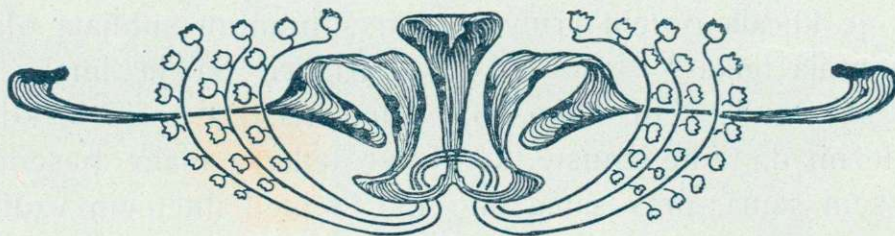
„Gospodična, ali naj vržem tudi to fotografijo rajne tetke med šaro?“

Klarica je pogledala podobo, potem pa jo prezirljivo vrgla med drugo ropotijo, ki je bila namenjena v — ogenj . . .

Solze v Klaričinem očesu so se posušile . . .

O te pogrebne solze!

(Dalje.)

DR. FR. KOS:

ROKOPIS SIMONA JENKA.

Pred sabo imam znamenito rokopisno knjižico, ki obsega v mali osmerki 200 strani in pa kazalo. Popisanih je 182 strani, ostale so prazne. Naslov tej knjižici je: „Poezije. Zložil Simon Jozipovič Jenko“. To je zbirka Jenkovih pesmi, katero je pesnik, kakor se kaže, do 127. strani spisal o velikih počitnicah leta 1855., tedaj takrat, ko je dovršil ljubljansko gimnazijo. To sklepam iz tega, ker do navedene strani pesmi niso kronološko razvrščene; tudi sta do tusem pisava in črnilo enotna. Od 127. pa po 182. strani so pesmi spisane v kronološkem redu ter spadajo v dobo od 9. septembra 1855 do 9. junija 1857.

To rokopisno knjižico je Simon Jenko podaril svojemu prijatelju, rajnemu doktorju Sterbencu, kar tudi kažejo besede, napisane na naslovni strani. Po Sterbenčevi smrti jih je dobila njegova kuharica, in ta jih je dne 4. julija 1902. podarila gospodični Mariji Bučar-jevi, sedaj gojenki četrtega tečaja na c. kr. ženskem učiteljišču v Gorici.

Naslednje vrstice imajo namen, da opozoré na ta dragoceni zaklad slovensko občinstvo, posebno pa tiste gospode, ki se temeljiteje pečajo s poezijami Simona Jenka. Večina tu se nahajajočih pesmi je pač že natisnjena, vendar vse še ne. Nekako ena tretjina tu spisanih pesmi še ni priobčena. Zanimivo je, kako je pesnik to ali drugo pesem popravljal. Tu ali tam je kaka kitica prečrtana in zraven nje je po ena ali pa po več kitic pripisanih. Marsikatera pesem je prvotno imela ves drug naslov, kakor ga ima dandanes; tako ima n. pr. znana pesem „Adrijansko morje“ v rokopisni zbirki naslov „Solza“.

Tu hočem po vrsti navesti naslove raznih pesmi, katere obsega ta zbirka. Lahko rečem, da je pesnik vse te pesmi zložil še kot m la-

denič. V oklepu je pridejan datum, kdaj je nastala ta ali ona pesem. Pri nekaterih pesmih manjka datuma, kar hočem zaznamovati s samo potezo v oklepkih. Pri nekaterih pesmih, posebno pri takih, katerih z moralnega stališča ne moremo pohvaliti, je pozneje pesnik pripisal besedico „vun“ ali pa „preč“. Na strani 182. se nahaja naslednji stavek:

PS. Ko bi vedil, da imam kje kacega sovražnika, bi tebi sivi Jupiter tukej še eno odo naredil i bi te prosil, mu tega zvezka nikoli v roke ne dati.

Servus!

Simon Jenko l. r.

To kaže, da nekatere njegovih pesmi niso bile namenjene za širše občinstvo, temuč le za ožji krog njegovih prijateljev.

V tej zbirki se nahajajo naslednje pesmi:

1. Vvod (dat. 24. aprila 1855); 2. Pesnik (11ega maja 55); 3. Po bolezni (4. junija 55); 4. Sonet (7. maja 55); 5. Mladenič na zeleni gori (poznejši popravki pri tej pesmi so iz leta 1856.); 6. Angelj tužnih (5. oktobra 53); 7. Moč ljubezni (? nov. 54); 8. Naša moč (—); 9. Pevec (—); 10. Izviri srca¹⁾ (53); 11. Pesmica (—); 12. Ljubezen (—); 13. Sprememba (—); 14. Dekletu (28. oktobra 54); 15. Gazelica (—); 16. Pod gradom (—); 17. Pastirček (—); 18. Na snegu (—); 19. Mladeneč i potok (—); 20. Srečnimu (—); 21. Divja roža (—); 22. Cekin²⁾ (—); 23. Planinar (54); 24. Sonet (51); 25. R. K. M. (—); 26. Naj

¹⁾ Natisnjena je ta pesem pod naslovom „Ptici“ (Izdaja Funtkova, str. 13), kjer pa manjka ena kitica, ki se glasi:

Odperto le še za gorje
Te rane skle, bore serce?
Le čakaj, čakaj malo dni,
Saj ti rešenje delječ ni.

²⁾ Ta pesem se v rokopisni knjižici, posebno pa v začetku in na koncu v marsičem loči od tiste, katera je natisnjena v Funtkovi izdaji (str. 104.)

Prva kitica se glasi:

Ko sin slovo jemal,
So mati zlat cekin
Podali mu v spomin
On . . . ga je djal?

bo! (—); 27. Po noči (—); 28. Meglenica (—); 29. Spremin (? decembra 54); 30. Meglenica (—); 31. Primera (—); 32. Neločljivost (—); 33. Zaklad (15. septembra 53); 34. Petja moč (Schiller) (—); 35. Dan slovanski (22. avgusta 53); 36. Pod milim nebom (22. februarja 54); 37. Pesem (16. nov. 53); 38. Mlinarica (7. avg. 54); 39. Plesavca (27. oktobra 53); 40. Meglenica (30. maja 54); 41. Pobratimija (7. decembra 54); 42. V sobi (—); 43. Ajdovska deklica (Vila Zlatinka) (15. oktobra 54); 44. Človek (54); 45. Deklica (—); 46. Solze Slovence (—); 47. I. Solza¹⁾ (—); 48. II. Solza²⁾ (—); 49. III. Solza³⁾ (—); 50. IV. Solza (—); 51. Na klanci (—); 52. Na ledi (7. januarja 54); 53. Zakladi (—); 54. Zlatoust (—); 55. Na Kamnem gradu (—); 56. Soritica (sic!) (29. julija 53); 57. Ena prav fletna (9. decembra 54); 58. Gerlice (16. decembra 54); 59. Popotni (18. decembra 54); 60. Tici (8. julija 53); 61. Poslanica (14. jan. 55); 62. Tesnoba (29. julija 53); 63. Časi i človek (17. novembra 53); 64. Lovec (23. jan. 55); 65. Pastir poje (24. decembra 54); 66. Čolnar (2. februarja 55); 67. Posavski glasovi (31. januarja 55); 68. Mrakljenje solnca (? februarja 55); 69. Sveti Nikolaj (konec 54); 70. Kes (23. marca 55); 71. Na sorškem polji (4. aprila 55); 72. Summo Jovi (17ega aprila 55); 73—75. Tri sonete Kmetičici (16. apr. 55);

Tu je nekdo izradiral dotično besedo.
Zadnja kitica se glasi:

Ti znamnje si cekin
Ti volje materne
Natanko spolnjene —
Veljal bo ta spomin.

¹⁾ Ta pesem nam je znana pod naslovom: „Slovenska zgodovina“ (Funtek, str. 65). Poglejmo, kako se je ta pesem izprva glasila:

V zlatih čerkah v zgodovini
Se bero narodov čini;
Pa med njimi moj'ga ni,
Oh od njega glas molči!

Druzi na vojsko kervavo
Za domačo grejo slavo;
Naš junak na boj hiti,
Pa ne ve, č' mu toči kri.

Vsak rod lepih let kaj ima;
Moj le en ga sam'ga nima,
Moj še srečen nikdar bil,
Svobode nikol' ni vžil.

Druzim ljudstvom pozne leta
Sreče prihod še obeta;
Pa za moje nade ni,
Zanj le grob odpert reži.

²⁾ V raznih izdajah tiskana pod naslovom: „Samo.“

³⁾ Znana pod imenom: „Adrijansko morje.“

76. Jasnica¹⁾ (14. apr. 55); 77. Tabaku (29. marca 55); 78. Ognjoplamtič (?0. marca 55); 79. Morske božanstva²⁾ (10. marca 55, 20. aprila 55, 6. maja 55); 80. Obupanec (12. junija 55); 81. Nasprotni prošnji (16. junija 55); 82. Sanjač (22. junija 55); 83. Vedni nasprotnik (3. julija 55); 84. Löb Baruh (15. februarja 55); 85. Zakaj pa jaz ne morem spati? (6. oktobra 53); 86. Na razpotji³⁾ (9. avgusta 55); 87. Bogoslovec (9. avgusta 55); 88. Vprašanje (52); 89. Pomlad (14. julija 52); 90. Meglenica (25. okt. 53); 91. Pisavka⁴⁾ (16. julija 55); 92. Vasvavec (52); 93. Součenci (? julija 55); 94. Sveti Prometej (16. oktobra 53); 95. Voznica (9. septembra 55); 96. Tičar (14ega septembra 55); 97. Pred odhodom (21. septembra 55); 98. Čudna roža (9. septembra 55); 99. Od Janezove Neže (2. avgusta 55); 100. Jetnik (7. oktobra 55); 101. Snica (26. okt. 55); 102. Jeremiada (29. oktobra 55); 103. Smert (5. novembra 55); 104. Noč (12. novembra 55); 105. Tolažba (17. decembra 55); 106. Pijanec poje (20. decembra 55); 107. Reza pri oknu (28. decembra 55); 108. Zimski večer (16. januarja 56); 109. Pri potoku (29. januarja 56); 110. Pogreb (6. februarja 56); 111. Lilije (22. febr. 56); 112. Pa nobenega ne (2. aprila 56); 113. Mati (5. aprila 56); 114. Poskočnice⁵⁾ (7. aprila 56); 115. Spomin (26ega maja 56); 116. Zdravljica (3. junija 56); 117. Zadnji večer (27. septembra 56); 118. Razni čuti (27. decembra 55); 119. Golufana (26. okt. 56); 120. Obujenke (29. okt. 56); 121. Obujenke 1. (29. okt. 56); 122. Obujenke 2. (29. oktobra 56); 123. Obujenke 3. (29. oktobra 56); 124. Obujenke 4. (29. oktobra 56); 125. Obujenke 5. (1. novembra 56); 126. Obujenke 6. (20. novembra 56); 127. Zakaj me ne ljubiš? (15. decembra 56); 128. Anabaptist (21. decembra 56); 129. Zimski dan (3. januarja 57); 130. Serce trepeče (7. januarja 57) (po Meglenici št. 90); 131. Obujenka 7. (15. januarja 57); 132. Obujenka 8. (26. januarja 57); 133. Obujenka 9. (29. januarja 57); 134. Obujenka 10. (22. februarja 57); 135. Lipa (27. februarja 57); 136. Studencu (9. marca 57); 137. Obrazi (—); 138. Obrazi 1. (—); 139. Obrazi 2. (—); 140. Obrazi 3. (—); 141. Obrazi 5. (sic!) (22. apr. 57); 142. Obrazi 6. (29. aprila 57); 143. Poezija i proza (4. maja 57); 144. Obraz 7. (5. maja 57); 145. Obraz 8. (13. maja 57); 146. in 147. Pesmi (14. maja 57, 16. maja 57); 148. Morski duhovi (17. maja 57), po pesmi „Morske

¹⁾ Znana pod naslovom „Pomladanska“.

²⁾ Ta pesem ima 23 kitic in nje vsebina se le deloma vjema s pesmijo „Morski duhovi“ (Funtek, 124), ki ima 14 kitic.

³⁾ Tiskana je ta pesem v „Kresu“ VI, str. 8.

⁴⁾ Ta pesem se le malo loči od pesmi „Pisavec“ (Funtek, 33). Razlika je ta, da v prvi govori dotične besede ženska oseba, v drugi pa moška.

⁵⁾ Ta pesem ima pet kitic. Tiskani sta dve pod naslovom „Koroši“ (Gangl, 80).

božanstva“; 148. Ptujki (1. junija 57); 150. Obraz 9. (9. junija 57).

Ako E. Gangl trdi, da pesmi, ki so tiskane v tistem zvezku, katerega je on uredil, segajo večinoma v zadnja leta Jenkovega življenja, moram k temu dostaviti, da to ni popolnoma resnično. Mnogo jih je iz njegovih dijaških let, kakor n. pr. „Po bolezni“, „Sonet“, „Pod gradom“, „Mladenič in potok“, „Marija“, „R. K. M.“, „Meglenica“, „Neločljivost“, „Petja moč“, „Solze“, „Prijetna komedija“, „Koroši“, „Lepa Neža“, „Čolnar“, „Bežite, misli črne!“ in še nekatere druge. Kakor se vidi, so iz njegovih gimnazijskih let vse tiste v Ganglovi izdaji, katere pesniku ne delajo posebne časti in o katerih bi želeli, da bi jih bil izdajatelj prezrl.

Tu hočem iz omenjene rokopisne zbirke navesti nekatere še ne natisnjene pesmi Simona Jenka. Prepisal sem jih tako, kakor sem jih našel. Dobro bi bilo, da bi kdo spraval na dan še druge nenatisnjene pesmi, katerih je še precejšnje število, razen nekaterih, ki niso za natisk.

IV. Solza.

(Str. 56.)

Ti ravnina, polje laško,
Ti si pilo kri junaško,
Ti pokrilo trupel broj,
Ki jih je posekal boj.

Le odpri mi grobe svoje,
Daj nazaj mi brate moje
I ki tvojo perst gnoji,
Daj nazaj mu serčno kri.

Kaj bo polje ravno dalo?
Saj je lastnih pokopalo
Sinov več, kot sto i sto
V domovja sveto zemljo.

Vi, ki ste jih h klanju gnali,
Serčno kri njih prelivali,
Vam pravice vpije glas:
Bo prišel plačila čas!

Sirotica.

(Str. 61.)

Mati, moja mamica!
Kaj pomeni grob leta?
Križa ni nobenega,

Ni ga kamna rezan'ga,
Ki povedal bi,
Kdo da tu leži.

Tiho, tiho, sinko moj,
Tu počiva oče tvoj
Preden si ga klicat' jel,
Bog ga k sebi je uzal.
Priporoči zdaj
Se mu v sveti raj

Sin na grob pokleknil je,
Nežno sklenil ročice,
Solz napolneno oko
Pa obernal je v nebo.
Prošnjo angeli
V raj prinašali.

29. julija 1853.

Snica.

(Str. 135—137.)

Senica vesela	Zdaj snica prezeba
Letala okrog,	Ne baha se več,
Tako-le je pela,	Ker jesti je treba
Da zlega se log:	I piča je preč.

Pozdravljena hosta,	I preden je zima,
Pozdravljen moj dom;	Tla bele snega,
Po tebi pa prosta	Že k hiši prikima
Prepevala bom.	I iše peška.

Saj solnce mi sije	I jaz pa napravil
Me rosa poji	Sem hišco z bezga
I goša mi krije	Na češpljo nastavlil
Gnezdo pred ljudmi.	Jo v sredo verta.

Zatorej zapojmo	I kmalo zagleda,
Sred varnih gošav,	Kar trebuh želi,
Ljudi se ne bojmo	Se semtertje vseda
I njihovih nastav.	I sline cedi.

Pa zgine čas leta,	Priskače i vade
Derve se megle,	Si vzame en kos
Drevje se obleta	I deščica pade
I rože vene.	Bahavki na nos.

Zdaj abote svoje
Plačilo ima,
I pesmico poje
Od dražih peška.

26. oktobra 1855.

Smert.

(Str. 138—139.)

Stara hči očeta greha,
Tvoja kosa ne preneha
Grobov z žertvami polnit';
Mlade srečne i bogate
Revne ž njimi vabiš v svate,
Kdo se more le ognit'?

Tiho, kot duhovi gredo,
Se prikradeš v srečnih sredo,
I po udih zliješ mraz,
Da se stresa mu koleno,
I oko gleda stekleno
Srotej konca čaka plah.

Car sedi na zlatem troni,
Vklanjajo se mu milijoni,
Migne i leti jih sto,
Ti se lahno ga dotakneš,
Iz števila živih zmakneš,
Veržeš ga v hladno zemljo.

Reveža, ki s pal'co hodi,
Slèpca, ki ga dete vodi
Tak doseže tvoja moč;
Zgrabiš ga z orjaško silo,
Mu ustaviš srčno žilo
Položiš ga v groba noč.

Starček težo tednov nosi,
Vendar milo te še prosi:
Še jemati me nikar!
Ti pa zgrabiš ga nemilo,
V černo položiš gomilo,
Njega prošnja ni ti mar.

Glej mladenču čas mladosti
Tisučerne spe sladkosti,
Raj nebeški mu je svet;
Tvoja roka pa ga pahne,
I cvetlica mlada vsahne,
V travi trohni njeni cvet.

Stara hči očeta greha,
Tvoja roka ne upeha
Grobov z žertvami polniť.
Kličeš revne i bogate,
Stare, mlade vabiš v svate,
Vsak se mora ti vклонit'!

5. novembra 1855.

Tolažba.

(Str. 141, 142.)

Dan jasni v tihem mraku mine,
Za mrakom merka noč se zgerne,
Hlad polasti se zemlje černe,
Da se solzijo vse rastline.

Pa zjutrej solnce jih obiše:
Ko klaverne zazre glavice,
Mokró cvetlice vsake lice,
Poljubi jih, solze obriše.

Ko žalost persi mi pokriva,
Veselja žark iz njih mi zgine,
I hujšajo se bolečine,
I tok solza oko zaliva;

Še nadi vender serce bije:
Naj dansi sreče gnjev razsaja,
Naj dans oblak nebo obdaja;
Pa juter solnce lepše sije.

17. decembra 1855.

Sveti Prometej.

(Str. 125, 126.)

O sveti Prometej,
Oh pridi na svet,
Kak treba, kak treba
Bi bilo te spet.

„Čimu me nek' kličeš?
Zdaj treba me ni,
Saj solncev zadosti
Po svetu gori.“

O solncev na kupe.
Da ravno za te
Je luči potreba,
Jo viliti v glave.

„Kaj vraga ne veste,
Kaj ogenj zbudi?
Le slame prižgite,
Ta rada gori.“

Pač slame imamo,
Ne vemo kam z njo,
Le ognja nam manjka,
Da vžgali bi jo.

„Dva lesa če dergneš,
Ti ogenj dasta,
Znabiti pri slami
Enaka bi b'la.“

Ne more to biti,
Saj naši možje
Si dergnejo glave,
Pa le so mokre.

„Če je pa letaka,
Pomoči ne vem;
Raj vsušil bi morje,
Ko glave možem.“

26. oktobra 1853.

(Dalje.)

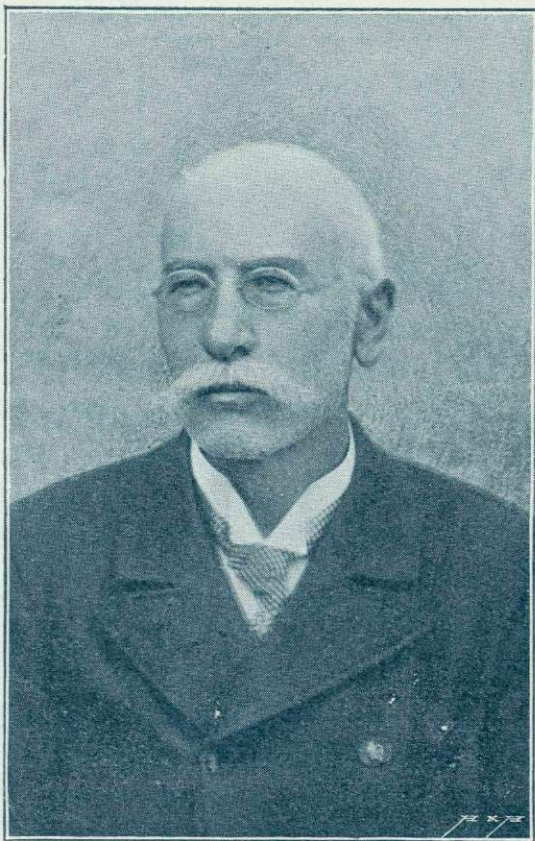
SLOVENSKA.

Slava Gospodu! Molitvenik. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1902. — Od dobrega molitvenika zahtevamo prvič vzvišenih misli, logike ter naravnega čuvstvanja in drugič dostojnega jezika. Slabih molitvenikov pri nas ne manjka. Dobite jih na birmških in božjepotnih sejnih kjerkoli; neredkokrat nimajo niti škofovskega potrdila. V krasni vezavi s slonokoščeni in kovinskimi okvirčki in z zlato obrezo se šopirijo po kramarskih statvah in bôdejo v oči, a po vsebini so prazni, suhi, medli, tuintam heretični, po jeziku pa zadirljivi, hrapavi, polni nemčizen in drugih spak. In vendar so molitveniki za ljudsko umsko in moralno vzgojo brezprimerno važnejši kakor druge knjige kakršnekoli vsebine! Občevanje z Bogom je vir notranjega življenja, temelj zadovoljnosti kakor za vsakega kristjana, tako še posebej za preprostega, od pseudokulture neopaljenega človeka, ki si vesti ne omamlja z modernimi opojnostmi in srčne tolažbe ne išče v trenutnih refleksih navidezne sreče. In kadar taka nepokvarjena duša v stiski, v žalosti, veselju ali pokori zahrepeni po Stvarniku, ji ne more zadoščati suhoparna fraza, želi si izrazite misli, v katero more položiti svoje čuvstvo in se pogovoriti z Bogom. Ohlapen, bombastičen molitvenik brez pravih, urejenih misli pa pušča srce prazno, um se medlih, vodenih pojmov naveliča, in človek se počasi odtuji molitvi. Človek brez molitve pa je zemlja brez solnčne toplote! Zato so slabi molitveniki naravnost škodljivi. A kakor so škodljivi slabi, tako koristni so dobri. Čula se je že večkrat želja, naj bi „Družba sv. Mohorja“ prenehala z izdajanjem nabožnih in podobnih knjig; mi pa pravimo: Z dobri mi molitveniki le na dan! Čim več jih pride dobrih, tem bolj bodo izginjali slabi.

Letošnji molitvenik smemo po vsej pravici hvaliti in priporočati. Misli so vzvišene, mnogokrat pesniške, čuvstvanje je naravno, nepri-siljeno; knjiga je logično urejena, spisana večinoma v prav lepem jeziku. Pravopisa se pisatelj

ni držal veskozi Levčevega, vendar znatnejših nepravilnosti ni opaziti (le slučajne malenkosti, n. pr. *dviguj* nam. *dvigaj*, *zamorem* namestu *morem*, *dati* z ak. nam. s part. gen., konč. *-ij* v gen. pl. pri žen. i-deblih nam. konč. *-i* — i. dr.) Tvarina je razvrščena praktično. Preprostim ljudem bo posebno prav hodilo veliko število molitev k raznim svetnikom in svetnicam. Tretja sv. maša bi se komu zdela predolga, a je umestna, ker je prirejena za dom. Molitvenik je bil z večjim tiskom izdan z namenom, da bi bolje služil starim in drugim ljudem, ki ne vidijo dobro. Ta molitvenik se bo brez dvoma priijubil ne samo preprostim ljudem, ampak tudi izobražencem, ki si želé naravne, nepri-siljene dušne hrane. VI. K.

Ormoški spomini. Ob petindvajsetletnici „Ormoške posojilnice“ in ob tridesetletnici svojega beležništva v Ormožu izdal dr. Ivan Geršak. Ljubljana, 1902. Založila „Ormoška posojilnica“. Tiskala „Kat. Tiskarna“. Str. 185. — Prav posebna knjižica je to. Življenje in delovanje, izpolnjene in neizpolnjene želje, veselje in žalost narodnega organizatorja ob jezikovni meji — to smo brali iz te knjižice. Njen duh je še tisti, ki je vel na Slovenskem v dobi, s katero nam začenja popis narodnega in gospodarskega probujenja v Ormožu. Res mnogo se je predrugačilo v četrti stoletja v tem kraju, ki je bil prej popolnoma pod nemško oblastjo, a ima zdaj lepo vrsto samostojnih narodnih ustanov. Dr. Geršak nam pripoveduje, kako je ustanavljal „Orm. pos.“ in ji zidal društveni dom, kako je nastalo „Vinorejsko društvo“, kateremu se je pridružilo „Kletarsko društvo“. Ko je bil položen gospodarski temelj, je bilo mogoče delovati tudi politično, in to delovanje je prevzela „Sloga“, katera je zmagala nemštvo tudi v občini. Dr. Geršak se bridko pritožuje, da je začel sovražnik razdvajati narodne sile. Liberalizem cepi prej složne narodne moči: „Slogo“ imamo še, a sloge ni več v njej!“ Mnogo jako dobrih misli, zlasti o praktični preosnovi ljudskega šolstva, smo našli v njegovem spisu. Čitatelji vidijo v pridejani sliki podobo velezaslužnega narodnjaka, kateri je

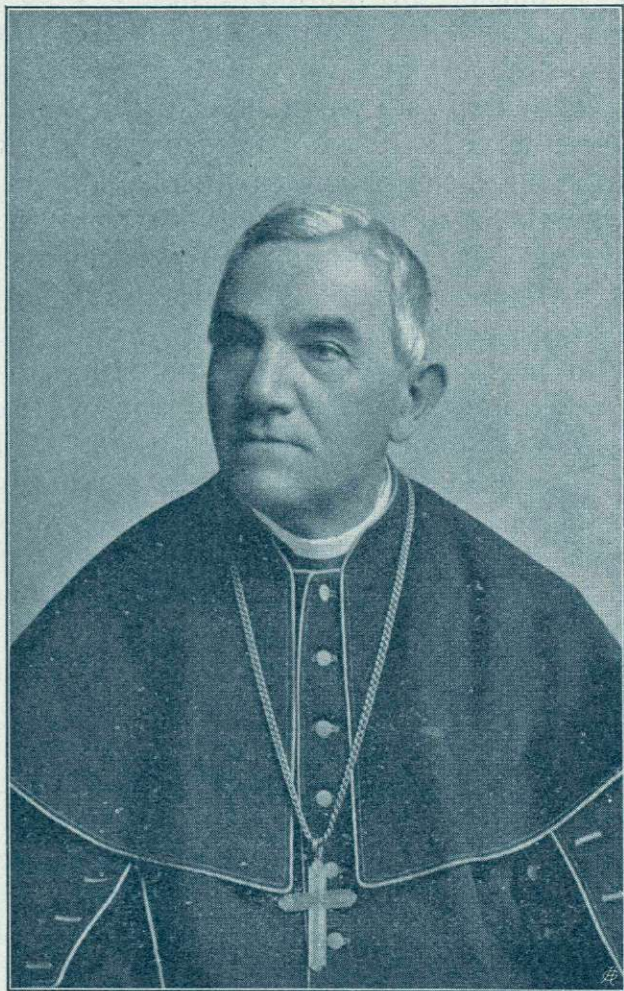
Dr. Ivan Geršak.

bil namenjen izpočetka za profesorja prava na slovenskem vseučilišču, a se je kot beležnik posvetil narodno-organizatoričnemu delu, ko so nasprotne sile vedno bolj v stran potiskale važno vprašanje slovenskih visokih šol.

Mnogo odličnih slovenskih pisateljev in domoljubov je bilo rojenih v ormoškem okraju ali je po svojem delovanju v ožji zvezi z njim. Dobro je pogodil gospod izdajatelj, da je dodal knjigi njih življenjepise. Tu so popisani: Veseli Ljutomerčan, pesnik Štefan Modrinjak, središki rojak dr. Štefan Kočevar, slavni Ilir Stanko Vraz, navdušeni Slovan Božidar Raič, prerano umrli pesnik Matija Goršič, zaslužni stolni prošt Lavrencij Herg, plodoviti književnik Božidar Flegerič, nabožni pisatelj Ivan Skuhala, kustos dunajske vseučiliške knjižnice dr. Fran Simonič, hrvaški šolnik Davorin Trstenjak, bivši tajnik „Dramatičnega društva“ in časnikar Anton Trstenjak, narodni odvetnik dr. Ivan Dečko, poljudni pisatelj Fran Nedeljko, domači glasbeni zgodovinar Fran Rakuša, „Dom in Svetov“ sotrudenik iz hrvaškega slovstva Val. Cajnko, naš nežnočutni novelist Fr. Ks. Meško ter pevec in pisatelj Rudolf Vrabl. Vsi ti življenjepisi imajo pristno domorodni ormoški značaj; mnogo je v njih tudi subjektivnega, zajetega iz srca, katero čuti pred vsem to, kar mu je najbližje. A hvaležni smo g. Flegeriču za mnoge zbrane podatke.

Milobni spomini na domači kraj, ki jih je pod naslovom „Mladost“ spisal Frančišek Ks. Meško, odlomek iz Vrazovih „Djulabij“ in himna Flegeričeva na slovensko „Staro lipo“ zaključujejo to lepo slavnostno knjigo.

Kapela žalostne Matere božje v Središču in njen častni venec. Spomenica na zlato mašo dveh srediških rojakov l. 1902. Maribor 1902. Lastna založba. — Tisk tiskarne sv. Cirila. Str. 136. — Naš znani domači zgodovinar gospod M. Slekovec je popisal v tej knjižici kapelico Žalostne Matere božje v Središču in njeno zgodovino. G. Slekovec pravi, da nemško ime *Polstrau* prihaja od slovenskega *Polostrov*, „kajti gradič, okoli katerega so si ljudje hiše in v bližini tudi cerkvico sv. Jerneja postavili, je stal na osredki Save“ (str. 4). Omenja se v listinah najprej l. 1307. Na kraju, kjer stoji zdaj kapelica, je stal že kmalu po letu 1479. zidan križ, kapelico so pa postavili l. 1630. Gosp. Božidar Flegerič piše v svoji nam poslani oceni: „G. Slekovec je sestavil tudi za Lapajnetovo ‚Zgodovino štajerskih Slovencev‘ podatke o Središču, katere pa zdaj ta knjiga popravlja, n. pr., da je bila kapelica postavljena l. 1637. Tam smo čitali (str. 134.), da so

Lavrencij Herg,
stolni prošt v Mariboru.

l. 1532. Turki razdejali gradič na sedanjem Gradišču nedaleč od Središča, tu pa, da so Turki razdejali središki grad l. 1479.“

V drugem delu popisuje g. pisatelj življenje 36 srediških tržanov in 26 drugih duhovnikov, ki so v tej kapelici pevali novo mašo, posebno pa zlatomašnika gg. stolnega prošta lavantinskega Lavrencija Herga in Matija Šinko, vpokojenega profesorja in župnika. Prvega sliko podajemo tudi mi. Rojen je bil v Središču 9. avg. 1829 ter bil posvečen v mašnika 25. julija 1852. Knezoškof Anton Mart. Slomšek ga je poklical 1. oktobra 1859 kot začasnega profesorja cerkvene zgodovine in arheologije v Maribor. Od l. 1861. dalje je bil skozi devetnajst let župnik v Lembahu. 1880 je postal kanonik. Spisal je več dobrih

Kapelica Žalostne Mat. Božje v Središču.

nabožnih knjig: „Venec pobožnih molitev“ (prvi natis l. 1858, sedmi l. 1898), „Duhovni Vrtec“ (peti natis 1893), „Svete pesmi za šolarje“ (četrti natis 1888), „Zbirka narodnih pesmi I. in II. zv., „Venite adoremus“ (1900) i. t. d. — Ta knjižica je gotovo v čast središkemu trgu, a tudi za nas vse važna zaradi mnogoterih v njej nabranih domovinoznanskih podatkov.

L.

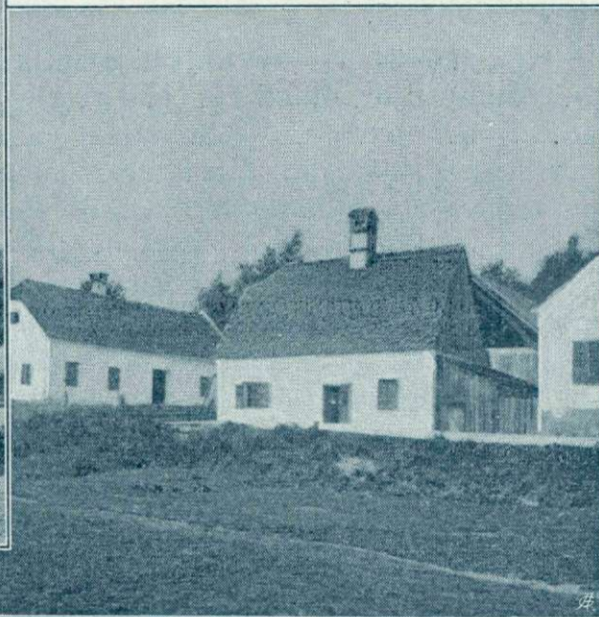

HRVAŠKA.

KNJIGE „DRUŽTVA SV. JERONIMA“ ZA L. 1902.

„Društvo sv. Jeronima“, katero izvršuje med Hrvati isto nalogo, kakor pri nas „Družba sv. Mohorja“, je izdalo pred kratkim knjige za l. 1902. Vsak član je prejel štiri knjige, in sicer sledeče:

1. **Mučenici.** Pripovijest iz dobe drevnih krščana. Napisao Milutin Mayer. — 80. Str. 142. — Mučeniško dōbo prvih kristjanov so že mnogokrat opisovali. Hrvatje poznajo v prevodu „Fabiolo“ in „Quo vadis“, Ivan Tkalčić je napisal že v šestdesetih letih svojo „Severilo“, katere dejanje se vrši v Sisku, a v „Mučenikih“ je stopil prvič pred hrvaške čitatelje mladi, nadarjeni učitelj Milutin Mayer. Dejanje njegove povesti se začinja v Rimu v onih dneh, ko se je cesar Prob, ko je zmagal v Mali Aziji Palfurija, slavno vračal v Rim. Krščanstvo pridobiva vedno več pristašev, kristjanka je že Lukrecija, žena centuriona Marka Emilija, katera s pravo materinsko ljubeznijo vzgaja svojega sina Julija. On še ni kristjan, vendar se mu studi mehkužno življenje odličnih Rimljanov, njihova okrutnost in trpinčenje suznjev. Njegovo plemenito mišljenje

Rojstna hiša Hergova v Središču.

vpliva tudi na njegovega prijatelja Valerija, sina senatorja Marcela Valerija. Oba se pokristjanita. Julij umre v Rimu mučeniške smrti; Valerija pošljejo v sremske kamenolome. Pod cesarjem Dioklecianom se je ponovilo še enkrat preganjanje, in tedaj je umrl tudi Valerij s tremi drugovi, ker niso hoteli izklesati Eskulapovega kipa (primeri Medovićevo sliko: „Sremski mučeniki“, „Dom in Svet“ l. 1901, str. 425). Dioklecian je odložil l. 305. cesarsko čast, in za kristjane se je začela nova doba — doba zmage,

Pisatelj je z veseljem in navdušeno pisal svojo povest. Prav zanimivo pripoveduje, in ljudstvo bo gotovo zelo rado čitalo njegovo povest. Lepo je opisal življenje v Rimu, pobožnosti v katakombah, muke v amfiteatru, živo vero in značajnost starih kristjanov. A

ker je v drugem delu prenesel dejanje na domača tla v mesto Sirmij, bodo čitali naročniki s še večjim zanimanjem. Pisatelj kaže lep dar za zgodovinske povesti in upamo, da ga še večkrat srečamo na tem polju.

2. **Čovjek snuje, Bog odredjuje.** Pripovijest iz seoskoga života. Napisao Dragutin Jovan. — 80. str. 140. — Pisatelj, zagrebški učitelj, nam je podal povest iz kmečkega življenja in opisal dva Bartolićeva sina: dobrega in marljivega Pavla in lahkomisljenega Franja. Ker hoče Pavel vzeti ubogo deklico, mora iz hiše, ali Bog ga ne zapusti. Franjo se pa oženi z bogato ali ničemurno Jago, zapravlja očetovo domovino, pada vedno bolj in nazadnje žalostno umrje. Pavel se zopet vrne na očetov dom, in oče še za časa popravi, kar je zakrivil s svojo trmoglavostjo. Povest se čita gladko, vendar se pisatelju pozna, da mu niso znane vse podrobnosti kmetiškega življenja.

3. **Pripovijesti iz hrvatske povijesti.** IV. dio. Napisao dr. Rudolf Horvat. 80. str. 146. — „Društvo sv. Jeronima“ je izdalo že v prvih letih svojega življenja hrvaško zgodovino, katero je za ljudstvo priredil Šime Balenović. L. 1886. je začelo izdajati „Pripovijesti iz hrvatske povijesti“, katerih je tri snopiče prav mično in popularno napisal znani hrvaški zgodovinar prof. Vjekoslav Klaić. Ker se je ta pisatelj posvetil pisanju velike hrvaške zgodovine, nadaljuje njegove „Pripovijesti“ dr. Rudolf Horvat. V tem snopiču je opisal največ junake, kateri so se proslavili v bojih s Turki, začenja s Španjolci v Zagrebu (l. 1528.), a završuje s smrtjo Nikole Zrinjskega. (l. 1566.) Ljudstvo bo gotovo z veseljem sprejelo slavno svojo zgodovino, posebno ker se je pisatelj trudil, da piše poljudno.

4. **Danica.** Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za god. 1903. — 80. str. 243. — „Danica“ je tiskana letos v 45.000 iztiskih in prinaša obilo daljših in krajših spisov poučne in zabavne vsebine, Posebej omenjam, članka dr. S. Bosanca: „Marko Marulić, otac hrvatskoga umjetnoga pjesništva“, v katerem je pisatelj v kratkih potezah opisal znamenitosti in zasluge slavnega Marulića. Vsak čitatelj najde v „Danici“ obilo zanimivega gradiva, ki mu bo zabavalo in blažilo srce. Da bi le „Danica“ našla obilo čitateljev in iztisnila razne druge koledarje, v katerih se ne pazi toliko na vsebino!

„Društvo sv. Jeronima“ je imelo v preteklem letu 15.539 članov in 341.435 K 51 h imetka. Prihodnje leto izda razen „Danice“ še sledeče snjige: 1. „Nasljeduj Krista“ v

prevodu dr. Bosanca, 2. „Prirodni zemljopis“ dr. M. Šenoe in 3. drugi zvezek Kosmákovih: „Slik iz svakidanjeg života“. Naj bi koristno društvo v dobi slovanske vzajemnosti našlo tudi med Slovenci obilo članov in prijateljev!

Janko Barlè.

ČEŠKA.

Boh. Adámek: **Horské ovzduší.** Básně. V Praze. 1902. Nákladem Fr. Šimáčka. Cena 2 K. — Boh. Adámek ni plodovit češki pesnik. Na slovstveno polje je stopil l. 1869. s pesmijo „Kytička“, pozneje je zložil dve drami „Salomena“ in „Heralt“. Po velikem uspehu svojih dram je obmolknil in samo pri raznih slavnostnih prilikah se je njegovo ime pokazalo pod nekaterimi pesmimi. A pesnik je v svojem planinskem Tuskulu na tihem delal. L. 1900. je predložil v rokopisu „Češki Akademiji“ gori navedeno zbirko, katera je bila obdarovana s Pippich-Havelkovo nagrado. Zbirka je izšla zdaj v založništvu Fr. Šimáčka v Pragi. Pesnik sam pravi o svoji knjigi: „Knjiga pesmi zasleduje ozračje planinskega kraja, našega kraja. Ni zadovoljna samo s potezami in zunanjiimi barvami, temveč seza na dno same duše značilnega kraja.“ S temi besedami je pesnik sam zadosti označil svoje najnovejše poezije. In kar je hotel v svoje delo položiti, to je v resnici položil vanj. Iz zbirke diši čist, zdrav planinski zrak, ki ni napojen s parfumom salonov niti z dišavami iz umetnih gredic. V primeri z elegantnimi ter briljantnimi verzi Vrchlickega, Čecha in Zeyera so nekateri verzi Adámkovi sicer nekako trdi, grčavi, vendar se jih bravec kmalu privadi. Zeló krasne so pesmi „Bludičky a světla“, „Váhy“, „Svatá práce“, „Vrby“, „Pohřeb na saních“ in „Pohřbený hřbitov“.

Ant. Klášterský: **Cestou podle moře.** Kniha básní. V Praze. Nákladatel'ské družstvo „Máje“. 1902. 80. Cena K 2.40. — Morje, njega neskončni mir in skrito življenje ter njegova grozna jeza — koliko neizcrpnega gradiva za pesnika! Klášterský je segel v to poezijo. Svojo knjigo je nazval po uvodni pesmi „Cestou podle moře“. Izprehaja se na obrežju Italije, ali pri tem se njegov duh tudi spominja domovine. Iz verzov, polnih harmonije in milobe, vam dehté naproti sladki vonji Italije, s pesnikom blodite po mehkem morskem pesku, ž njim gledate jutranjo krasoto morja, poslušate šumljanje in jezo njegovo, izprehajate se po Florenciji, Veroni itd. Polagoma pa opazite,

da vas pesnik ne vodi samo ob obrežju južnega morja: njegovo morje se začenja razširjati v morje celega življenja, ki nas vse obkroža s svojimi izpremembami in nevarnostmi. Pisatelj pozna, kaj je bolelost, kaj je trud in delo. Njegovo rešilno upanje tiči v globokem družinskem čuvstvu, katero se kaže v ljubezni do staršev, soproge in otroka. Zlasti svoji soprogi in svojemu otroku posvečuje pesnik verze, ki so polni iskrenega čuvstva. Kdor išče v le-ti pesniški zbirki več nego samo kratkega časa, kdor v nji išče globokosti misli in dušeslovne vivisekcije, tisti z zbirko ne bo zadovoljen. Ali kar se mene tiče, zmerom rad čitam pesmi Klášterskega, ker so to verzi, o katerih piše francoski pisatelj O. Mirbeau: „Ce, qu' il y a de sublime dans les vers, c' est qu' il n' est point besoin d' être un savant pour les comprendre et pour les aimer . . . au contraire . . . : Les savants ne les comprennent pas et, la plupart du temps, ils les méprisent, parce qu' ils ont trop d' orgueil . . . Pour aimer les vers, il suffit d' avoir une âme . . . une petite âme toute nue comme une fleur . . . Les poètes parlent aux âmes des simples, des tristes, des malades . . . Et c' est en cela qu' ils sont éternels . . . To, kar je vzvišenega v verzih, obstoji v tem, da ni treba biti učenjak, da bi jih človek razumel in ljubil . . . nasprotno: Učenjaki jih ne razumejo, največkrat jih prezirajo, zato ker so polni napuha. Da se verzi razumejo, je dovolj, imeti dušo, dušo popolnoma čisto kakor cvet . . . Pesniki govorijo dušam preprostim, žalostnim, bolnim . . . In v tem je njih večnost.“

Adolf Velhartický: **Ghisola**. Epická básněn. Král. Vinohrady. Nákladem Moderního života. 1902. — Odkar je Zeyer umrl, se ni prikazala v češkem slovstvu daljša epična pesem. Zeyer je bil zadnji, ki jo je negoval. Pisatelj „Ghisole“ je brzkone mislil, da že zbok tega čitateljem zelo ustreže. — V predgovoru pove, odkod je vzel gradivo za svojo pesem. Vzel ga je iz ene tercine Dantovega Pekla, ki slôve:

„Věř, já jsem onen, jímž Ghisola krásná
se podrobila Marchesove vůli
jak hnusná ona zvěst dí mnohohlasná.“

Oni zavrženec, ki tako govori, je Venedico Caccianimico iz Bologne, ki je svojo sestro Ghisolo prodal ferarskemu plemenitašu Obizzu d' Este. Iz tega je Velhartický naredil celo pesem, v kateri se Ghisola opeva kot vzor čistosti in nedolžnosti, tako da se rajši sama umori, kakor da bi se vdala pohotnosti ferarskega plemenitnika. — Celó delo je sicer zanimivo pisano, ali vendar mu nedostaja prave

moči in živahnosti; razen tega ga katoliškim čitateljem ne morem priporočiti zaradi tega, ker je v njem sirova žalitev sv. Očeta.

M. Jahn: **Udolím života**. Povídky. V Praze. 1902. Nakladatel J. Otto. — Jahnove „Povídky“ spadajo med boljše povesti. Predmeti so vzeti iz češkega vaškega življenja. V knjigi je dvanajst povestic, izmed katerih so najboljše: „Svědomy“, „Příživník“, „Ztracené stopy“, „Dvojí cestou“, „Rozpadlé kulisy.“ Zlasti ginljivi sta črtici „Příživník“ (o bratski ljubezni) in „Ztracené stopy“, kateri je vzet predmet iz otroškega življenja. Knjigi bi morda bolje pristojal naslov: „Z lidské bídy“, ker opisuje cela bodisi dušno bodisi telesno revščino in bedo. Vse v povesticah pa je dušeslovno utemeljeno, na svojem mestu ter zanimivo in resnično.

Fr. Štingl.

POLJSKA.

Davnost in pomen poljskega jezika.

Ob času narodnih borb se morajo narodi ozirati v svojo preteklost, da znajo ceniti dragocenost svojih posestev in zakladov, katere morajo braniti, in da v tem dobijo novega poguma in nove podpore za bodočnost. Poljski narod se je v borbah za svoj obstanek rad oziral v svojo politično preteklost, mnogo premalo se je pa oziral v preteklost svojega najvažnejšega narodnega zaklada: v preteklost svojega jezika. Ko so se drugi slovanski in neslovanski narodi trudili, da bi dali svojemu jeziku kolikor mogoče samoroden značaj in ga očistili onih primesi, ki se ne vjemajo z duhom jezika, so Poljaki preveč zanemarili splošno zgodovinsko in slovansko filologijo, ker so se zavedali starosti in razvitosti svojega lastnega književnega jezika.

Na kulturno važnost zgodovine poljščine je v preteklem letu opozoril svoje rojake znani poljski literarni zgodovinar dr. Aleksander Brückner, ko je dné 18. oktobra v Krakovu predaval o davnosti in pomenu poljskega jezika.¹⁾ Govoril je o jeziku v kolikor je nerazdružljivo zvezan s kulturo kot sredstvo in orodje omike in književnosti. Kulturno stališče jezika je velikega pomena, ker se ravno kulturno stanje jezika dá z največjo določnostjo preračunati in se ne more falzificirati.

Pri nas, pravi dr. Brückner, imamo razna obrambna društva, nimamo pa društva, ki bi

¹⁾ Predavanje je objavil varšavski dnevnik „Słowo“, št. 254, 255 in 256.

varovalo jezik, da ga ne bi kvarili in samovoljno ravnali ž njim. Tudi v jezik se je vtihotapila ona poljska anarhija: pri nas na Poljskem dela vsak, kakor hoče. Ravno jeziku bi morali posvetiti največjo skrbnost in zelo važno bi bilo društvo, ki bi skrbelo za čistost jezika in za obrazovalnost njegove zunanje oblike.

Poljaki so dolžni spoštovanje svojemu jeziku, zato se morajo poučiti o njega pomenu, kaj je ta jezik in zakaj ga morajo ceniti.

Poljski jezik je jako star, tako kakor drugi slovanski jeziki. Pred drugimi slovanskimi jeziki se odlikuje po tem, ker tvori nekako središče med njimi, kakor je tudi poljski narod naseljen v sredi med slovanskimi narodi. Drugi slovanski narodi so prehiteli Poljake v oceni svojih prvotnih jezikovnih razmer. Navadno se je prezirala zgodovinska važnost poljskega jezika, ker Poljaki niso bili v zvezi s slovansko znanostjo.

Če pogledamo globlje v poljski jezik, v topografično poljsko nomenklaturu, vidimo, da je ravno ta integralni del poljskega jezika najstarodavnejši med vsemi slovanskimi. Tudi Rusi, ki so o tem bolje poučeni kakor Poljaki, to priznavajo. Drugi dokaz za starodavnost poljskega jezika so nosniki, ki so se v njem še popolnoma ohranili. Važna posebnost poljskega jezika je bogastvo samoglasnikov.

Notranji značaj poljskega jezika je najlepši dokaz za njega starodavnost. Drugi Slovani tega niso videli, ker jih je od tega odvrčala množina tujih izrazov v poljskem jeziku. To je res slaba stran poljskega jezika. Kakor so Poljaki v trgovini in obrti prezirali poljsko meščanstvo in podpirali tujce, Nemce, Italijane, Škote, Armence, žide, podobno so tudi svojim praslovanskim izrazom odpovedali gostoljubnost. Če ne gledamo toliko na množino, ampak bolj na raznolični značaj tujih besed, se prepričamo o krepki poljski kulturi, ki ni bila enostransko odvisna od tujcev, ampak je bolj samostojno sprejemala kulturno gradivo od raznih narodov. Pri tem je res preveč prezirala bogastvo svojega jezika; šele v najnovejšem času so začeli nekateri pisatelji v kulturni književni jezik uvajati pristne poljske izraze, ki so se še ohranili v narečjih.

K tem Brücknerjevimi opazkam bi se dalo še marsikaj dostaviti. Poljski jezik se je začel med slovanskimi narečji najprej razcvitati, in sicer brez zveze z drugimi Slovani. Individualistični značaj poljskega naroda je tudi jeziku vtisnil poseben pečat. Poljski jezik je v svojem bistvu, v nosnikih in v bogastvu samoglasnikov, v sintaksi in slogu res še dobro ohranil značaj in duha starega slovanskega

jezika. Vsled svojega nenavadno individualnega razvoja se je pa v svoji terminologiji in zunanji obliki vendar jako oddaljil od starega slovanskega jezika. Zato je južnovzhodna slovanska jezikovna skupina (Rusi, Bolgari, Srbo-Hrvati in Slovenci) v svojem besednem zakladu ostala splošno mnogo bližja staroslovanskemu jeziku.

Če se vprašamo, zakaj niso Poljaki bolj ohranili v svojem jeziku zveze s starim slovanskim in s sedanjimi slovanskimi jeziki, bi pač našli dovolj vzrokov v poljski zgodovini. Glavni razlog je gotovo ta, da Poljaki takrat, ko so imeli drugi Slovani že svoj književni jezik v cerkvenem staroslovanskem jeziku, še niso imeli svojega književnega jezika. V naslednjih stoletjih so se drugi slovanski jeziki razvijali le malo; poljski jezik je pa ravno v teh stoletjih napredoval najodločnejše po svoji lastni poti, popolnoma samostojno, brez zveze z drugimi Slovani. Važen razlog je tudi ta, da so oni poljski krogi, ki so odločevali zgodovino poljske države in kulture, dosledno prezirali preprosti narod, ki je v jezikovno-kulturnem oziru najvažnejši faktor. Poljsko plemstvo je vedno hotelo imeti odločilni vpliv in je zato oviralo pravo narodno politiko. Rajši so podpirali tujce, kakor pa da bi dovolili lepši razvoj poljskemu meščanstvu, ki bi bilo dalo državi bolj narodno smer in tvorilo most, po katerem bi si mogel narod priboriti vpliv na zgodovino in kulturo. Poljsko plemstvo se je mnogo premalo zavedalo onega zgodovinskega in kulturnega poslanstva, ki ga je Previdnost odločila poljskemu narodu, ko mu je dala mesto v središču Slovanstva.

Te razmere so vplivale na razvoj poljskega jezika; zato se kaže v njem vpliv onega duha, ki je uničil nekdanj mogočno poljsko kraljestvo.

Sijajnejša je preteklost poljskega jezika, če se ozremo na njega kulturni pomen. Najzanesljivejši znak za veliki kulturni pomen poljskega jezika je ta, da se ni omejeval samo na Poljsko, ampak je segal preko mej Poljske in s svojo kulturno silo osvajal narode, preden jih je dosegel poljski meč. Tako je na poljščino v XI., XII. in XIII. stoletju jako vplival staropruski jezik¹⁾; v ostankih tega jezika so učenjaki našli mnogo izrazov poljskega izvora. Vsled zgodovinskih razmer tukaj poljski kulturni jezik ni izvršil svojega poslanstva, katero je bil začel že tako zmagovalno. Poljska je svojo kulturno silo obrnila proti vzhodu.

¹⁾ Nam se zdi, da je Brückner prezrl, da so bili v severnonemških pokrajinah naseljeni Slovani, ki so se pomešali s Prusi in Nemci in podlegli germanizaciji.

Danes se nam zdi skoraj neverjetno, kako velik je bil kulturni vpliv poljskega jezika na severnovzhodne in južnovzhodne sosede. Bili

Najznamenitejši izmed starejših pesnikov rumunskih izročja Ivanu Sobieskemu pesem, pisano v poljščini.

K. GUSOV.

SOJENICE.

so časi, ko je bil poljski jezik celo v Rumuniji jezik izobraženih slojev. Značilen je dogodek, upodobljen na nekem reliefu v Bukareštu:

Najbolj je poljski jezik vplival na jezik maloruski. (Termin „maloruski“ ima Brückner za edini zgodovinsko opravičeni izraz.) V XVI.

in XVII. stoletju so Malorusi v Lvovu, Vilni in drugod pisali svoje knjige z ruskim pravopisom, toda zlog in duh je bil poljski. Pa to ni bila le posledica poljskega gospodstva nad Malorusi, ker se podoben vpliv, dasi manjši, kaže tudi v velikoruskem jeziku. V ruskem jeziku je neprimerno več poljskih besed, kakor ruskih v poljščini.

V onem času, ko je bil staropruski jezik pod poljskim vplivom, je na litevski jezik vplivala ruščina. Od XVI. stoletja pa je pojemal ruski vpliv; na njegovo mesto je prišel poljski. Litvani novega vpliva niso razločevali od prejšnjega; ohranili so od Rusov izposojene besede in jim dali poljsko obliko ter privzeli mnogo novih poljskih besed. Tako je litevski jezik, v katerem so Litvini pisali še pred nekoliko leti, postal napol poljski. Zdaj izkuša „Mlada Litva“ svoj jezik očistiti in zajema iz starodavnega besednega zaklada, ki je pa le malo znan Litvinom; zato morajo v opombah pojasnjevati take izraze.

Dandanes stroga nadvlada tujih držav in narodna samozavest sosednih narodov izključuje vpliv poljskega jezika preko njega etnografičnih mej. Zato se pa poljskemu jeziku odpira manjše, novo, dasi pravzaprav prastaro polje v Šleziji. Že Piasti so izgubili Šlezijo, ki je bila s tem cela stoletja odtrgana od Poljske in njenega vpliva. Zdaj pa v Šleziji iznova vstaja poljsko narodno življenje. Poljski jezik se je ohranil med preprostim narodom. Duhovniki brez vsake velikopoljske agitacije budé stoletja vspavano narodno zavest, in poljski narod prihaja na dan.

Najbolj se pa poljski jezik med slovan-skimi odlikuje po svoji novi mogočni literaturi. Poljska literatura se lahko meri z rusko in daleč prekaša češko.

„Zato ne samo naš jezik“, pravi Brückner, „ampak tudi novejša literatura najlepše priča o naši sposobnosti in pravici do življenja,“
F. Ks. G.

„Matica Poljska“ je iz ustanove Kościuszkega pred kratkim izdala prvo knjigo pod naslovom „**Tadeusz Kościuszko**“, spisal A. Chołoniaewski. Delo je spisano, kakor zahteva ustanova, v patriotičnem duhu. Na podlagi najnovejših znanstvenih raziskavanj slika pisatelj Kościuszka kot cvet in krono celega naroda. Knjiga je lepo opremljena z mnogimi slikami; ima 40 navadnih in dve barvani sliki. — Vel. 8°, str. 133, cena 1 K.

Ognisko. — V Varšavi je pred kratkim izšla prva številka novega mesečnika „Ognisko“ pod uredništvom L. Straszewicza. List je urejen popolnoma na nov način, kakršnega dozdej še ni bilo v poljskem časopisju. List je namreč bogato ilustriran in ima namen vedo popularizirati, širiti jo v najširše vrste občinstva. Prva številka ima 15 tiskanih pol vel. 8° in 70 ilustracij. Ker ima list namen širiti izobrazbo v najširše kroge in tudi v nižje sloje, zato je nenavadno po ceni; v Rusiji stane 4 rublje, v Avstriji 10 K. — Poleg mnogih raznovrstnih znanstvenih člankov bo v listu zastopano tudi leposlovje. Ne moremo še popolnoma presoditi, v kakem duhu bo list urejevan, vendar je videti, da se bo držal srednje poti in se izogibal vseh kočljivih vprašanj.

Koncert „Glasbene Matice“ dné 18. januarja 1903. — Razlika mika. Po tem pregovoru nam je zadnjič „Glasbena Matica“ ponudila brez šumečega vojaškega orkestra bogat glasbeni užitek. Na vzpored je dela malone same češke skladbe čeških skladateljev. Sodelovali sta tudi dve mladi češki umetnici: gdč. Magda

Dvořák, koncertna pevka v Pragi, in gospodična Marija Herites, virtuosinja na goslih iz Prage. Vzpored je prijetno menjaval s solotočkami za petje in z mešanim ter moškim zborom. „Moravski dvospevi“ dr. A. Dvořáka so krasne skladbe, polne ognja in čuvstvanja, in priznati se mora, da jih je mešani

zbor „Glasbene Matice“ pod vodstvom gospoda M. Hubada tako točno izvedel, da so si proizvodi drug za drugim osvojili pot do src občinstva, ki jih je sprejelo z odkritim navdušenjem. Moški zbor nam je s finim prednašanjem podal novi zbor A. Foersterja: „Povejte, ve planine“, ki krasno tolmači čuvstva domorodnega pesnika za svobodo slovanskega rodu. Glavne točke vzporeda pa sta zavzeli mladi umetnici iz Prage. Gdč. Magda Dvořák je pela najprej dve skladbi svojega očeta: pesem „Lahko noč“ in arijo iz opere „Rusalka“. Nato nam je zapela tri „Libicke pesni“ (češke narodne). Pevka disponira z obsežnim, močnim glasom, je imela natančne, pazne učitelje ter se zna tudi vtopiti v glasbo samo. Zlasti „Libicke pesni“ je podala občinstvu s toplim temperamentom. Ali dasi je pevski del občinstvo brez razlike odobraval, moramo priznati, da nas je violina najbolj iznenadila. Gdč. Marija Herites je skromna, nežna mladostna prikazen, ki je nastopila tako ponižno, brez vsakega zunanjega nakita, da bi

pač po tem nastopu nihče ne bil pričakoval kaj izrednega. A ko je jela svirati Mendelssohnov „Koncert“ v e-molu si je v hipu osvojila poslušalstvo, ki je vsak komad na koncu spremljalo z zaslužno pohvalo. Kajpada ne obvlada še violine s tisto samozavestjo in energijo, ki je lastna prvim umetnikom — milo, nežno kipi izpod njenih prstov strune glas — ali dvoje ji moramo pripoznati: imela je izvrstno šolo ter bode čast delala povsod svojim učiteljem, kaže pa tudi izreden talent za razumevanje in prednašanje najtežjih skladeb. Zato si sme obetati, ako vztraja na tem potu, še sijajne umetniške bodočnosti. Zaspirala je tudi Saint-Saëns-ov: „Rondo capriccioso“, dr. A. Dvořákov: „Balado“ in Ševčíkov „Češki ples“ op. 10. s prvim mladostnim ognjem. Kakor rečeno: virtuoziinja, ki je pri svojih mladih letih dospela že tako daleč, nam podaja najsijajnejših upov za bodočnost. V tem pogledu le čestitamo njenim učiteljem in češkemu narodu. — Posamne točke je spremljal g. Josip Procházka na klavirju z veliko vztrajnostjo in razumnostjo.

K.

Naše slike.

„Bronasta kača“ (str. 73.) ruskega slikarja F. A. Brunija (gl. str. 92.) je pretresljiva slika prizora, katerega nam popisuje sveto pismo izza bivanja Izraelcev v puščavi. Izraelci so zopet godrnjali in se upirali božjim naredbam. „Zato je Gospod poslal strupenih kač med ljudstvo. Ko so kače že mnogo Izraelcev opikale in umorile, so prišli k Mozesu ter so dejali: „Grešili smo, ker smo govorili zoper Gospoda in tebe; prosi, da nam odvzame kače!“ In Mozes je molil za ljudstvo. In Gospod mu je rekel: „Naredi bronasto kačo ter jo postavi v znamenje: kdorkoli bo pičen in jo bo pogledal, bo živel.“ (IV. Moz. 21.) Na sliki vidimo bronasto kačo, predpodobo Zveličarja na križu. Zadaj v sredi stojita Mozes s palico in Aron v višjeduhovskem oblačilu. — „Evropa vstopa v Ameriko.“ Na str. 89. vidijo čitatelji črtež k sliki Aleševi (glej str. 83). Umetnik je hotel

izraziti zgodovinsko razmerje evropskih in ameriških narodov. Evropa se je pripeljala z vzhoda čez široko morje. Ne kot razširjevalka krščanske omike, ampak s sekuro v roki, s sovražnim pogledom je stopila na tuja tla. Rdečkožec je začuden vzel iz ust pipo miru. Od tega trenutka sta se borili na življenje in smrt dve plemeni človeškega rodu. Slabejši se je moral umikati močnejšemu, Evropa je prodrala v Ameriko, in kavkaško pleme je izpodrinilo rdeče domačine. — „Zadnja večerja“ (str. 105.), katero je naslikal ruski slikar F. K. Ge, je čisto posebna po svoji koncepciji. Jezus je izgovoril usodne besede: „Eden izmed vas me bo izdal“ (Jan. 13, 21.) Janez, ki mu je slonel na prsih, ga je vprašal, kdo da je ta nesrečnež, in Jezus je pomočil kruh in ga dal Judežu. Ta ga je vzel in šel vun v črno noč. — „Sojenice“ K. Gusova (str. 121.) pa imajo mnogo opraviti in še več govoriti. Stara slovanska pravljica pripoveduje, da kadar se rodi otrok na svet, pridejo

tri vile sojenice in mu prorokujejo dobro ali slabo. In kakor one napovedó, tako se zgodi. Tudi k našemu malemu Francku so prišle tri sojenice. Mlade niso, lepe tudi ne, a upajmo, da vendar prav in dobro sodijo! — Amerikanci imajo svoj poseben okus. To se vidi tudi na spomeniku, ki so ga postavili predsedniku Združenih držav Severne Amerike (str. 128). Roosevelt je predrzen jahač. Še na izprehod jezdi tako hitro, da mu komaj sledi spremstvo. In kot takega burnega „sportsmana“ nam ga predstavlja tudi naš spomenik.

Anton Stöckl.

Prošli mesec je umrl nadarjen in mnogozaslužen slovenski glasbeuik, kateri je pa že v mladosti zapustil slovensko domovino in živel na Hrvaškem.

Anton Stöckel je bil rojen l. 1850. in je živel v Ljubljani v najhujši dóbi slovenske dramatike. Takrat v starem deželnem gledišču Slovenci niso smeli nastopiti. L. 1868. je deželni odbor dovolil Slovencem le en večer na mesec, a še od tega je moralo „Dramatično društvo“ prepustiti polovico dobička ravnatelju nemškega gledišča! V takih časih je bilo seveda težko delovati, in zato se ne čudimo, da je l. 1877. zapustil Ljubljano kapelnik Anton Stöckl, kateri je vodil mlade igravce in pevce skozi osem let v tej prvi dóbi slovenske dramatike.

V Zagrebu je našel ugodnejše razmere. Postal je učitelj glasbe na deželnem glasbenem zavodu, kjer je za Zajcem postal tudi koncertni vodja. Hrvatom je odgojil lepo vrsto dobrih glasbenikov.

Največ je skladal v svojih mladih letih, a mnogo je pozabljenega. Sam je imel za svoje najboljše delo „Čarovnico“, komično opereto z besedilom J. Alešovca. Bila je ob svojem času jako priljubljena na slovenskem odru. Mnogo skladb je instrumentiral. Tako je preskrbel instrumentacijo veseloigri „Strehar“ in spisal godbo Alešovčevi igri „Dimež, strah kranjske dežele“. Spisal je napeve Ogrinčevl glumi „Kje je meja?“, godbo Jacobsonovi burki „Hišina“, Gruberjevi narodni igri s petjem „Cerkvenodolski župnik“, Goldonijevemu enodejanju „Dva gospoda pa jeden sluga“, Kaiserjevi igri „Cigan“ in Nestroyevi šaloigri s petjem „Pavliha“. Ko so uprizarjali „Starega korporala“, burko „Robert in Bertram“, Kaiserjevo burko „Denar, sveta vladar“, igrokaz „Na kmetih“, Lemojnovi igro s petjem „Materin blagoslov“ (pozneje Ant. Foerster) in še druge stvari, potrebovali so A. Stöckla, ki je pridno pisal godbo. — Sicer se malokdo še spominja vseh tih del, vendar zasluži rajni skladatelj, da se njegovo ime s častjo imenuje v zgodovini slovenske umetnosti, saj je bil med njenimi najzaslužnejšimi utemeljitelji.

† Janez Urbas-Selko.

4. januarja t. l. je v Vavti vasi na Dolenjskem umrl bogoslovec Janez Urbas, iz „Vrtca“ in „Angelčka“ znan pod imenom Selko. Pri teh listih je bil zadnja leta med prvimi, reči smemo med najboljšimi sotrudniki.

Rodil se je 3. marca 1882. na Volčjem, v bloški župniji. V razredih in na gimnaziji je bil večinoma vseskozi odličnjak. Tretješolec je prišel v „Alojzijevišče“ in je tu bival do mature, ki jo je napravil z odliko; po maturi pa se je vpisal v semenišče. Srčno je želel, da bi kdaj kot svečenik stal pred oltarjem.

Dasi vedno bolehen, je bil razborit, vesel mladenič nenavadno živahnega duha. Prožnost misli se zrcali v njegovih črticah, raztresenih po „Angelčku“

† Janez Urbas-Selko.

1900, 1901, 1902 in „Vrtcu“ l. 1901 in 1902. V našem mladinskem slovstvu so nekaj prav posebnega; pri prijateljih mladine je z njimi zbudil veliko zanimanje.

Rado se poudarja, da mlad pisatelj začni pri otrocih, in ne ravno redkokrat se čuje, „da je za otroke vse dobro“. Druga misel se obsoja sama, s prvo se strinjamo le tedaj, če pisatelj tudi pozna otroško dušo, če je sposoben, da se vživi in zamisli vanjo. Selko je bil mojster v tem. Njegovo čuvstvo je nežno, pristrčno, polno ljubezni. Z nepopisno milobo se žalosti v težavah, ki tarejo mladino, se z njo raduje v veselju, jo vodi na pravo pot, če pada, ter jo hvali in vzpodbuja, ko vstaja (prim. „Vrtec“ 1901: „Oče, kje je moja obleka?“ „Jaz bom nesel venec“, „Mamica, kje si?“ ali „Angelček“ 1902: „Pri-

povedka o ljubezni“, „Biser“, „Lojzek, pojdi k meni, povedal ti bom povest“ in drugih več). Med črticami jih je nekaj, ki so pravi biseri.

Motiv jim je navadno materinska ali očetovska ljubezen, četrta ali sedma božja zapoved, prav pogosto pa smrt. Dasi je znal biti humorističen (primeri „Naši otroci“ v „Angelčku“ 1902.), je večina teh ljubkih črtic prepojena z globoko žalnostjo, s slutnjo neke daljnje, nepojmljive, velike nesreče. Bil je šele v razvoju, vendar dihajo njegovi spisi možato resnost, oplojeno z idealnim hrepenenjem po plodonosnem delu.

Koliko mladim ljudem se studi življenje, ker ne vedó, kako bi ga rabili, tu pa je zamrla, komaj vznikla iz kali, nadepolna moč, ki je hrepenela po življenju, po delu za Boga in domovino! Selku časten spomin!

VI. K.

K zgodovini slovenske stenografije je objavil zagrebški „Stenograf“ zanimiv prinos: „Slovensko stenografijo“, katero je po Gabelsbergerju spisal in sestavil France Hafner, nadučitelj štirirazredne ljudske šole v Slovenjem Gradcu na Štajerskem. Profesor Stanko Miholić, ki je objavil rokopis, nam je podal o njem tudi kratko zgodovino in oceno, v kateri pravi: Hafner je prvi prevel Gabelsbergerjev stenografski sestav na slovenski jezik. „Slovenska Matica“ ga je poslala „Prvemu češkemu stenografskemu društvu“ v Prago, da ga naj oceni. Ocena ni bila najpovoljnija, in rokopis je prišel v knjižnico „Saškega stenografskega instituta“ v Draždanih. „Hrvatsko stenografsko društvo“ ga je na svojo prošnjo dobilo od tam, da ga objavi. Iz prevoda se vidi, da Hafnerju niso bili znani prevodi tega sestava v razne slovanske jezike, kajti ko bi jih bil poznal, bi se bil moral nanje ozirati, posebno na češkega. Njegov prevod je vseskozi samostalen; to je na eni strani sicer njegova prednost, a na drugi strani tudi velika hiba. Tudi se Hafner ni držal natančno Gabelsbergerjeve abecede, kakor so delali drugi prevajavci, na primer Heger, Vinković i. dr., ampak je samovoljno menjaval pomen Gabelsbergerjevih znakov tudi tam, kjer ni bilo treba. Tako je n. pr. *n* premenil v *c*, *t* v *j*, *f* v *t*, *ei* v *z*, *ein* v *é*; Gabelsbergerjevega *tsch*, ki ima jako pripraven znak, v Hafnerjevem sestavu ni. Profesor Miholić pravi, da Hafnerjev sestav danes sicer nima in tudi ne more imeti praktične vrednosti, a je vendar zanimiv in poučen zgled iz zgodovine slovenske stenografije.

„Novice“ in „Zgodnja Danica“. Nov duh je zavel v dnevnem časopisju slovenskem. Zato se porajajo novi listi, ki pišejo v smislu novega časa. Pri tem pa sta pešala vedno bolj dva lista, ki sta svoj čas igrala važno vlogo v zgodovini slovenstva. S sklepom lanskega leta so zadnjikrat izšle „Novice“, katere so kot najstarejši slovenski list dopolnile 60. letnik. Pod uredništvom „očeta slovenskega naroda“, dr. Janeza Bleiweisa so bile „Novice“ vodilni

slovenski list ne le v političnih in narodno-gospodarskih vprašanjih, ampak tudi naši najboljši pesniki so v njih objavljali svoje umotvore. A pozneje so propadale vedno bolj, in ko so začele pisati za politično liberalno stranko, jih je vse zapustilo. — „Zgodnja Danica“ je tudi prenehala, dopolnivša svoj 52. letnik. Tudi ona je bila včasih imenitna. Njen vrli urednik Luka Jeran s svojo odkritosrčno besedo in zdravo sodbo ji je pridobil veliko veljavo. Po njegovi smrti se ni mogla več povzdigniti. Mlajši listi so potegnili občinstvo nase. Zadnji čas jo je urejeval msgr. Tomo Zupan.

Dr. Vinko Šercl, slovanski glotolog.

V Ljubljani je že večkrat prav zanimivo predaval g. vseučiliški profesor dr. Vinko Šercl o ruskih razmerah. Začudili smo se, ko smo v razgovoru z njim opazili, da si je v neverjetno kratkem času prisvojil ne le popolnega znanja, ampak tudi izredno spretnost v slovenskem jeziku. Izredna jezikovna nadarjenost g. dr. Šercla je pa uprav čudovita. Dr. Karol Glaser je v „Slovenki“ podal kratek življenjepis, ki je tako zanimiv, da iz njega posnemamo glavne podatke.

Vinko Šercl se je porodil 1843. leta v Berounu na Češkem in je v rojstnem kraju hodil v ljudsko šolo do sedmega leta; 1850. leta pa je njegov oče bil premeščen za uradnika k okrajnemu sodišču v Prago, kjer je mladi Šercl moral zahajati v takozvano „Musterhauptschule“; zaradi nedostatnega znanja nemščine je napredoval le polagoma. 1853. leta je vstopil v latinske šole, ter se je učil tako uspešno, da se je priril med prve součence. 1861. leta se je vpisal v pravoslovje, kakor njegov rojak Al. Vaniček, ki si je sam pridela ime: „Registrator der vergleichenden Sprachforschung“, in je tekom štirih let napravil vse dotične izpite z dobrim uspehom. Istodobno je bil v deželnem zboru tesnopisec za češki in nemški jezik.

V svojem 16. letu se je začel učiti Šercl modernih jezikov in sicer najpoprej laškega in francoskega za praktično rabo; v sedmem gimnazijskem razredu se je bavil z angleščino, španščino, ogrščino in hebrejščino. Kot dijak je hodil pogostoma v vojašnico na Mali strani v Pragi, kjer so se vrstili vojaki raznih narodnosti; skoraj vsaki dan se je tam razgovarjal s poljskimi, ogrskimi in laškimi vojaki. V osmem razredu pa se je poprijel turščine, ciganščine, ruščine, poljščine, holandsčine, perzijsčine in sanskrtščine.

Na vseučilišču je znatno razširil svoje znanje v jezikih in se je pečal z novo grščino, rumunščino, srbščino, portugalsčino, švedščino in danščino. Pri vsem tem pa mu niso zadoščali zahodni jeziki, in s posebnim veseljem se je poprijel tudi orientskih jezikov, na primer kitajščine, japonščine, arabščine, malajščine in tibetščine. 12. dne meseca februarja

leta 1866. je v hiši češkega mecenata Náprstka, ki je bil njegov pokrovitelj, in v prisotnosti mnogobrojnega občinstva pred mnogimi strokovnjaki delal izpit iz raznih jezikov. Med drugimi so bili tam: dr. Gindely za španščino in portugalsščino; profesor Ludwig, sedaj umirovljen profesor v Pragi, za sanskrtščino; Peters za arabščino; Tovner za slovanske jezike, šolski svetnik Köhler za kitajščino in japonščino. Med gosti so bili Palacký, Rieger, Purkině, škof Jirsík, grof Harrach in drugi. O uspehu so poročali skoraj vsi odličnejši časniki v Avstriji. Majnika 1866. l. je odpotoval na Angleško, kjer je ostal čez eno leto. V Londonu je dobil kmalu po svojem prihodu začasno službo v „Britskem muzeju“ kot sodnik pri sestavljanju kataloga vseh knjig o umetnosti, najbolj pa se je tukaj pečal s kitajščino, japonščino in z afriškimi jeziki. Seznanil se je z imenitnim sinologom profesorjem Summersom in s kitajskimi trgovci iz Kvan-tunga in Šanghaja. Zanimivo je, kako se mu je posrečilo prisvojiti si praktično znanje nekaterih afriških jezikov, zlasti pa bušmansčine, ki jo govore v puščavi Kaluhari in ki se sklada iz množice mluskov in drugih bolj živalskih nego človeških glasov. Zasedil je v neki borni krčmi staro kuharico, zamorko bušmanske narodnosti. Ker je bila precej molčljiva in čemerna, jo je pogostil vsakokrat z velikim kozarcem žganja; potem pa je postala jako zgovorna in jezična; ob takih prilikah je Šercl pridno zapisaval besede, stavke in cele pripovedke.

Začetkom l. 1867. je Šercl obiskal Pariz in se tam seznanil s semitologom E. Renanom, slavistom L. Léger-jem, sinologom Pauthier-jem, L. Pagès-jem, profesorjem japonščine, in z drugimi učenjaki. V Parizu so mu ponujali službo tolmača za vzhodne jezike na pariški svetovni razstavi, toda Šercl se je vrnil v London in je ostal rajši pri „Britskem muzeju“.

Junija 1867. je Šercl zapustil Anglijo in je odpotoval na Rusko; istega leta je bila v Moskvi zanimiva narodopisna razstava. V Peterburgu je videl mnogo rojakov s Češkega in med temi tudi dr. Riegerja, ki ga je predstavil tedanjemu petrograjskemu županu N. Bykovu, kateri ga je v svojo bišo vzel za odgojitelja.

Odgojiteljstvo mu je pripuščalo toliko časa, da je na peterburškem vseučilišču mogel poslušati predavanja profesorja Kosoviča o sanskrtščini in profesorja Kazem-Beka, rojenega Perza, o perziščini.

Meseca aprila 1868. je prebil izpit na sanskrtzendoperzijskem oddelku in je dosegel stopnjo kandidata orientalske fakultete. Od naučnega ministra dobivši denarno podporo je odpotoval Šercl na sever, da bi se naučil jezikov ondotnih prebivavcev, zlasti Zirjanov in Samojedov. Na obeh straneh Pečare se razprostirajo nepregledne „tundre“ — močvirnati pašniki, po katerih po leti Zirjani in razstresene jate kočujočih Samojedov razpenjajo svoje borne šotore. Tam je Šercl proučeval jezike in običaje Samojedov in Zirjanov.

Majnika 1869. l. je na podlagi učene razprave napravil magistrski izpit in je postal na harkovskem vseučilišču docent za sanskrt in primerjalno jezikoslovje. Aprila meseca 1870. l. je predložil moskovskemu vseučilišču razpravo: „Ob imenah čisliteljnych“ in dosegel ž njo stopinjo doktorja. Na harkovskem vseučilišču je postal najprej izredni in čez štiri mesece redni profesor primerjalnega jezikoslovja. To službo je opravljal 16 let. Ob oni dobi je hodilo na vseučilišče v Harkovu mnogo kavkaških dijakov, posebno iz pogorskega Dagostana. Pri občevanju ž njimi se je Šercl naučil raznih kavkaških jezikov in napisal slovnice avarskega, češenskega, abhaskega in kazi-kumijskega jezika; gruzinski jezik si je Šercl osvojil že v Peterburgu pod vodstvom profesorja Čubinova.

L. 1885. je bil Šercl na lastno željo in po predlogu popečitelja Petra Lavrovskega premeščen v Odeso in je na tamošnjem vseučilišču predaval dvanajst let; vsled težke bolezni pa je 1897. leta moral zapustiti službo in se je, umirovljen na lastno prošnjo, s svojo rodbino preselil najpoprej v Prago. Tam pa mu podnebje ni ugajalo; zato se je preselil l. 1900. v Gradec. Tu se je Šercl točno naučil slovenščine, katera se po njegovem mnenju odlikuje po „posebni milini, po redki popolnjivosti in bogati skoraj neizcrpni zalogi besed“.

Od mladih nog se je Šercl tudi skrbno pečal s tatinskimi jeziki, zlasti pa z nemškim „Rothwälsch“, s francoskim „Argo“ in z angleškima „Cant“ in „Slang“. O jeziku kretenj pri gluhonemih in o mihičnem jeziku Amerikancev je napisal nekoliko razprav in imel javna predavanja v Odesi; o volapüku je izdal v Moskvi l. 1887. razpravo. Dr. Šercl je kot vseučiliščni dijak vodil svoj dnevnik v kitajščini in je pisal v malajščini članke v časnik „Fei-lung-pao-pien“ („Leteči zmaj“), ki ga je v Londonu izdajal profesor Lumers.

Dr. Šerclnu so od raznih strani ponujali službe; l. 1871. mu je Peter Lavrovskij, rektor v Varšavi, na tamošnjem vseučilišču ponudil profesuro, l. 1874. se je Maks Müller pogajal ž njim radi profesure orientalskih jezikov na oksfordskem vseučilišču; l. 1883. se je trudil japonski plemenitaš Njisi pridobiti ga za profesorja sanskrtja in malajščine na vseučilišču v Tokio; l. 1887. so mu ponujali profesuro na kalifornskem vseučilišču blizu San Francisca; ali odklonil je vse te ponudbe iz ljubezni do domovine in ruskega znanstva.

Dr. Šercl je izdal ta-le dela: „Svaviteljna grammatika slavjanskih i drugih rodstvennih jazikov“ (2 zv.); I. „Fonetika“ 1871. II. „Slovoobrazovanje“. 1874. „Slavjanskij izbornik tekstov.“ Charkov 1872. „Sanskritskaja grammatika.“ 1875. „Sanskritskij sintaksis.“ 1883. „Ob enantiosemmiji.“ Voronež 1883. „Nazvanja cvětov.“ Voronež 1884. „O konkretnosti v jazykah.“ Voronež 1885. „Fonetičeskija osobennosti v jazykah.“ Voronež 1885. „Osnovnyje elementi

jazyka i načala jeho razvitija.“ Voronež 1889. „Sanskritskij sintaksis.“ Harkov 1883. „Z oboru jazykozpytu.“ V Praze 1881—1883. „Mluvnice jazyka ruského“: I. „Slovnica.“ 1882. II. „Skladnja.“ 1884.

Narodopisna knjiga o južnih Slovanih je izšla pred kratkim pri Langu na Dunaju: „Zur Einführung in die serbische Folklore“. Spisal jo je prof. Tih. R. Gjorgjević. Tu razpravlja pisatelj o srbskem narodnem pesništvu, o Vukovih folklorskih preiskavah in o delovanju njegovih naslednikov v tej stroki. V časopisu „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde in Berlin“ je napisal Karol Dietrich članek „Die Volksdichtung der Balkanländer“.

Dioklecianova palača v Spletu je gotovo najzanimivejši zgodovinski spomenik v naši državi. Mogočni rimski cesar si je sezidal velikansko palačo, in poznejši rodovi so v njene zidove in razvaline zidali celo mesto. V zgodovinski dobi je bila ta palača vedno ali last države ali pa spletskega mesta. L. 1887. je pa c. kr. finančno odvetništvo hotelo palačo razdeliti in prodati posamezne dele zasebnikom. Jasno je, da bi ti takoj razdrli staro zidovje ter porabili kamenje za zgradbo novih poslopij. V nekaj letih bi častitljivi spomenik starorimskega stavbarstva izginil s površja. Zato je pa mestno županstvo ugovarjalo proti temu, in njemu sta se pridružila „Avstrijski arheološki zavod na Dunaju“ in „Centralna komisija za ohranitev zgodovinskih spomenikov“. Ni še odločeno, ali še ostane Dioklecianova palača, ali bo pa padla v prah in pozabljenost.

Jurij Venelin.

Oktober meseca prošlega leta je „Slovanska Beseda“ v Sofiji slovesno praznovala stoletnico po rojstvu bolgarskega zgodovinarja Jurija Venelina, kateri ima največjo zaslugo za probujenje bolgarskega naroda.

Venelin je bil rojen l. 1802. kot ogrski Malorus ter se je zval po rodbini Gus. Na Lvovskem vseučilišču se je bavil z zgodovino slovanskih rodov. L. 1823. je izpremenil svoje ime ter kot Venelin šel na Rusko ter živel v Besarabiji, kjer je spoznal bolgarski jezik in bolgarsko ljudstvo. Takoj se mu je priljubilo to ljudstvo. Šel je v Moskvo ter se tam izučil za zdravnika. Občeval je mnogo v slavjanofilski družbi ter bil domači učitelj pri Aksakovu, kateri ga je seznanil s Pogodinom. L. 1829. je izdal Venelin svoje prvo literarno delo „Drevnie i nylene bolgare v političeskom, narodnom, istoričeskom i religioznom otnošenji k rossianam“. Ta spis je zbudil veliko pozornost med Bolgari, kateri doslej niso niti mislili mnogo na svojo zgodovino in narodnost. „Akademija nauk“ je dala Venelinu potrebna sredstva, da je prepotoval Bol-

garijo. Dasi ni Rusu izpočetka bolgarsko ljudstvo mnogo zaupalo, je vendar z velikim trudom in nepopisnimi težavami dovršil svojo nologo. Nabral je mnogo dragocenih rokopisov, zapisaval narodne pesmi, proučil natančno bolgarski jezik ter sestavil kratko bolgarsko slovnico.

Entuziastični, poetično navdahnjeni Venelin je vnel novo življenje v Bolgariji. Bodril je Bolgare k narodnemu delu ter jih tolažil z boljšo bodočnostjo. Vedno bolj se je oživljalo zanimanje za književnost, Prej je bila bolgarska knjiga sila redka. Zdaj je pa zacvela mlada bolgarska književnost.

Venelin se je tako navdušeno vdal bolgarski misli, da se je še sam pobolgaril. A sredi dela ga je prehitela smrt: kot 37 leten mož je legel v grob. Odeški Bolgari so mu postavili l. 1841. spomenik na gomili.

Husova petstoletnica in prof. Gebauer.

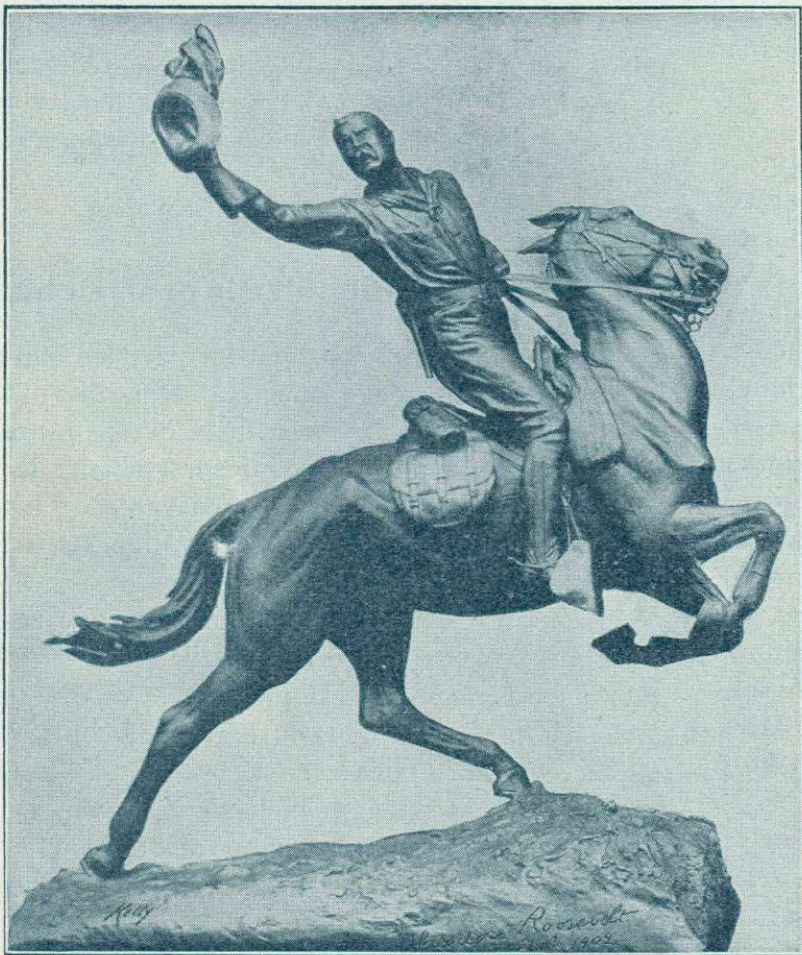
Dné 16. oktobra 1402 je bil izvoljen Jan Hus za rektorja praškega vseučilišča. Dné 21. oktobra prošlega leta je praško vseučilišče svečano praznovalo to petstoletnico, in profesor Gebauer je imel ob tej priložnosti slavnostno predavanje o Husovih zaslugah. „Listy filologické“ so v zadnji številki objavili njegovo predavanje v celoti.

Profesor Gebauer slavi najprej Husove zasluge za razvoj češkega književnega jezika. Uvedel je več dobrih izprememb v češki pravopis. Črk *ď*, *č* n. pr. latinščina nima, in pred Husom so jih opisovali s *cz*, *sh*, *chz* itd. On je začel delati na te črke pike, iz katerih so se pozneje mehanično razvile sedanje strešice. Uvedel je tudi takozvano „diakritično pisavo“, katera razlikuje dolge in kratke glasove in ki se je še danes Čehi tako dosledno držé. Pisal je za tisti čas jako čist in stilistično dovršen jezik, in profesor Gebauer ga stavi v tem oziru na isto stopinjo, kakor njegovega prednika, katoliškega pisatelja Štítnega (gl. „Dom in Svet“ 1901, str. 668). Profesor Gebauer se je pa lotil tudi druge naloge, ki se mu je manj posrečila, kakor jezikovna ocena Husovih del. On proslavlja namreč tudi vsebino Husovih spisov, in tu postopa povsem neznanstveno in nekritično. Izpisal je namreč iz Husovih knjig in govorov vse najhujše napade na katoliško cerkev. Vsi strastni izbruhi v Husovih ognjevito-sarkastičnih govorih se tu naštevajo kot neoporečna istina. A prof. Gebauer je popolnoma opustil glavno delo, katero bi moral ob taki proslavi izvršiti kritičen znanstvenik —: podati namreč analizo pozitivnih nauk Husovih. In tu bi moral odkrivati velika logična protislovja, v katera je zašel Hus, dogmatične nesmisli, katere je učil, ne le za cerkev, ampak tudi za državo pogubni njegov nauk, da so podložniki dolžni pokorščino samo tistim oblastnikom, ki žive v milosti božji (Nullus est dominus civilis, nullus est Praelatus, nullus est Epi-

scopus, dum est in peccato mortali) itd. ter druge nauke, ki niso mogli roditi drugega, kakor krvave, ravno Čehom najbolj škodljive vojske.

Kakor priznavamo prof. Gebauerja za avtoriteto v jezikovnih vprašanjih, ravno tako moramo izjaviti, da je njegova slavnostna razprava enostranska in nekritična, kar je tembolj obžalovati, ker se je čitala ob tako svečani priložnosti, — in v času, ko imajo pač tudi Čehi že o Husu mnogo stvarnih in treznih spisov.

Dr. E. L.

Spomenik predsedniku Rooseveltu.

Jan Lier, v mladosti jako plodovit češki beletrist, kritik in polemik, je praznoval na tihem pred kratkim svojo petdesetletnico. Bil je jako oster v svojih kritikah in odločen nasprotnik modernim strujam, s katerimi se ni mogel sprijazniti. V novejšem času je skoro popolnoma utihnil.

Francozi v Pragi. Za Rodinovo razstavo je bila v Pragi razstava moderne francoske umetnosti. Tu so bile zastopane najskrajnejše moderne smeri. Vkljub veliki prijaznosti, ki jo goje Čehi do Francozov, se vendar občinstvo za te skrajne struje ni moglo posebno ogreti; to je pokazal tudi nepovoljni gmotni uspeh obeh razstav.

Bohuslavu Čermáku so Čehi vzdali spominsko ploščo v rojstno hišo v Pacovu. Čermák je poleg drobnih liričnih spisov izdal nekatere večje epične pesmi („Marina Dmitrevna“) in mnogo prozaičnih del („Mistr Šochytek“, „O hodinu dřive“, „Noční hlídka“, „Míša“, „Pohadka letní noci“, „Urida“ i. dr.) Nekatero je izdal tudi v zbirki „Z naši dědiny“. Največ je pisal v lista „Lumír“ in „Květy“, a tudi literarne študije za londonski „Atheneum“.

Fil. Fed. Fortunatov. Tridesetletnico svoje znanstvene delavnosti je pred kratkim praznoval ruski lingvist profesor Fil. Fed. Fortunatov. Bil je prvi ruski profesor, ki se je bavil s primerjalnim jezikoslovjem ter je uvedel zistematično predavanje o tem predmetu na moskovskem vseučilišču.

„Galicko-russkaja Matica“ je književno društvo onih Rusov, kateri pišejo v velikoruskem jeziku in so v borbi proti ukrajinski ali maloruski književni stranki. Njeno glasilo je „Naučno-literarnyj Sbornik“, med tem ko je glasilo nasprotnikov „Literaturno-naukovij Věstnik“. Pred nami so tri knjige „Sbornika“ „Galicko-russke Matice“, kateri izhajajo v dveh oddelkih: Naučni del obsega znanstvene spise in posebno doneske k ruski in slovanski filologiji, literaturi, etnografiji ter kritičen književni pregled. Leposlovni del pa priobčuje pesmi, povesti in poljudne črtice.

Rihard plem. Krafft-Ebing. Ta slavni psihiater in nevropatolog je umrl 22. dec. l. 1902. v blaznici „Maria-Grün“ pri Gradcu, katero je sam ustanovil. Rojen je bil v Mannheimu 14. avgusta

1840. Najprej je bil zdravnik v blaznici, 1872. je prišel kot profesor na vseučilišče v Strassburgu; odtod so ga poklicali v Gradec in l. 1889. na Dunaj. V svojem tridesetletnem znanstvenem delovanju si je pridobil mnogo zaslug kot zdravnik in preiskovavec. Nova pota je začrtal Krafft-Ebing posebno sodni medicini v slučajih, ko je svoboda volje ali omejena ali preprečena. Svoje misli je zistematično razložil v knjigah „Grundzüge der Kriminalpsychologie“, in „Lehrbuch der gerichtlichen Psychopathologie“. Spisal je še mnogo strokovno- in poljudno-znanstvenih razprav. Izmed poslednjih je najbolj znana „Über gesunde und kranke Nerven“.

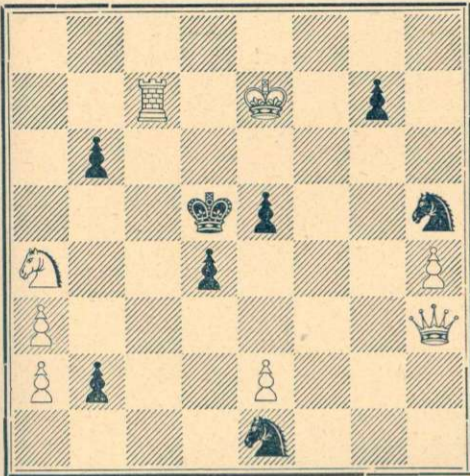

Šah.

Naloga št. 53.

Iz turnirja „Aftenbladet“.

Motto: „Immer fröhlich“ 2. darilo.

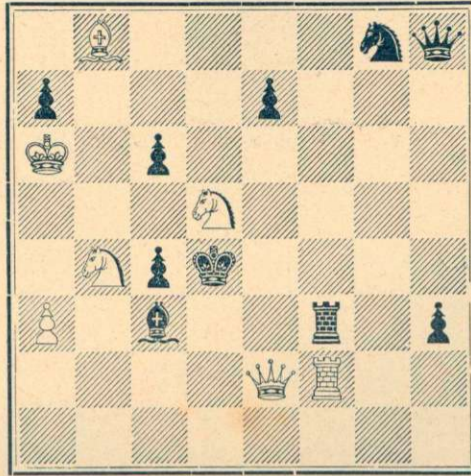

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 54.

Iz turnirja „Astonbladet“.

Motto: „Naposled“ 10 darilo.

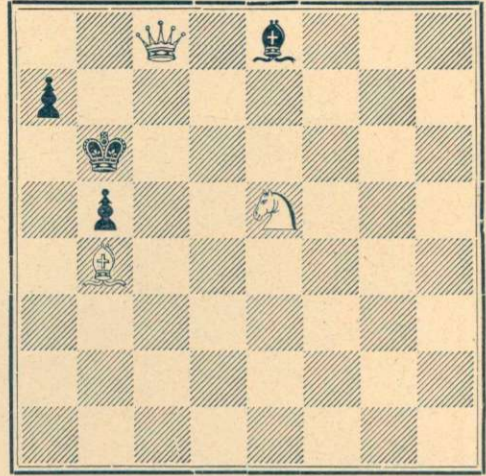

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 55.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 9. št. 1902. „Cum viribus“
1. Dc6—h1 ♘ 2. D. S. p mat. „Risum“ 1. Da2—d2 ♘
DST mat. „Ars“ 1. Tg3—b3 ♘. 2. DTSL mat. (Jako
lepa naloga in ne lahka!)

Rešitev nalog v 10. števil. 1902. 36. „Cisař“
1. Tc6—Lb7. 2. Df4 itd.; a) 1. — h7—h6. 2. D×g6 itd.;
b) 1. — a7—a6. 2. Tc5 itd.; 37. Pospíšil. 1. Tb5—Tf1.
2. Lf8+ itd.; a) 1. — d4—d3. 2. Lf4+ itd.; b) 1. — f6—f5.
2. Lg7+ itd.; 38. Uršič. Bela dama stoj na c3, skakavec
na e5 in na h3 beli letavec, pešec h5 je bel! 1. Sf7—Kf4,
2. Lf5 i. t. d.; a) 1. — k×d5. 2. Sc6 i. t. d.; 39. Uršič.
1. Dc2—Kf4, 2. Dh2+ itd.; a) 1. — Kd4. 2. Db2+ itd.;
b) 1. — d7—d5. 2. Dc7+ i. t. d. 40. Uršič. 1. Ke2 ♘.
DL, T mat. — Vetešnik. 1. Te2—d3×e2. 2. Sb6+ itd.;
a) 1. — Sc6 (c5). 2. Dd5+ itd.; b) 1. — Th3. 2. Te4+ itd.;
Traxler 1. Kd7—Sb6+. 2. D×b6 itd.; a) 1. — c5×b4.
2. Da5+! itd.; b) 1. — L×e3. 2. Dh8+ itd. Za začetnike
1. b7—b8 in postane stolp, na kar igra črni Kh1—h2,
in beli postavi mat z Tb8—h8. Rešitev nalog za november
pride prihodnjič.

Šahovske novice.

Književnost. „Deutsches Wochenblatt“ izhaja
sedaj pod uredništvom čilega K. Rannsforth-a; Heyde je
odstopil radi privatnih opravil. — V založništvu A. Stein-a
v Potsdamu je izšla znamenita knjiga „Zur Kenntnis des
Schachproblems“, ki sta jo spisala po zapuščini A. Bayers-
dorferja problemista Kohtz u Kockelkoru. Knjigo priporo-
čamo vsem poznavateljem šahovskih nalog, posebno ker
pisatelja logično grajata, kar je svoječasno izrazil profesor
J. Berger v svojem delu „Das Schachproblem“ etc., da je
strogo pravilo umetnosti. Knjiga stane lično vezana 7 mark,
— „Leader“ razpisuje svoj šesti mednarodni turnir za tro-
in dvozložke, dvozložne samomate, studije (v 10. potezi
najdalje se ima pokazati pointa) in za „excentricities“. Samo
originali so dovoljeni! Naslov „Commonwealth-International-
Problem-Tourney of the Leader. Melbourne, Victoria, Au-
stralia.“ — V četrtem turnirju „Aftenbladet“-a sta tekmovali
102 nalogi.

Slovenski šaholjubi! Rešujte naloge in pošiljajte nam
originalnih prispevkov!

Nove knjige.

Uredništvu „Dom in Sveta“ doposlane
knjige:

**Češko-hrvatska slovnica s čitankom
i s češko-hrvatskim diferencialnim rječ-
nikom.** — Napisao Stjepan Radić. —
Cijena 1 kruna 20 fil. — Prodaja knjižara
Dioničke tiskare v Zagrebu.

**Slovensko-amerikanski koledar za
leto 1903.** Izdalo in založilo uredništvo
„Glas naroda“. IX. letnik. Cena 25 centov
ali 1 krono. New-York.

**Pas sv. Jožefa in sedem nedelj sve-
temu Jožefu posvečenih.** — Spisal Janez
Volčič. II. natis. Novomesto 1903. Tisk in

založba J. Krajec nasl. — Cena 1 K 40 h, po
pošti 10 h več.

Lurški čudeži. Francoski spisal H. Las-
sère. Poslovenil Fr. Marešič. — V Ljub-
ljani. Tiskala Katol. Tiskarna. Cena 2 K, po
pošti 20 h več.

**Praktische Grammatik der kroati-
schen Sprache für den Selbstunterricht.**
Von M. E. Muža. Zweite Auflage. Wien.
Pest. Leipzig. A. Hartlebens Verlag. Cena
2·20 K.

„Hrvatska Straža.“ Na Krku začne iz-
hajati nov hrvaški apologetičen list v smeri
našega „Katoliškega Obzornika“. Urednik

mu bo dr. Ante Alfirević. Izhajal bo vsak tretji mesec v obsegu 128 strani. Cena listu bo 5 K na leto, za dijake 3 K. Vsebina prvemu zvezku bo naslednja: „Hrvatska Straža.“ (Uredništvo.) — Zvanje katoliških svetovnjaka u naše doba. Dr. Ant. Mahnič, biskup. — Zadaća kršćanske filosofije u XX. vijeku. Lj. Dostal, D. I. — O liberalizmu i liberalnom katolicizmu. O. M. Horman, D. I. — Ka-

tolička crkva i rodoljublje. Dr. Antun Alfirević. — Za istinom (Apologetička pisma.) M. — Monizam u hrvatskoj knjizi („Dva Svijeta“) — Pjesme Silvija Str. Kranjčevića. — Iz života za život: 1. Može li papa mijenjati crkvene zakone? P. 2. „Mi slušamo samo papu!“ P. — Iz Slovenske (Pisma). Dr. Krek. — Prijegled katoličkih smotara. Pabirci iz hrvatskih listova i novina.

Listnica uredništva. G. A. M. na K. Oprosti: one stvari Ti ne morem vrniti, ker je nimam. Odneseš jo je nekoč Finžgar, ne vem že, v kakšen namen. Menda so pripravljali tedaj „Narodni poper“. Kakor hitro mogoče, več v pismu. Zdravstvuj! — Z v o r a n. Preveč izhojene poti ste nastopili. Da je malo več izvirnosti v Vaših pesmicah, pa bi ne bile pod nič. Pogum: česar ni, pa morda še bode! — V a n d a. Pošljite nam kaj boljšega! — G o r s k i. Vsekako Vam svetujemo, da pustite pesnikovanje. Tudi s pravljico (?) „Zakaj krojači pri mizi šivajo“ niste bogvekaj „rešili pogina“. — D. K. v K.: Pišete nam, da smo z oceno dr. Tavčarjevih povesti zadeli v črno in izrazili prav originalne ideje. A tudi drugi

so že tako sodili dr. Tavčarja. Tako n. pr. je za „Ottův Slovnik naučný“ napisal dr. Murko pregled slovenske književnosti, katerega so vsi slovenski listi takrat nekako prezrli, dasi je v njem izražena marsikaka dobra misel in je ta kratki spis med našimi literarnimi zgodovinami odločno eden najboljših. Tu pravi dr. Murko o dr. Tavčarju: „Ne more se reči, da bi njegovi obrazi iz slovanskega življenja bili vedno verni; — preveč jim škoduje temni kolorit, veliko nagnjenje h karikiranju in ne vedno umestni efekt.“ Torej v bistvu isto, kar smo trdili mi. Doktor Murko bi bil sodil pač še čisto drugače, ako bi imel pred očmi stvari, ki jih je dr. Tavčar napisal pozneje.

Skrivalnica.

Kje je brodar?

